

UNIVERZITET U SARAJEVU
FAKULTET POLITIČKIH NAUKA
SOCIJALNI RAD

DEINSTITUCIONALIZACIJA / ŽIVOT U LOKALNOJ
ZAJEDNICI OSOBA SA INTELEKTUALNIM POTEŠKOĆAMA

Magistarski rad

Kandidat

Ajdin Karadža

Broj indeksa:50-PID/16

Mentor

Prof.dr.Dželal Ibraković

Sarajevo, februar 2021. god

Karadža Ajdin / Deinstitutionalizacija/Život u lokalnoj zajednici osoba sa intelektualnim poteškoćama

2021

FAKULTET POLITIČKIH NAUKA
UNIVERZITET U SARAJEVU
MCMXLIX

ODSJEK: SOCIJALNI RAD

DEINSTITUCIONALIZACIJA / ŽIVOT U LOKALNOJ
ZAJEDNICI OSOBA SA INTELEKTUALNIM POTEŠKOĆAMA

Magistarski rad

Kandidat

Ajdin Karadža

Broj indeksa:50-PID/16

Mentor

Prof.dr. Dželal Ibraković

Sarajevo, februar 2021. god

SKRAĆENICE	6
POPIS TABELA	7
POPIS GRAFIKONA	8
UVOD	9
1.METODOLOŠKI OKVIR RADA.....	12
1.1.Naučna relevantnost problema istraživanja	12
1.2.Predmet istraživanja.....	12
1.3.Kategorijalno-pojmovni sistem.....	13
1.4.Ciljevi i značaj istraživanja.....	14
1.4.1.Znanstveni cilj.....	14
1.4.2.Društveni cilj.....	14
1.5.Sistem hipoteza	15
1.5.1.Generalna hipoteza	15
1.5.2.Razrađujuće hipoteze	15
1.6.Metode istraživanja.....	15
1.7.Vremenski okvir istraživanja	16
1.8.Društvena opravdanost.....	17
2.TEORIJSKA ELABORACIJA TEME	17
2.1.Pojam i proces institucionalizacije.....	17
2.2.Pojam i proces deinstitutionalizacije.....	18
2.3.Modeli zbrinjavanja osoba sa intelektualnim poteškoćama u Federaciji Bosne i Hercegovine	21
2.3.1.Institucionalno zbrinjavanje osoba sa intelektualnim poteškoćama	21
2.3.2.Vaninstitucionalni oblici zbrinjavanja.....	22
2.3.3.Uloga politika u procesu deinstitutionalizacije i zbrinjavanju osoba sa intelektualnim poteškoćama proklamiranih na području Bosne i Hercegovine.....	23
2.3.4.Hraniteljstvo kao oblik socijalne zaštite	26
2.3.5. Usvojenje kao oblik socijalne zaštite	27
2.3.6.Starateljstvo kao oblik socijalne zaštite	28
2.3.7.Transformacija ustanova	29
2.3.8.Ustanove i organizacije koje sprovode proces deinstitutionalizacije	30
2.4.Uloga Centra za socijalni rad u procesu deinstitutionalizacije ustanova socijalne zaštite	33
2.5.Evropska praksa u procesu deinsitucionalizacije.....	34
2.5.1.Deinstitutionalizacija zemalja u regiji.....	35
2.5.1.1.Hrvatska	35
2.5.1.2.Slovenija.....	36

2.5.1.3. Srbija.....	36
3.REZULTATI ISTRAŽIVANJA	37
3.1.Parametri ispitanika	37
3.2.Proklamirana postojeća politika u zbrinjavanju osoba sa intelektualnim poteškoćama u području BiH.....	43
3.3.Poštivanje postojećih politika BiH iz oblasti deinstitucionalizacije.....	45
3.4.Dobna i spolna struktura osoba sa intelektualnim poteškoćama koja su trenutno u institucionalnom i vaninstitucionalnom smještaju.....	50
3.5.Pružanje usluga i pomoći.....	55
3.6.Prednosti vaninstitucionalnog u odnosu na institucionalni oblik zbrinjavanja osoba sa intelektualnim poteškoćama	60
3.7.Resursi u institucijama.....	71
4.ZAKLJUČNA RAZMATRANJA	79
5.LITERATURA:	81
6.PRILOZI	86
6.1.Tabele.....	86
6.2.Anketni upitnik	89

SKRAĆENICE

BiH	Bosna i Hercegovina
Entiteti	Federacija Bosne i Hercegovine i Republika Srpska
FBiH	Federacija Bosne i Hercegovine
RS	Republika Srpska
SBK	Srednjobosanski kanton
CSR	Centar za socijalni rad
CMZ	Centar za mentalno zdravlje
EU	Evropska unija
UN	Ujedinjeni narodi
PZ FBiH	Porodični zakon Federacije Bosne i Hercegovine
SL novine FBiH	Službene novine Federacije Bosne i Hercegovine

POPIS TABELA

Tabela 1. Organizacija institucije/ustanove

Tabela 2. Ustanove socijalne zaštite

Tabela 3. Pozicija u instituciji/ustanovi/organizaciji

Tabela 4. Godine radnog staža

Tabela 5. Stručna sprema zaposlenih

Tabela 6. Zanimanje-centar za socijalni rad

Tabela 7. Zanimanje-ustanove socijalne zaštite

Tabela 8. Spol

Tabela 9. Postojeće politike proklamirane na području BiH u zbrinjavanju osoba sa intelektualnim poteškoćama-centar za socijalni rad

Tabela 10. Postojeće politike proklamirane na području BiH u zbrinjavanju osoba sa intelektualnim poteškoćama-ustanove socijalne zaštite

Tabela 11. Poštivanje postojećih politika BiH iz oblasti deinstitutionalizacije-centri za socijalni rad

Tabela 12. Poštivanje postojećih politika BiH iz oblasti deinstitutionalizacije-ustanove socijalne zaštite

Tabela 13. Prikaz T-test.Značajnost po Levelu

Tabela 14. Zbrinjavanje nakon boravka-centar za socijalni rad

Tabela 15. Zbrinjavanje nakon boravka-ustanove socijalne zaštite

Tabela 16. Promjene oblika smještaja-centar za socijalni rad

Tabela 17. Promjene oblika smještaja-ustanove socijalne zaštite

Tabela 18. Spolna, dobna struktura osoba sa intelektualnim poteškoćama i oblici brige kod centra za socijalni rad

Tabela 19. Spolna, dobna struktura osoba sa intelektualnim poteškoćama i oblici brige kod ustanova socijalne zaštite

Tabela 20. Pružanje usluga i pomoći-centar za socijalni rad

Tabela 21. Pružanje usluga i pomoći-ustanove socijalne zaštite

Tabela 22. Usluge koje bi bile u funkciji deinstitutionalizacije-centri za socijalni rad

Tabela 23. Usluge koja bi bile u funkciji deinstitutionalizacije-ustanove socijalne zaštite

Tabela 24. Prikazuje T-test. Značajnost po Levelu

Tabela 25. Prednost vaninstitutionalnog smještaja u odnosu na institucionalni oblik zbrinjavanja osoba sa intelektualnim poteškoćama-centar za socijalni rad

Tabela 26. Prednost vaninstitucionalnog smještaja u odnosu na institucionalni oblik zbrinjavanja osoba sa intelektualnim poteškoćama-ustanove socijalne zaštite

Tabela 27. Posljedice koje dovodi institucionalna briga kod centra za socijalni rad

Tabela 28. Posljedice koje dovodi institucionalna briga kod ustanova socijalne zaštite

Tabela 29. Prikazuje T-test. Značajnost po Levelu

Tabela 30. Broj zaposlenih koji su angažovani na poslovima procesa deinstitutionalizacije-centri za socijalni rad

Tabela 31. Broj zaposlenih koji su angažovani na poslovima procesa deinstitutionalizacije-ustanove socijalne zaštite

Tabela 32. Dostupnost finansijskih, ljudskih i institucionalnih potencijala kod centara za socijalni rad

Tabela 33. Dostupnost finansijskih, ljudskih i institucionalnih potencijala kod ustanova socijalne zaštite

Tabela 34. Prikazuje T-test. Značajnost po Levelu

Tabela 35. Analiza hipoteza

POPIS GRAFIKONA

Grafikon 1. Pozicija u instituciji/ustanovi/organizaciji

Grafikon 2. Godine radnog staža

Grafikon 3. Stručna sprema zaposlenika

Grafikon 4. Spol

UVOD

Institucionalizacija osoba s intelektualnim teškoćama osnovna je mjera socijalne politike od početka 20. stoljeća do 1960-ih godina. Svrha institucionalizacije bila je osigurati osobama s intelektualnim teškoćama odgovarajuću zaštitu i obrazovanje, a ujedno i eliminacija osoba s invaliditetom iz društva. Siromaštvo, izolacija, zanemarivanje i zlostavljanje osoba sa invaliditetom, roditelji hronični bolesnici, su samo neki od faktora koji su doveli do iznalaženja rješenja koje je u toj situaciji bilo prihvatljivo, a to je zbrinjavanje u socijalnu ili zdrastvenu ustanovu.

Svrha institucionalizacije može se poimati kao zaštita osoba s intelektualnim teškoćama ili pak zaštita društva od osoba s intelektualnim teškoćama. Obrazovanje, rad i sterilizacija neke su od odrednica života u ustanovi, ali se mogu smatrati i mjerama socijalne politike prema osobama s intelektualnim teškoćama.

U Federaciji BiH institucionalni model brige i pomoći naslijeđen je iz pedesetih godina prošlog stoljeća i uveden je u cilju zbrinjavanja najugroženijih kategorija stanovništva kao što su: osobe s invaliditetom, djeca bez roditeljskog staranja, odrasle i stare osobe, odgojno zanemarena i zapuštena djeca i druge kategorije korisnika u stanju socijalne potrebe.¹

Deinstitucionalizacija je pojam koji se često povezuje sa zatvaranjem institucija, što međutim nije cilj ni svrha deinstitucionalizacije. Deinstitucionalizacija podrazumijeva proces kreiranja niza usluga u zajednici za opću populaciju, sa posebnim akcentom na djecu, mlade i porodice u riziku, a koje bi trebale preventivno djelovati da ne dođe do smještanja u instituciju, odnosno trebale bi pružati potporu porodičnom životu.

Proces deinstitucionalizacije kao i spori proces decentralizacije fiskalnog sistema i procesi donošenja odluka koji su otpočeli tokom 1990-ih godina, još uvijek se sprovode širom jugoistočne Evrope. Priključenje Evropskoj uniji je takođe pokretački činilac za ove zemlje, a reforme i promjene politike bit će usmjerene ka zadovoljavanju kriterijuma za priključenje.²

Deinstitucionalizacija i transformacija usluga za djecu podrazumijeva čitavu lepezu aktivnosti: to nije samo sklanjanje djece iz institucija. To je, zapravo, sistematična promjena koja treba da rezultira značajno manjim oslanjanjem na rezidencijalnu brigu i širenje usluga podrške kako bi djeca ostajala u svojim porodicama i prirodnom okruženju.³

¹Federalno ministarstvo rada i socijalne politike,2016,Strategija deinstitucionalizacije 2014-2020, uvod, stranica 13

²Disability monitor initiative south east Europe2004:Izvan Deinstitucionalizacije,stranica 48

³Beker Kosana, Bilten veliki mali, 2010 ,tema broja: Deinstitucionalizacija, stranica 6

Ustanove socijalne zaštite kao nositelji institucionalnog smještaja moraju kroz transformaciju redefinirati svoju ulogu. Nužno je da smanje ukupne kapacitete smještaja, ali dugoročno primaju na smještaj (stalni ili privremeni) korisnike za koje nije niti jedan vaninstitucionalni oblik smještaja, a kojima je potrebna intenzivna podrška. Potrebna je reorganizacija i poboljšanje uvjeta smještaja korisnika, u manje stambene jedinice.

Deinstitucionalizacija i transformacija su povezani procesi koji uključuju:

- Redefiniranje daljnje namjene ili prenamjene ustanova;
- Razvoj mreže vaninstitucionalnih usluga u zajednici dostupnih korisnicima uključujući prevenciju;
- Razvoj vaninstitucionalnih oblika smještaja kao što su smještaj u drugu/udomiteljsku obitelj i stambene zajednice, odnosno organizirano stanovanje uz podršku.⁴

Međunarodni pravni instrumenti, koji su ugrađeni u Ustav Bosne i Hercegovine i koje je Bosna i Hercegovina ratificirala, čine dio njenog unutrašnjeg pravnog poretka i po pravnoj su snazi iznad zakona. Ustav Bosne i Hercegovine, kao i ustavi entiteta, sadrže posebne odredbe koje navode međunarodne dokumente za zaštitu ljudskih prava, a koji se imaju primjenjivati u Bosni i Hercegovini.⁵

U Ustavu Federacije Bosne i Hercegovine propisano je da će Federacija osigurati primjenu najviše razine međunarodno priznatih prava i sloboda, između ostalog, utvrđenih i u sljedećim dokumentima koji su relevantni za proces deinstitucionalizacije i transformacije ustanova socijalne zaštite:

- Međunarodni pakt o ekonomskim, socijalnim i kulturnim pravima
- Univerzalna deklaracija o ljudskim pravima
- Evropska konvencija o zaštiti ljudskih prava i temeljnih sloboda
- Evropska socijalna povelja
- Konvencija o pravima djeteta,
- Smjernice za alternativno zbrinjavanje djece.

„Sva ljudska bića se rađaju slobodna i jednaka u dostojanstvu i pravima“⁶ – osnovno je polazište UN-ove „Opće deklaracije o pravima čovjeka“, najvažnijeg međunarodnog

⁴Federalno ministarstvo rada i socijalne politike,2016, Strategija deinstitucionalizacije 2014-2020, uvod, stranica 5

⁵Federalno ministarstvo rada i socijalne politike,2016, Strategija deinstitucionalizacije 2014-2020, uvod, stranica 10

⁶Generalna skup Ujedinjenih naroda,1948,Opće deklaracija o ljudskim pravima, član 1, http://www.arhivsa.ba/wordpress/?page_id=327

dokumenta koji štiti i promovira ljudska prava i na kojem se temelje i drugi međunarodni dokumenti kada govorimo o zaštiti ljudskih prava osoba s invaliditetom.

Konvencija o pravima osoba s invaliditetom Ujedinjenih naroda i Fakultativni protokol uz Konvenciju prvi je zakonski obavezujući dokument koji jasno priznaje pravo osoba s invaliditetom na život u zajednici. To je vrlo značajan dokument koji ponovno naglašava i neupitno proklamira pravo svih osoba s invaliditetom na život u zajednici, na uživanje jednakopravnosti s drugim građanima i mogućnost davanja vrijednog doprinosa društvu.

Na lokalnom nivou centri za socijalni rad su ključni akteri u oblasti planiranja i razvijanja mješovitog sistema pružanja usluga socijalne zaštite. U procesu deinstitucionalizacije i transformacije centrima za socijalni rad se nameće drugačiji pristup prema uslugama, pa samim tim i potreba za njihovom aktivnijom ulogom. Zadaci centara za socijalni rad u procesu deinstitucionalizacije su:

- Aktivno učešće u pripremi korisnika i pripremi njihovih porodica za povratak ili za upućivanje u vaninstitucionalne oblike smještaja,
- Aktivna uloga u prevenciji upućivanja novih korisnika na smještaj u instituciju;
- Pravovremena procjena trenutnih potreba, planiranje i poticanje za prihvaćanje potrebnih usluga, te praćenje korisnika kroz izradu i kreiranje individualnih planova koji se sačinjavaju u saradnji s korisnicima, njihovim porodicama i drugim pružateljima usluga;
- Praćenje ostvarivanja individualnog plana koji treba revidirati u skladu s promjenama specifičnih potreba i okolnosti korisnika.⁷

Osobe sa invaliditetom trebaju biti u mogućnosti da žive u svojim zajednicama kao ravnopravni građani, uz podršku koja im je potrebna da bi učestvovali u svakodnevnom životu, odnosno da bi živjeli u svojim vlastitim domovima, sa svojim porodicama ili hraniteljskim porodicama, odlazili na posao, odlazili u školu i učestvovali u aktivnostima zajednice. Razlog zbog kojeg je tako puno osoba sa invaliditetom smješteno u institucije je taj što postoji zaista mali broj usluga na nivou zajednice, ili ih nema nikako. Shodno tome, institucije su često jedina dostupna opcija. Zbog toga, kao zamjena za institucionalizaciju, moraju biti razvijeni kvalitetni i sveobuhvatni sistemi usluga koji će biti bazirani na nivou zajednice.

Dugotrajan boravak u instituciji može dovesti do toga da je praktično nemoguće utvrditi da li je dijete rođeno sa teškoćama ili su one rezultat boravka u instituciji. Djeca smještena u instituciju mješovitog spola i uzrasta, mlađi i slabiji, a posebno djevojčice i žene, nalaze se

⁷Federalno ministarstvo rada i socijalne politike, 2016, Strategija deinstitucionalizacije 2014-2020, analiza stanja, stranica 14

pod rizikom od fizičkog ili seksualnog zlostavljanja od strane starijih i jačih. Zbog toga se smatra da je vaninstitucionalni oblik smještaja za djecu mnogo humanije i optimalnije rješenje od smještaja u ustanove socijalne zaštite. Djeci je za zdrav rast i razvoj potrebno stabilno, bezbijedno podržavajuće okruženje, koje im može pružiti porodica i njihova zajednica. Djeca ne mogu postići punu socijalnu inkluziju bez dodatne podrške i usluga u području edukacijsko-rehabilitacijske, socijalne i zdravstvene zaštite. To se posebno odnosi na djecu koja zbog svojih razvojnih teškoća bivaju odvojena od bioloških porodica. Porodica u svojim različitim oblicima je jedini prirodni okvir za preživljavanje, zaštitu i razvoj djeteta, u skladu sa spoznajama o štetnosti institucionalne zaštite.

Niti jedna institucija, ma kako bila humana ili dobro opremljena ne može zamijeniti porodično okruženje. Kada je osoba sa intelektualnim poteškoćama izolirana od porodice i zajednice, njen tjelesni, intelektualni, emocionalni i socijalni razvoj je ugrožen.

1.METODOLOŠKI OKVIR RADA

1.1.Naučna relevantnost problema istraživanja

Predmet istraživanja odnosi se na ispitivanje potrebe za sistematskim promjenama postojećih modela i praksi institucionalne zaštite osoba sa intelektualnim poteškoćama i mogućnostima za sprovođenje procesa deinstitucionalizacije ustanova socijalne zaštite i uspostavljanje socijalnog modela zbrinjavanja na području Srednjobosanskog kantona.

1.2.Predmet istraživanja

Da li i u kojoj mjeri se primjenjuje Konvencija o zaštiti osoba sa invaliditetom, kroz sam sistem zbrinjavanja u institucijama socijalne i zdravstvene zaštite? Da li u zakonodavnom sistemu postoji politika koja podupire socijalnu inkluziju osoba sa invaliditetom, odnosno da li je ono što je napisano na papiru i ono što se u praksi dešava, dvije sasvim različite stvari? Da li je unaprijeđen izvaninstitucionalni oblik zbrinjavanja kroz dnevne centre razvijani model zaštićenog stanovanja?

1.3. Kategorijalno-pojmovni sistem

1. Osobe s invaliditetom, uključujući osobe sa dugotrajnim fizičkim, mentalnim, intelektualnim ili osjetilnim oštećenjima, koje u interakciji s različitim barijerama mogu ometati njihovo puno i djelotvorno sudjelovanje u društvu, ravnopravne su sa ostalim članovima tog društva.⁸
2. Osoba sa duševnim smetnjama je duševno bolesna osoba, osoba sa duševnim poremećajem, nedovoljno duševno razvijena osoba, ovisnik o alkoholu ili drogama ili osoba sa drugim duševnim smetnjama.⁹
3. Pojam „osoba s intelektualnim poteškoćama“ je izraz novije terminologije koji za cilj ima ublažiti stigmatizaciju istih i staviti naglasak na osobu, a ne na bolest, iako se u literaturi, ali i u svakodnevnom govoru mnogo češće mogu čuti izrazi poput „psihički bolesnik“ ili „duševni bolesnik“.
4. Konvencija o pravima osoba s invaliditetom je međunarodni ugovor o ljudskim pravima Ujedinjenih naroda koji ima za cilj zaštitu prava i dostojanstva osoba s invaliditetom. Stranke potpisnice Konvencije dužne su promicati, štiti i osigurati potpuno uživanje ljudskih prava osobama s invaliditetom i osigurati im punu jednakost pred zakonom.
5. Institucija je bilo koje mjesto u kojem su osobe, koje su označene kao osobe sa invaliditetom, izolovane, isključene i/ili primorane da žive zajedno. Institucijom se takođe smatra i bilo koje mjesto na kojem osobe nemaju, ili im se ne dozvoljava da imaju, kontrolu nad svojim životima i svakodnevnim odlukama. Instituciju ne definiše isključivo njena veličina.¹⁰
6. Deinstitutionalizacija je politički i društveni proces, koji omogućava prelazak sa institucionalne skrbi i drugih vidova izolirajućih i segregirajućih smještaja na samostalni život. Efikasna deinstitutionalizacija se ostvaruje onda kada se osobi koja je smještena u instituciju pruži prilika da postane punopravni građanin te da preuzme kontrolu nad svojim životom (ukoliko je potrebno, uz podršku). Za proces deinstitutionalizacije je od ogromnog značaja dostupnost takvog smještaja unutar zajednice kojeg je moguće priuštiti i koji je pristupačan, uz pristup i sistemima javnih usluga, personalnoj asistenciji i vršnjačkoj podršci.

⁸Konvencija o pravima osoba sa invaliditetom, član 1, stranica 3, http://www.mhrr.gov.ba/pdf/konvencija_bos.pdf

⁹Zakonom o zaštiti osoba s duševnim smetnjama u Federaciji Bosne i Hercegovine, u članku 3. stavak 1. točka 1.

http://www.akaz.ba/Mentalno/Dokumenti/Zakon_o_zastiti_osoba_s_dusevnim_smetnjama__37-01.pdf

¹⁰Evropska mreža za samostalni život, 2014 „Samostalni život, Razotkrivanje mita, str22

Deinstitucionalizacija se takođe odnosi i na sprečavanje razvoja institucionalizacije u budućnosti; omogućavajući djeci da odrastaju uz svoje porodice i u blizini svojih komšija i prijatelja unutar zajednice, umjesto da budu smještena u okvire neke udaljene institucionalne skrbi.¹¹

1.4.Ciljevi i značaj istraživanja

1.4.1.Znanstveni cilj

Cilj istraživanja je utvrditi u kojoj mjeri su izražene potrebe za promjenama postojećeg institucionalnog modela zbrinjavanja osoba sa intelektualnim poteškoćama i mogućnostima za uspješno sprovođenje procesa deinstitucionalizacije.

1.4.2.Društveni cilj

Cilj ovog istraživanja jeste dati odgovor na pitanja:

1. Ispitati postojeće politike u odnosu na deinstitucionalizaciju.
2. Ispitati broj osoba sa intelektualnim poteškoćama u institucionalnom smještaju i broj osoba u drugim oblicima.
3. Ispitati broj osoba sa intelektualnim poteškoćama koji su u posljednje vrijeme promijenili instiucionalni oblik smještaja.
4. Ispitati prednosti vaninstitucionalnog u odnosu na institucionalni oblik zbrinjavanja na području Srednjobosanskog kantona.
5. Ispitati posljedice koje dovodi institucionalna briga o osobama sa intelektualnim poteškoćama smještenih u ustanovama socijalne zaštite na području Srednjobosankog kantona.
6. Ispitati dostupnost i vrste usluga u oblasti socijalne zaštite.
7. Ispitati dostupnost hraniteljskih porodica u institucijama socijalne zaštite.
8. Ispitati na koji način se vrši deinstitucionalizacija ustanova socijalne zaštite na području Srednjobosanskog kantona.
9. Ispitati dostupnost finansijskih sredstava i mogućnosti za primjenu socijalnog modela.
10. Ispitati kapacitete institucija socijalne zaštite za proces deinstitucionalizacije.

¹¹Evropska mreža za samostalni život, 2014 ,Samostalni život, Razotkrivanje mita, str22

1.5.Sistem hipoteza

1.5.1.Generalna hipoteza

Na osnovu teorijskih polazišta o problemu i definiranog predmeta istraživanja postavljamo opću istraživačku hipotezu koja glasi:

Pretpostavljamo da postoji potreba za sistematskim promjenama u modelu zbrinjavanja osoba sa intelektualnim poteškoćama u institucijama socijalne zaštite te da resursi za realizaciju procesa deinstitutionalizacije i uspostavljanja modela socijalne integracije nisu u *dovoljnoj mjeri razvijeni na području Srednjobosanskog kantona.*

1.5.2.Razrađujuće hipoteze

- Pretpostavljamo da se proces deinstitutionalizacije ustanova socijalne zaštite na području Srednjobosanskog kantona ne odvija u skladu sa opće prihvatljivim politikama u zbrinjavanju osoba proklamiranih na području BiH;
- Pretpostavljamo da je veći broj osoba sa intelektualnim poteškoćama u institucionalnom u odnosu na vaninstitucionalni smještaj na području Srednjobosanskog kantona;
- Pretpostavljamo da u sistemu socijalne zaštite na području Srednjobosanskog kantona nema dovoljno razvijenih usluga koje bi bile u funkciji deinstitutionalizacije;
- Pretpostavljamo da je vaninstitucionalni smještaj za osobe sa intelektualnim poteškoćama optimalnije i humanije rješenje u odnosu na institucionalni smještaj;
- Pretpostavljamo da je nedovoljno finansijskih, ljudskih i institucionalnih potencijala za uspješan proces deinstitutionalizacije institucija socijalne zaštite na području Srednjobosanskog kantona;

1.6.Metode istraživanja

Osnovne metode

U istraživanju će se primjenjivati sve osnovne metode: analiza, sinteza, apstrakcija, konkretizacija, specijalizacija, generalizacija, dedukcija i indukcija s tim što će naglasak biti na metodama analize, sinteze, apstrakcije i specifikacija.

Opće naučne metode

Metod modelovanja – Ovu metodu primjenjujemo kako bismo utvrdili potrebu za sistematskim promjenama postojećih modela socijalne zaštite na području Srednjobosanskog kantona.

Statistički metod - Drugi dio istraživanja koji će biti empirijski, zasnivat će se na upotrebi statističke metode i putem nje ćemo utvrditi koliko su u institucijama socijalne zaštite zastupljene potrebe za sistematskim promjenama postojećih modela i mogućnostima za provođenje procesa deinstitutionalizacije. Stanje ćemo prikazati putem kvantitativnih pokazatelja.

Iskazivanje rezultata analize vršit ćemo numerički pomoću numeričkih nizova, srednjih vrijednosti, rang lista i tabela i grafički pomoću različitih grafikona. Statistička obrada podataka uključuje izračun sljedećih statističkih vrijednosti: procenti (%), frekvencija (f), aritmetička sredina (M), standardna devijacija (SD), t-test (t). Za izračunavanje statističkih podataka koristi ćemo program SPSS 16.0.

Metode prikupljanja podataka

Metoda ispitivanje - U empirijskom dijelu istraživanja koristiti ćemo metodu ispitivanja. Tehnika koju ćemo koristiti je anketa. Kao instrument za ovo istraživanje poslužit će nam upitnik. Upitnik će biti koncipiran sa pitanjima otvorenog i poluotvorenog tipa. Anketiranje će biti anonimno što treba da doprinese objektivnosti odgovora. Uz upitnike ćemo pripremiti molbu za učešće u istraživanju, da popune upitnike i tako popunjene vrate.

Metoda analize sadržaja dokumenta – ovu metodu ćemo primijeniti u toku prikupljanja podataka i analize naučne literature (udžbenici, zbornici radova, naučni radovi i dr.) i stručnih djela, kao i zakonskih propisa, izvještaja i druge relevantne dokumentacije vezano za deinstitutionalizaciju institucija socijalne zaštite.

1.7.Vremenski okvir istraživanja

Vremensko određenje: Istraživanje će se realizovati u vremenskom periodu od tri mjeseca. Vremenski period za realizaciju ovog istraživanja odnosi se na period od aprila do augusta 2020. godine. Nakon realiziranog proučavanja teorijskog dijela i empirijskog dijela, pristupit će se izradi izvještaja. Planirano je da se izvještaj kompletira u toku mjeseca septembra 2020. godine.

Prostorno određenje predmeta istraživanja: Istraživanje će obuhvatiti Srednjobosanski kanton, odnosno dvanaest općina kantona.

Disciplinarno određenje predmeta istraživanja: Istraživanje je interdisciplinarnog karaktera u okviru nauke o socijalnom radu i socijalne politike.

1.8.Društvena opravdanost

Društvena opravdanost ima višestruki značaj. U naučnom i stručnom dijelu istraživanje će dati postojeće trenutno stanje u načinu zbrinjavanja osoba sa invaliditetom i pružanja socijalnih usluga u sistemu socijalne i dječije zaštite. U odnosu na praktični značaj istraživanje će poslužiti za sagledavanje potreba za deinstitutionalizacijom postojećih ustanova socijalne i dječije zaštite i mogućnostima za proces provođenja deinstitutionalizacije na području Srednjobosanskog kantona. Na osnovu rezultata istraživanja moći će se poduzimati konkretne mjere u cilju promjena postojećih modela zaštite osoba sa intelektualnim poteškoćama i reformi u oblasti socijalne zaštite, usmjeren na njihove potrebe i potencijale i to posredstvom premošćavanja između institucionalnog i vaninstitutionalnog sistema.

2.TEORIJSKA ELABORACIJA TEME

2.1.Pojam i proces institucionalizacije

Institucija je socijalna ustanova koja predstavlja sistem međusobno povezanih normi, čija je glavna funkcija zadovoljavanje bitnih ljudskih potreba na društveno reguliran način.¹²

Institucije mogu biti: pravne, socijalne, ekonomske, političke, kulturne, religijske, naučne, obrazovne. Institucije su temelj kulture, civilizacije i njihove stabilnosti i kontinuiteta.¹³

Institucionalizacija je uključivanje u strukturiran i često veoma formaliziran sistem. Pojam se često odnosi na smještaj u institucije socijalne ili zdravstvene zaštite.

Institucionalizacija pruža sljedeće usluge:stanovanje i prehranu, brigu o zdravlju, njegu, održavanje osobne higijene i pomoći pri obavljanju svakodnevnih aktivnosti, usluge socijalnog rada, psihosocijalne rehabilitacije, radne terapije, organiziranja slobodnog vremena, pratnje i organiziranog prijevoza, savjetodavnog rada i drugih programa u lokalnoj sredini u cilju poboljšanja kvalitete života za psihički bolesne odrasle osobe.¹⁴

Institucionalizacija osoba s intelektualnim teškoćama osnovna je mjera socijalne politike od početka 20. stoljeća do 1960-ih godina. Svrha institucionalizacije bila je osigurati osobama s

¹²JerinićAndrea,2017,Deinstitutionalizacija- humani pristup psihički oboljelim osobama,stranica 6

¹³ JerinićAndrea,2017,Deinstitutionalizacija- humani pristup psihički oboljelim osobama,stranica 6

¹⁴ JerinićAndrea,2017,Deinstitutionalizacija- humani pristup psihički oboljelim osobama,stranica 6

intelektualnim teškoćama odgovarajuću zaštitu i obrazovanje, a ujedno i eliminacija osoba s invaliditetom iz društva. Siromaštvo, izolacija, zanemarivanje i zlostavljanje osoba sa invaliditetom, roditelji hronični bolesnici, su samo neki od faktora koji su doveli do iznalaženja rješenja koje je u toj situaciji bilo prihvatljivo, a to je zbrinjavanje u socijalnu ili zdravstvenu ustanovu.

Gledano kroz povijest osobe sa intelektualnim poteškoćama su sve do sredine 19.stoljeća živjele u izolaciji od zajednice, uskraćeni za pravo na zapošljavanje, tretirani su kao građani drugog reda, žene sa intelektualnim poteškoćama su uglavnom živjele kao prostitutke sa mnogo djece, čiji se očevi nisu znali. Pored toga bili su iskorištavani kao radna snaga.

Stav da osobe sa intelektualnim poteškoćama predstavljaju prijetnju društvu i sramotu vlastitoj porodici služio je kao osnovni argument institucionalizacije. Osoba s intelektualnim teškoćama nije ekonomski doprinosila domaćinstvu, već je predstavljala trošak porodici. Važno je naglasiti kako je kvaliteta života osoba s intelektualnim teškoćama bila lošija nego ostalih članova porodice. Osobe su zaključavane u podrum, tavana i druge objekte kako se za njih ne bi saznalo. Stoga je institucionalizacija kao mjera socijalne politike porodici i državi predstavljala rješenje tog socijalnog problema.

Svrha institucionalizacije može se poimati kao zaštita osoba s intelektualnim teškoćama ili pak zaštita društva od osoba s intelektualnim teškoćama. Obrazovanje, rad i sterilizacija neke su od odrednica života u ustanovi, ali se mogu smatrati i mjerama socijalne politike prema osobama s intelektualnim teškoćama. U institucijama osobe su obrazovane po programima koji su bili posebno pripremljeni za njih, a nakon završetka isti nisu mogli nigdje da se zaposle nego bi ostali u domovima da rade na poljanama i farmama. Ukoliko osoba nema mogućnost obrazovanja i zaposlenja, ona postaje potpuno ovisan član društva, što služi za opravdanje doživotne institucionalizacije. Zabrinutost o genetskom nasljeđu osoba s intelektualnim teškoćama i njihova ovisnost o drugima bili su glavni argumenti za doživotnu institucionalizaciju i prisilnu sterilizaciju, a sve u svrhu zaštite društva.

2.2.Pojam i proces deinstitutionalizacije

Deinstitutionalizacija predstavlja proces prelaska sa sistema zbrinjavanja, koji se oslanja na velike institucije, na sistem brige o osobi u porodičnom okruženju, a koji se oslanja na sistem službi podrške u zajednici.

Osnovni pojam vezan uz savremenu institucionalnu zaštitu ne samo za djecu, već i za stare i nemoćne osobe te druge korisnike, jest zapravo pojam deinstitutionalizacije, koji u svojoj najdaljoj perspektivi ima ukidanje institucionalnog smještaja kakav je bio do sada, a u bližoj i realnoj perspektivi se odnosi na uvođenje porodičnih elemenata u domski smještaj, povoljniji omjer broja djece i stručnjaka, osposobljenost ustanova posebno u tretmanskome smislu.¹⁵

Deinstitutionalizacija je pojam koji se često povezuje sa zatvaranjem institucija, što međutim nije cilj ni svrha deinstitutionalizacije. Deinstitutionalizacija podrazumijeva proces kreiranja niza usluga u zajednici za opću populaciju, sa posebnim akcentom na djecu, mlade i porodice u riziku, a koje bi trebale preventivno djelovati da ne dođe do smještaja u instituciju, odnosno trebale bi pružati potporu porodičnom životu.

Deinstitutionalizacija i transformacija usluga za decu podrazumeva čitavu lepezu aktivnosti: to nije samo sklanjanje dece iz institucija. To je, zapravo, sistematična promena koja treba da rezultira značajno manjim oslanjanjem na rezidencijalnu brigu i širenje usluga podrške kako bi deca ostajala u svojim porodicama i prirodnom okruženju.¹⁶

Praksa smještaja osoba sa invaliditetom u velike institucije rezidencijalnog tipa karakteristična je, u povijesti društvene brige, za netipične članove društva. Ovakva praksa bazirana je na medicinskom modelu, prema kojem se invaliditet posmatrao kao bolest, anomalija i problem kojim su se bavile medicinske nauke. Sve intervencije usmjeravaju na „izlječenje“, „korekciju“ i „ispravku“ problema kako bi se osoba sa teskoćama što je moguće više uklopila u prethodno postavljene, društveno prihvaćene koncepte „normalnosti“.

Ustanove socijalne zaštite kao nositelji institucionalnog smještaja moraju kroz transformaciju redefinirati svoju ulogu. Nužno je da smanje ukupne kapacitete smještaja, ali dugoročno primaju na smještaj (stalni ili privremeni) korisnike za koje nije niti jedan vaninstitucionalni oblik smještaja, a kojima je potrebna intenzivna podrška. Potrebna je reorganizacija i poboljšanje uvjeta smještaja korisnika, u manje stambene jedinice.

Deinstitutionalizacija i transformacija su povezani procesi koji uključuju:

- Redefiniranje daljnje namjene ili prenamjene ustanova;
- Razvoj mreže vaninstitucionalnih usluga u zajednici dostupnih korisnicima uključujući prevenciju;

¹⁵Sladović, B., Kreger, K. Orešković., Vejmelka, L., (2007). Iskustvo života u dječijem domu: Kvalitetna analiza izjava mladih, Zagreb.stranica 5

¹⁶Beker Kosana. Bilten veliki mali, 2010 ,tema broja: Deinstitutionalizacija, stranica 6

- Razvoj vaninstitucionalnih oblika smještaja kao što su smještaj u drugu/udomiteljsku obitelj i stambene zajednice, odnosno organizirano stanovanje uz podršku.¹⁷

Najveći problemi u procesu deinstitutionalizacije ustanova socijalne i dječije zaštite je mišljenje da institucije nisu nužno zlo, već sasvim prihvatljiva, najjednostavnija i najisplativija opcija za zbrinjavanje djece bez roditeljskog staranja i djece sa smetnjama u razvoju. Također, postoji veliki otpor za procesom deinstitutionalizacije kod profesionalaca koji su trenutno zaposleni u institucijama iz straha od gubitka sopstvenih radnih mjesta.

Proces deinstitutionalizacije kao i spori proces decentralizacije fiskalnog sistema i procesi donošenja odluka koji su otpočeli tokom 1990-ih godina, još uvek se sprovode širom jugoistočne Evrope. Priključenje Evropskoj Uniji je takođe pokretački činilac za ove zemlje, a reforme i promene politike biće usmerene ka zadovoljavanju kriterijuma za priključenje.¹⁸

Naučna istraživanja su ukazivala na neefikasnost institucionalnog smještaja i segregacije, kao i da imaju negativne efekte na osobesateškoćama u razvoju (ometenost se rijetko „popravlja“, a osobe smještene u institucionalno okruženje gotovo nikad ne razviju vještine koje bi im obezbijedile da samostalno i uspješno funkcionišu u društvu). Pod uticajem pokreta za ostvarenje građanskih prava „najbolje prakse“ u radu sa osobama sa invaliditetom, njihovi tretmani i njega su sve više postajali socijalna, a ne medicinska problematika.

Od 1950-ih na ovamo mnoge zemlje su počele da prepoznaju, koliko god institucije bile efikasne u prošlosti, njihovo dugotrajno korišćenje (naročito većih i izolovanih institucija) nije pružilo odgovarajuću njegu djeci koja su bila odvojena od svojih porodica. Do promjena u politici po ovom pitanju došlo je usljed sljedećeg razvoja događaja:

- Rezultati istraživanja koji potvrđuju da boravak i briga o djeci u institucijama negativno utiče na zdravlje i razvoj djece.
- Bolje razumjevanje od strane donosioca odluka o negativnim uticajima institucija na djecu i troškovima države i lokalnih vlasti.
- Pridavanje veće važnosti tome šta treba učiniti da bi se spriječila potreba za alternativnom njegom.

¹⁷Federalno ministarstvo rada i socijalne politike, 2016, Strategija deinstitutionalizacije 2014-2020, uvod, stranica 5

¹⁸Stojković Stojković, Meita Mufyati, Petra Plasa 2004: Izvan Deinstitutionalizacije, stranica 48

- Bolji uvid u to kako ohrabriti hraniteljske porodice da bi se pružilo bolje mjesto za alternativnu njegu.¹⁹

2.3. Modeli zbrinjavanja osoba sa intelektualnim poteškoćama u Federaciji Bosni i Hercegovini

2.3.1. Institucionalno zbrinjavanje osoba sa intelektualnim poteškoćama

Osobe s intelektualnim teškoćama bile su do 50-ih godina 20. stoljeća isključivo briga svojih porodica, a zatim se krenulo u prvom planu institucionalizacije u bolnicama, a nedugo zatim počelo je otvaranje specijaliziranih ustanova za brigu o odraslim osobama te radi pružanja, odgoja i obrazovanja za djecu s intelektualnim teškoćama, kao i za ostavljenu, odnosno napuštenu djecu.

Danas u Federaciji Bosni i Hercegovini institucionalni oblik naslijeđen je iz pedesetih godina prošlog stoljeća i njegov primarni cilj je zbrinjavanje najugroženijih kategorija stanovništva kao što su: osobe s invaliditetom, djeca bez roditeljskog staranja, odrasle i stare osobe, odgojno zanemarena i zapuštena djeca i druge kategorije korisnika u stanju socijalne potrebe. Shodno podijeljenoj nadležnosti u Federaciji BiH, osnivanje i rad ustanova socijalne zaštite uređuje se na federalnoj, kantonalnoj i općinskoj razini.

Zakonom o preuzimanju prava i obaveza osnivača nad ustanovama socijalne zaštite u Federaciji Bosne i Hercegovine, preuzeta su osnivačka prava odstrane Parlamenta Federacije BiH nad 5 ustanova socijalne zaštite.

U Federaciji BiH funkcioniра 25 vladinih ustanova socijalne zaštite u kojima je zbrinuto 3.282 korisnika i to:

1. 3 zavoda za zbrinjavanje osoba s invaliditetom s ukupno 1.290 korisnika,
2. 2 doma za socijalno-zdravstveno zbrinjavanje osoba s invaliditetom i drugih osoba s 312 osoba (245 i 67),
3. 5 ustanova za zbrinjavanje djece bez roditeljskog staranja s 371 korisnikom,
4. 9 ustanova za zbrinjavanje starih i iznemoglih osoba s 1.194 korisnika,
5. 1 ustanova za vaspitanje muške djece i omladine s 18 korisnika,
6. 3 disciplinska centra za maloljetnike sa 66 korisnika,
7. 2 terapijske zajednice s 31 korisnikom.²⁰

¹⁹Beker Kosana., (2010). Bilten veliki mali, tema broja: Deinstitutionalizacija, Beograd.stranica 7

Finansiranje ustanova je veoma često nedovoljno, nejasno definisano i razlikuje se od kantona do kantona, kao i između entiteta. Takođe, većina ustanova ima nedovoljan broj stručnog osoblja (često samo jedan, ili najviše dva člana obučenog osoblja tokom smjene brine o grupi od oko 25 ili više djece) u odnosu na broj djece, što rezultira nemogućnošću odgajatelja da posveti dovoljno pažnje pojedinačnim potrebama svakog djeteta, kao i nedostatkom plana brige i zaštite za svako dijete. S obzirom na specifičnost i težinu posla kojeg obavljaju, odgajatelji i ostalo stručno osoblje pod velikim su rizikom od profesionalnog sagorijevanja. Ovo je posebno pojačano činjenicom da ne postoji zvanično uspostavljen sistem dodatne edukacije, upoznavanja sa savremenim metodama rada, a posebno supervizije u socijalnoj zaštiti u BiH.²¹

Dugotrajan boravak u instituciji može dovesti do toga da je praktično nemoguće utvrditi da li je dijete rođeno sa teškoćama ili su one rezultat boravka u instituciji. Djeca smještena u instituciju mješovitog spola i uzrasta, mlađi i slabiji, a posebno djevojčice i žene, nalaze se pod rizikom od fizičkog ili seksualnog zlostavljanja od strane starijih i jačih. Nažalost nije isključen ni slučaj zlostavljanja od strane zaposlenih u instituciji. Zbog toga se smatra da je vaninstitucionalni oblik smještaja mnogo humanije i optimalnije rješenje od smještaja u ustanove socijalne zaštite.

Niti jedna institucija, ma kako bila humana ili dobro opremljena ne može zamijeniti porodično okruženje. Kada je osoba izolirana od porodice i zajednice, njen tjelesni, intelektualni, emocionalni i socijalni razvoj je ugrožen.

2.3.2. Vaninstitucionalni oblici zbrinjavanja

U Konvenciji o pravima djeteta kaže se da osoba u svrhu potpunog i skladnog razvoja ličnosti treba da raste u porodičnom okruženju. Konvencija daje prednost smještaju u odgovarajuću alternativnu porodičnu brigu. Za razliku od institucije u kojima živi veliki broj ljudi,

²⁰Federalno ministarstvo rada i socijalne politike, 2016, Strategija deinstitucionalizacije 2014-2020, uvod, stranica 13

²¹Vlada Federacije Bosne i Hercegovine, (2008). Dokument Politike zaštite djece bez roditeljskog staranja i porodica pod rizikom od razdvajanja u FBiH 2006.-2016., Sarajevo, stranica 11

alternativna zaštita predstavlja porodično okruženje u kojima žive manje skupine. Alternativni oblik zaštite daje jednako pravo za osobu kao da žive u biološkoj porodici.

U Federaciji BiH od 1997. godine se krenulo a 2005.godine je zaživjelo pružanje vaninstitucionalnih usluga koje obuhvaćaju programe razvijanja dnevnog i poludnevnog zbrinjavanja osoba s invaliditetom.

Pozitivni primjer u praksi koji se odnosi na razvoj vaninstitucionalnih oblika zbrinjavanja realizovan je na području Srednjobosanskog kantona, pod nazivom “Razvoj servisa za djecu bez roditeljskog staranja i obitelji pod rizikom od razdvajanja na području Srednjobosanskog kantona”, koji su zajednički proveli nadležno kantonalno Ministarstvo i Hope and Homes for Children u suradnji s 9 centara za socijalni rad s područja ovog kantona. Na ovaj je način smanjen broj djece s područja ovog kantona u institucijama Federacije BiH i razvijene su nove i unaprijeđene postojeće usluge za djecu bez roditeljskog staranja i obitelji pod rizikom od razdvajanja.²²

2.3.3. Uloga politika u procesu deinstitucionalizacije i zbrinjavanju osoba sa intelektualnim poteškoćama proklamiranih na području Bosne i Hercegovine

Procesom pridruživanja Bosne i Hercegovine Evropskoj uniji proistekle su obaveze države i entiteta da izvrše usklađivanje postojećih propisa s međunarodnim konvencijama i evropskim standardima, uključujući i obavezu usklađivanja propisa iz oblasti socijalne zaštite. Kao potpisnica niza konvencija i međunarodnih dokumenata, Bosna i Hercegovina se obavezala osigurati u svim segmentima zaštitu ljudskih prava, što se odnosi i na zaštitu ljudskih prava osoba zbrinutih u ustanove socijalne zaštite.

Međunarodni pravni instrumenti, koji su ugrađeni u Ustav Bosne i Hercegovine i koje je Bosna i Hercegovina ratificirala, čine dio njenog unutrašnjeg pravnog poretka i po pravnoj su snazi iznad zakona. Ustav Bosne i Hercegovine, kao i ustavi entiteta, sadrže posebne odredbe koje navode međunarodne dokumente za zaštitu ljudskih prava, a koji se imaju primjenjivati u Bosni i Hercegovini.

- Člankom II. A. 2. Ustava Federacije Bosne i Hercegovine propisano je da će Federacija osigurati primjenu najviše razine međunarodno priznatih prava i sloboda, između ostalog, utvrđenih i u sljedećim dokumentima koji su relevantni za proces deinstitucionalizacije i transformacije ustanova socijalne zaštite:

²²Federalno ministarstvo rada i socijalne politike, 2016, Strategija deinstitucionalizacije 2014-2020, stranica 38

- Međunarodni pakt o ekonomskim, socijalnim i kulturnim pravima (1966) koji je Bosna i Hercegovina je preuzela sukcesijom 01. septembra 1993. godine (“Službeni list R BiH”, broj 25/93). Države članice ovog pakta priznaju svakom pravo da sudjeluje u kulturnom životu, da se koristi dostignućima znanosti i njihovom primjenom, te se priznaje i pravo svakoj osobi na životni standard dovoljan za nju samu.
- Univerzalna deklaracija o ljudskim pravima je deklaracija koju je usvojila Opća skupština Ujedinjenih naroda 1948. godine u Parizu, čime je predstavljeno opće viđenje organizacije vezano za pitanja ljudskih prava garantiranih ljudima. Člankom 13. stavak 1. Deklaracije propisano je da svako ima pravo na slobodu kretanja i izbora stanovanja u granicama pojedine države.
- Evropska konvencija o zaštiti ljudskih prava i temeljnih sloboda je pravni akt Vijeća Evrope (1949) o zaštiti sloboda i prava, donijet u Rimu 04. novembra 1950. godine, a stupio je na snagu 03. septembra 1953. godine. Uz konvenciju je doneseno i 13 dodatnih protokola. Čin donošenja Konvencije pravno je uobličio ideju zemalja Evrope o uspostavljanju jedinstvene zaštite ljudskih prava i individualnih političkih sloboda koji čine temelj istinske demokratije.
- Evropska socijalna povelja, temeljni je dokument Vijeća Evrope o socijalnim pravima. Evropska socijalna povelja usvojena je 1961. godine u Torinu, a druga, Izmijenjena Evropska socijalna povelja, 1996. godine. U Povelji su sadržane tri kategorije socijalnih prava. Prva se odnose nasve građane neke zemlje, druga kategorija obuhvaća prava građana koja proizlaze iz statusa uposlenosti, a treću kategoriju čine prava posebnih socijalnih skupina.
- Konvencija o pravima djeteta, usvojena je na 44. zasjedanju Opće skupštine Ujedinjenih naroda, 20. novembra 1989. godine, a stupila je na snagu 02. septembra 1990. godine. Konvencija sadrži univerzalne standarde koje država potpisnica mora garantovati svakom djetetu. U Konvenciji se, prije svega, govori o obavezama odraslih u odnosu prema djetetu kao i o obavezama brojnih društvenih faktora u vezi sa zaštitom djeteta. To je prvi dokument u kojemu se djetetu pristupa kao subjektu s pravima, a ne samo kao osobi koja treba posebnu zaštitu. Konvencija o pravima djeteta obavezuje stranke na pridržavanje njezinih odredbi, te uključuje pravo nadziranja primjene u državama koje su je prihvatile i ratificirale. UN-ov Komitet za prava djeteta identificirao je četiri opća načela na kojima se zasnivaju sva prava

sadržana u Konvenciji, a to su: načelo nediskriminacije, pravo na život i razvoj, najbolji interes djeteta i sloboda izražavanja mišljenja.²³

Nadalje, ne možemo da ne spomenemo međunarodno i nacionalno strateške dokumente i to:

- Konvencija Ujedinjenih naroda o pravima osoba s invaliditetom je jedan od najvažnijih međunarodnih instrumenata za zaštitu prava osoba s invaliditetom. Bosna i Hercegovina je 29. jula 2009. godine potpisala ovu Konvenciju i Opcioni protokol. Svrha Konvencije je unapređenje, zaštita i osiguravanje punog i ravnopravnog uživanja svih ljudskih prava i temeljnih sloboda osoba s invaliditetom i unapređenje poštivanja njihovog urođenog dostojanstva. Konvencija doprinosi da osobe s invaliditetom budu “subjekti” koji imaju prava i koji su u stanju tražiti zaštitu tih prava, slobodno odlučivati o svom životu i biti aktivni članovi društva. Opća načela Konvencije ugrađena su u dokument Politika u oblasti invalidnosti u Bosni i Hercegovini i smjernica su djelovanja u svim oblastima od značaja za osobe s invaliditetom.
- Akcioni plan Vijeća Evrope za promoviranje prava i punog sudjelovanja osoba s invaliditetom u društvu: unapređenje kvalitete života osoba s invaliditetom u Evropi 2006-2015 je na razini Vijeća Evrope ključni dokument koji usmjerava djelovanje evropskih država u oblasti invaliditeta. Ovaj dokument sadrži 15 ključnih smjernica za unapređenje važnih područja djelovanja od interesa za osobe s invaliditetom, kao što su: sudjelovanje u političkom i javnom životu, sudjelovanje u kulturnom životu, informacije i komunikacije, obrazovanje, profesionalna rehabilitacija, osposobljavanje i upošljavanje, pristupačno okruženje, život u zajednici, zdravstvena zaštita, socijalna zaštita, pravna zaštita, zaštita od nasilja i zloupotrebe, istraživanje i razvitak, te podizanje svijesti.
- Povelja o temeljnim pravima Evropske unije garantuje određena politička, socijalna i ekonomska prava državljana i stanovnika Evropske unije na razini nadnacionalnog propisa važećeg na cijelom prostoru Evropske unije. Povelja je izrađena na temelju Evropske konvencije o zaštiti ljudskih prava i temeljnih sloboda. Poveljom se štiti dostojanstvo čovjeka, zabranjuje se diskriminacija i to konkretnim navođenjem invaliditeta, te traži uključivanje osoba s invaliditetom u život zajednice.
- Madridska deklaracija donesena je u cilju jačanja djelovanja na području od interesa za osobe s invaliditetom na Evropskom kongresu osoba s invaliditetom 2002. godine.

²³Federalno ministarstvo rada i socijalne politike, 2016, Strategija deinstitucionalizacije 2014-2020, stranica 10

Deklaracijom se proklamiraju prava osoba s invaliditetom kao punopravnih, integriranih i nediskriminiranih građana s ravnopravnim pristupom svim društvenim bogatstvima. Njena svrha je da svi zajedno doprinesu procesu stvaranja jednakih mogućnosti za sve osobe s invaliditetom i njihove porodice.²⁴

Usvajanjem strategija deinstitutionalizacije i transformacije ustanova socijalne zaštite, 2014. godine, Vlada Federacije BiH se opredijelila da nastavi sa svojim javnim angažmanom na postizanju deinstitutionalizacije i stvaranja usluga podrške u zajednici, čime ista nastoji implementirati međunarodno utemeljeno pravo prema kojem svaka osoba ima pravo na život u zajednici na istom temelju kao i druge osobe. Ovaj dokument ujedno predstavlja i odgovor na potrebu za sistemskim promjenama koje je neophodno provesti u oblasti tradicionalnog načina institucionalne brige o korisniku.

Vainstitucionalni oblici zaštite ili alternativni oblici zaštite djece bez roditeljskog staranja su hraniteljstvo, starateljstvo i usvojenje.

2.3.4. Hraniteljstvo kao oblik socijalne zaštite

Hraniteljstvo je porodični oblik zbrinjavanja djece i odraslih osoba koja su iz različitih razloga nisu u mogućnosti da žive sa svojim biološkim porodicama, zbog čega postoji potreba za smještajem u drugu porodicu. Porodica kao prirodno okruženje za rast i razvoj svakog djeteta pruža sigurnost i osjećaj pripadanja, stvara mogućnost da dijete razvija svoje sposobnosti, usvaja znanja i vještine, priprema se za život u zajednici i osamostaljuje. Dešava se da dijete zbog različitih okolnosti nije u mogućnosti da odrasta uz svoje biološke roditelje. Hraniteljstvo kao porodični model zbrinjavanja pruža mogućnost djetetu da odrasta u prirodnom okruženju kao najboljoj sredini za pravilan psihički i fizički razvoj djeteta. Hranitelji životnim iskustvom mogu pomoći djeci kao i odraslim osobama koji su bez roditeljskog staranja da prevaziđu krizne situacije, pokazujući razumijevanje i empatiju za njih. Nakon izlaska iz sistema zaštite, djeca zadržavaju kontakte sa svojim hraniteljima, a često i ostaju da žive u hraniteljskim porodicama iako je smještaj formalno okončan.

Hraniteljstvo prema statusu može biti:

- Srodničko
- Nesrodničko

²⁴Federalno ministarstvo rada i socijalne politike, 2016, Strategija deinstitutionalizacije 2014-2020, stranica 11

Nesrodničko hraniteljstvo je hraniteljstvo koje obavljaju hranitelj i članovi hraniteljske porodice koji nisu u krvnom ili tazbinskom srodstvu s hranjenikom, a može biti tradicionalno, specijalizovano, hitno i povremeno hraniteljstvo. Srodničko hraniteljstvo je hraniteljstvo koje obavljaju hranitelj i članovi hraniteljske porodice, koji su u krvnom i/ili tazbinskom srodstvu s hranjenikom, kada je takav oblik zaštite u njegovom najboljem interesu.²⁵

Nacrt zakona o hraniteljstvu regulisao je i druga pitanja koja se tiču hraniteljstva u pogledu:

- Brige o hranjeniku,
- Uslova za obavljanje hraniteljstva, odnosno uslova koje moraju ispunjavati hranitelj i hraniteljska porodica,
- Smetnje za obavljanje hraniteljstva
- Vrste i broj hranjenika, odnosno vrste hranjenika u jednoj hraniteljskoj porodici
- Utvrđivanje podobnosti za obavljanje hraniteljstva,
- Hraniteljski ugovor,
- Hraniteljska naknada i naknada za izdržavanje hranjenika,
- Osposobljavanja i edukacije
- Kaznene odredbe kao i druge odredbe definisane nacrtom zakona o hraniteljstvu.

Iako je hraniteljstvo jedan od značajnih koraka u deinstitucionalizaciji, naponi u zemlji svode se uglavnom na promociju ovog oblika brige o djeci. Hraniteljstvo nije u dovoljnoj mjeri zakonski regulirano i standardizirano, niti su izdvojena finansijska sredstva za njegovo stabilno i ujednačeno finansiranje, što djecu iz različitih dijelova zemlje stavlja u neravnopravan položaj.²⁶

2.3.5. Usvojenje kao oblik socijalne zaštite

Usvojenje je poseban oblik porodično-pravne zaštite djece bez roditelja ili bez odgovarajućeg roditeljskog staranja, kojim se zasniva roditeljski, odnosno srodnički odnos.²⁷

Usvojenje je koncipirano kao pravo usvojenika da živi u porodici koja se smatra najkvalitetnijom zamjenom za primarnu porodicu i koja će mu omogućiti uvjete za rast, razvoj, odgoj i obrazovanje u skladu s mogućnostima djeteta. Proces usvajanja djeteta bez

²⁵Vlada Federacije Bosne i Hercegovine,2015,Nacrt zakona o hraniteljstvu Federacije Bosne i Hercegovine.Sarajevo, član 13,14,15, stranica 5-6

²⁶Pavlović Bojan,,2014, Prikaz alternativnih oblika zaštite u Bosni i Hercegovini. Sarajevo,,stranica 10

²⁷Federacija Bosna i Hercegovina,2005,Porodični zakon Federacije BiH,Sarajevo, član 91

roditeljskog staranja podrazumijeva prolazak djeteta kroz različite faze propisane zakonom. Zakoni su u pogledu usvojenja različiti u entitetima. U Federaciji Bosne i Hercegovine potpuno usvajanje ograničeno je na deset godina, dok je u Republici Srpskoj pet godina.

Država treba da ubrza sve potrebne mjere kako bi se olakšao proces usvojenja, razmisli o povećanju gornje dobne granice za usvojenje te da se podaci o djeci razvrstavaju u ovisnosti o tome jesu li djeca uključena u domaće ili međunarodno usvojenje. Interes za potpuno usvajanje djece postoji i ima uzlazni trend. Otežavajući faktori za efikasniji proces usvajanja djeteta su nedovoljan broj djece, zato što njihovi biološki roditelji, iako nemaju uvjete za izdržavanje i odgoj djeteta, ne daju saglasnost za usvajanje. Procedura usvojenja je duga i spora, nema propisa koji podstiče ili daje prioritet usvajanju biološke braće i sestara u istu porodicu, kao ni propisa koji regulišu određene korake prije i poslije usvajanja djeteta. U Bosni i Hercegovini ne postoji registar potencijalnih usvojitelja, niti registar djece koja su raspoloživa za usvajanje.

Cjelokupnu proceduru usvajanja djece bez roditeljskog staranja u Bosni i Hercegovini vode centri za socijalni rad, javne ustanove koje po svojoj postavci imaju centralnu ulogu u sistemu socijalne zaštite i zaštite porodice. I pored rasprostranjenog mišljenja da je sa stanovišta djeteta usvajanje najbolji oblik njegove zaštite, broj usvojene djece izrazito je nizak u odnosu na veliki broj djece u institucionalnim oblicima brige o djeci bez roditeljskog staranja. U našoj zemlji nisu razvijene postadoptivne usluge - specijalizirana savjetovališta, klubovi usvojitelja, klubovi usvojenika itd.

Međunarodna zajednica očekuje od države da se proces deinstitucionalizacije učini efikasnijim i tako poveća broj usvojenja djece.

2.3.6. Starateljstvo kao oblik socijalne zaštite

Prema Porodičnom zakonu, starateljstvo je oblik zaštite maloljetnih osoba bez roditeljskog staranja i punoljetnih osoba koje nisu sposobne, ili koje nisu u mogućnosti starati se o sebi, svojim pravima, interesima i obavezama.²⁸

Centar za socijalni rad, kao organ starateljstva, poslove starateljstva vrši postavljanjem staratelja ili starateljstvo vrši neposredno.

²⁸Federacija Bosna i Hercegovina, 2005, Porodični zakon Federacije BiH, Sarajevo, član 160

Porodični zakon precizno određuje koja će se maloljetna lica staviti pod starateljstvo:

- Čiji su roditelji umrli, nestali, nepoznati ili su nepoznatog boravišta duže od 3 mjeseca;
- Čijim roditeljima je oduzeto roditeljsko staranje;
- Čiji roditelji nisu stekli poslovnu sposobnost, ili im je ona oduzeta ili ograničena;
- Čiji su roditelji odsutni, spriječeni ili nesposobni redovno starati se o svom djetetu, a nisu povjerovali njegovu čuvanje i odgoj osobi za koju je organ starateljstva utvrdio da ispunjava uvjete za staratelja.²⁹

Također je i tu starateljstvo nad punoljetnim osobama:

- Punoljetnoj osobi koja zbog duševne bolesti, zaostalog duševnog razvoja ili prekomjernog uživanja alkohola ili opojnih droga, senilnosti ili drugih uzroka nije sposobna sama brinuti se o svojim pravima i interesima oduzima se poslovna sposobnost.
- Punoljetnoj osobi koja zbog uzroka iz stava 1. ovog člana neposredno ugrožava svoja prava i interese ili prava i interese drugih osoba ograničava se poslovna sposobnost.
- Pravomoćnu odluku o oduzimanju, odnosno ograničenju poslovne sposobnosti sud je dužan, bez odlaganja, dostaviti nadležnom organu starateljstva koji će u roku od 30 dana od dana prijema odluke osobu kojoj je oduzeta ili ograničena poslovna sposobnost staviti pod starateljstvo.³⁰

Prema porodičnom zakonu FBiH postoje dvije vrste starateljstva i to: neposredno i posredno. Posredno starateljstvo primjenjuje se kod djece bez roditeljskog staranja, koja su zbrinuta u nekim od vaninstitucionalnih oblika zaštite. Neposredno starateljstvo primjenjuje se kod djece koja su zbrinuta u instituciju, i pod ovim pojmom podrazumijeva se vršenje poslova starateljstva od strane određenog radnika centra za socijalni rad, koji je organ starateljstva.

2.3.7. Transformacija ustanova

Prvi pozitivni primjeri koje su poduzeli Zavodi na putu transformacije su bili vidljivi 2005. godine u Zavodu Bakovići, kad je pokrenut projekat Centar "Budućnost" i kad su otvorene 4 stambene jedinice unutar ustanove za pripremu 20 korisnika Zavoda za stanovanje uz podršku, a 2007. godine je u Fojnici otvorena prva stambena jedinica za stanovanje uz

²⁹Federacija Bosna i Hercegovina, 2005, Porodični zakon Federacije BiH, Sarajevo, član 186

³⁰Federacija Bosna i Hercegovina, 2005, Porodični zakon Federacije BiH, Sarajevo, član 192

podršku u kojoj i danas stanuje 8 korisnika. Nakon toga, 2010. godine je uslijedila realizacija još jednog projekta uz finansijsku podršku Federalnog ministarstva rada i socijalne politike u sklopu kojeg je otvorena kuća u ruralnom dijelu općine Fojnica u kojoj od 2012. godine živi 8 osoba. U toku je realizacija projekta život u lokalnoj zajednici uz podršku u Kiseljaku, također u organizaciji Zavoda Bakovići, a uz finansijsku potporu Federalnog ministarstva rada i socijalne politike. Navedenim projektom kupljene su i opremljene 2 stambene jedinice (stanovi) u kojima će od 2014. godine stanovati 9 korisnika iz Zavoda Bakovići čime će se napraviti još jedan korak u procesu deinstitucionalizacije ove Ustanove.

Stan za obuku za stanovanje u zajednici uz podršku” u Zavodu „Drin“ stavljen je u funkciju 2011. godine. Organiziran je za stanovanje četiri osobe. Korisnici koji uspješno završe jednostavniji program osposobljavanja za život uz podršku stanuju u ovom stanu, uključuju se u intenzivni program osposobljavanja kao priprema za preseljenje u lokalnu zajednicu. Uz finansijsku podršku Federalnog ministarstva za rad i socijalnu politiku, Zavod „Drin“ je 2012. godine kupio i opremio dvije kuće u lokalnoj zajednici u Fojnici u kojoj samostalno žive dvije porodice (po pet osoba s intelektualnim teškoćama, uglavnom s područja Fojnice koje su do tada bile smještene u Zavodu „Drin“ i koje su prošle ciklus obuke za samostalan život u lokalnoj zajednici, uz povremenu podršku stručnih uposlenika Zavoda).³¹

2.3.8. Ustanove i organizacije koje sprovode proces deinstitucionalizacije

Tokom 2010. godine krenula je i implementacija programa “Život u lokalnoj zajednici uz podršku” koji realizira Savez organizacija za podršku osobama s intelektualnim teškoćama Federacije BiH uz finansijsku podršku Open Society Foundation – MHI program i Federalnog ministarstva rada i socijalne politike. Ovim programom je u početnoj fazi podržano 16 korisnika (12 korisnika u Sarajevu, te 4 korisnika u Mostaru). Stambene zajednice, odnosno 4 stambena prostora (3 u Sarajevu, 1 u Mostaru) su iznajmljena i većim dijelom na temelju želja korisnika renovirana i opremljena. Angažirano je 6 dodatno educiranih asistenata. Zbog nepotpisivanja ugovora s lokalnim centrima za socijalni rad, čime bi se osigurala samoodrživost programa, smanjen je broj korisnika na 11 u Sarajevu i Mostaru kao i broj asistenata na 4.³²

2.3.9. Ustanova Sumero centar za podršku osobama s invaliditetom u zajednici

³¹Federalno ministarstvo rada i socijalne politike, 2016, Strategija deinstitucionalizacije 2014-2020, stranica 45

³²Federalno ministarstvo rada i socijalne politike, 2016, Strategija deinstitucionalizacije 2014-2020, stranica 45

Zbog zakonske neusklađenosti vezane prije svega za sklapanje ugovora između centara za socijalni rad i nevladinih organizacija koje pružaju usluge stanovanja u zajednici, Savez organizacija je bio prinuđen da osnuje Ustanovu socijalne zaštite koja ciljano radi na sprovođenju procesa deinstitucionalizacije. Ta Ustanova socijalne zaštite nosi naziv „Sumero centar za podršku osobama s invaliditetom u zajednici“, a koja nudi usluge smještaja i podrške u stanu ili kući namijenjenu manjoj skupini osoba s intelektualnim teškoćama ili kombinovanim sa dodatnim psihičkim teškoćama uz stručno zbrinjavanje, praćenje, podršku i pomoć u njihovom svakodnevnom životu.

Ovakva praksa omogućava osobama s invaliditetom da uz kvalitetan, održiv i sistemski uređen servis podrške imaju priliku za samostalan život u okviru svojih lokalnih zajednica.

Između ostalog, ovaj model podrazumijeva razvojno orijentiran pristup socijalnoj zaštiti i aktiviranje mladih i stručnih ljudskih resursa iz oblasti socijalnog rada, mentalnog zdravlja, obrazovanja i mnogih drugih.

Osnovna djelatnost Ustanove:

- Socijalno i zdravstveno zbrinjavanje
- Usluge savjetovanja o vođenju kućnog budžeta, savjetodavna pomoć u bračnim i porodičnim problemima
- Psihosocijalna rehabilitacija
- Usluge njege i brige o zdravlju
- Usluge organizovanog provođenja slobodnog vremena
- Osposobljavanje za samostalan život i rad prema preostalim sposobnostima i interesovanjima
- Provođenje radnih okupacionih aktivnosti odraslih osoba
- Usluge drugih programa u lokalnoj sredini u cilju poboljšavanja kvaliteta života³³

Ovakav model servisa podrške trenutno je aktivan u deset lokalnih zajednica, a primjenjiv je na sve dijelove Bosne i Hercegovine i na više korisničkih kategorija sistema socijalne zaštite. Osim što pruža humaniji odnos prema osobama u statusu potrebe, model je bolje rješenje i za samu državu koja ovakvom praksom ispunjava preuzete obaveze iz oblasti socijalne politike na svom putu ka EU.

³³Ustanova socijalne zaštite, Letak- ustanove, strana 2, <http://sumero.ba/publikacije/Letak-ustanova.pdf>

Ustanova „Sumero“ je razvojem novih servisa podrške za ovu populaciju pokazala primjere dobre prakse koji su do sada implementirani u kantonima: Sarajevo, Zeničko-dobojski, Srednjobosanski i Unsko-sanski.

Temeljna svrha programa rada Ustanove je osiguravanje prava osoba sa invaliditetom na život u zajednici u uobičajenim uvjetima stanovanja, rada i slobodnog vremena, strogo poštivajući individualne sposobnosti, želje, interese i potrebe za sigurnošću, pripadnošću, ljubavlju, učenjem, aktivnošću, nezavisnošću, samoostvarenjem.

Programi koje nudi „Sumero Centar“ su:

1. Stanovanje u lokalnoj zajednici uz podršku (Stanovanje uz podršku)

Stanovanje u lokalnoj zajednici u stanovima u skladu sa željama i izborom korisnika (1-5 osoba stanuje zajedno u stanu) u skladu sa individualnim potrebama korisnika.

2. Planiranje usmjereno na osobu (PCP)

Koncept Planiranja usmjerenog na osobu u Velikoj Britaniji dolazi iz Sjedinjenih Američkih Država, gdje je razvijeno u području rada osobama s invaliditetom početkom 90-tih godina 20. stoljeća kako bi se potaklo društvo i stručnjaci da usvoje drugačiji način razmišljanja odnosno filozofiju korisničke perspektive.

Cilj je osobno usmjerenog planiranja odrediti individualne interese i potrebe svake osobe i strukturirati podrške koju svaki pojedinac treba kako bi živio što je moguće neovisnije i kako bi postigao što je moguće više razine samoodređenja.

3. Zastupanje i samozastupanje

Samozastupanje je čin vršenja izbora i donošenje odluke, te želja za promjenom u vlastitom životu, pri čemu je bitan upravo ovaj element akcije kojim se nastoji uticati na postojeću situaciju. Samozastupanje znači govoriti u svoje ime i donositi odluke o vlastitom životu.

4. Zapošljavanje uz podršku

S obzirom da za sada u našim uvjetima nije moguće zakonski formalno zaposljenje korisnika koji su lišeni poslovne sposobnosti, zapošljavaju se korisnici koji imaju poslovnu sposobnost dok se za ostale radi na vraćanju prava poslovne sposobnosti kako bi mogli dati svoj doprinos izdržavanju kao i razvoju društvene zajednice kroz aktivno sudjelovanje.

5. Socijalni klub

Važan aspekt pružanja neposredne podrške korisnicima u okviru djelatnosti Ustanove jest omogućavanje i podrška uključivanja korisnika u različite aktivnosti slobodnog vremena u lokalnoj i široj zajednici.

6. Personalna asistencija

Kroz program servis personalne asistencije pruža se podrška osobama sa invaliditetom u socijalizaciji i uključivanju u društvene tokove kao i u zadovoljavanju svakodnevnih potreba unutar doma i u lokalnoj zajednici.

7. Edukacija, modeli podrške ka nezavisnom življenju i uključenosti u zajednicu

Treninzi Planiranja usmjereni na osobu se isporučuje za:

- Asistente, kordinatore i voditelje službi stanovanja
- Organizacije koje pružaju podršku osobama sa invaliditetom
- Centri za socijalni rad
- Zavodima u procesu transformacije

8. Usluge “Sumero Centra”, osnovna razina

U to ulazi, kao prvo, usluge stanovanja i prehrane, zatim, usluge brige o zdravlju i njege, usluge socijalnog rada, usluge psihosocijalne rehabilitacije, usluge radne terapije, usluge organiziranog provođenja slobodnog vremena i usluge drugih programa u lokalnoj sredini u cilju poboljšavanja kvaliteta života.

2.4. Uloga Centra za socijalni rad u procesu deinstitucionalizacije ustanova socijalne zaštite

Lokalne službe socijalne zaštite kao višefunkcionalne centralne institucije u provođenju svojih ciljeva djeluju u skladu sa savremenim principima rada zasnovanim na naučnim temeljima. Na lokalnom nivou centri/službe su ključni akteri u oblasti planiranja i razvijanja

mješovitog sistema pružanja usluga socijalne zaštite na nivou jedne ili više općina i iste u tom procesu radi kvalitetnijeg pružanja usluga sarađuju s nevladinim i drugim organizacijama.³⁴

U procesu deinstitutionalizacije i transformacije ustanova socijalne zaštite, centri za socijalni rad trebali bi učesvovati u pripremi korisnika i pripremi njihovih porodica za povratak ili za upućivanje u vaninstitucionalne oblike smještaja. Centri za socijalni rad bi također trebali učestvovati u prevenciji upućivanja novih korisnika na smještaj u instituciju.

Na lokalnom nivou centri za socijalni rad su ključni akteri u oblasti planiranja i razvijanja mješovitog sistema pružanja usluga socijalne zaštite. U procesu deinstitutionalizacije i transformacije centrima za socijalni rad se nameće drugačiji pristup prema uslugama, pa samim tim i potreba za njihovom aktivnijom ulogom. Zadaci centara za socijalni rad u procesu deinstitutionalizacije su:

- Aktivno učešće u pripremi korisnika i pripremi njihovih porodica za povratak ili za upućivanje u vaninstitucionalne oblike smještaja,
- Aktivna uloga u prevenciji upućivanja novih korisnika na smještaj u instituciju;
- Pravovremena procjena trenutnih potreba, planiranje i poticanje za prihvaćanje potrebnih usluga, te praćenje korisnika kroz izradu i kreiranje individualnih planova koji se sačinjavaju u saradnji s korisnicima, njihovim porodicama i drugim pružateljima usluga;
- Praćenje ostvarivanja individualnog plana koji treba revidirati u skladu s promjenama specifičnih potreba i okolnosti korisnika.

Pravodobna procjena trenutačnih potreba, planiranje i poticanje za prihvaćanje potrebnih usluga, te praćenje korisnika, trebali bi postati ključni zadaci socijalnih radnika koji upravljaju radom u ostvarivanju individualnih planova koji se izrađuju u centrima za socijalnu rad u uskoj saradnji s korisnicima, njihovim porodicama i drugim pružateljima usluga. Na taj bi način socijalni radnici u centrima preuzeli ulogu voditelja plana ('case manager') odgovornog za oblikovanje i dogovaranje najbolje kombinacije usluga i naknada na koje korisnik ima pravo, te praćenje ostvarivanja individualnog plana koji bi se trebao revidirati, u skladu s promjenama specifičnih potreba i okolnosti korisnika.³⁵

2.5. Evropska praksa u procesu deinsitucionalizacije

³⁴Federalno ministarstvo rada i socijalne politike, 2013, Strategija deinstitutionalizacije 2014-2020, stranica 14

³⁵Canjuga Antonija., (2013). Uloga Centra za socijalnu skrb u procesu deinstitutionalizacije socijalnih usluga, Čakovec, stanica 5

Zemlje Evropske unije prepoznaju važnost rada na deinstitucionalizaciji brige za osobe sa invaliditetom, iako se praksa znatno razlikuje od sjevera do juga te od zapada do istoka Evrope. Onesprovode postupak transformiranja načina pružanja socijalne brige i potpore djeci i odraslima na način da su zamijenile neke ili sve institucije za dugoročan smještaj uslugama usmjerenima na porodicu i zajednicu. Ključni izazov je osigurati provedbu procesa deinstitucionalizacije tako da se poštuju prava korisničkih skupina, minimizira rizik od štete i osiguraju pozitivni rezultati za sve uključene pojedince. Tim se postupkom osigurava da novi sistemi brige i potpore poštuju prava, dostojanstvo, potrebe i želje svih pojedinaca i njihovih porodica.

U skladu s odredbama Konvencije UN-a o pravima osoba s invaliditetom, te Konvencijom UN-a o pravima djeteta te Evropsku konvenciju o ljudskim pravima, države članice Evropske unije dužne su provesti mjere za poticanje prijelaza s institucionalnih usluga na usluge zajednice. Jedan od ključnih članaka Konvencije UN-a o pravima osoba s invaliditetom povezan s deinstitucionalizacijom jest članak 19 kojim se utvrđuje pravo na nezavisan život.

2.5.1. Deinstitucionalizacija zemalja u regiji

Zemlje jugoistočne Evrope čine Slovenija, Hrvatska, Bosna i Hercegovina i Srbija. Prema mišljenju Vijeća Evrope, značajan problem predstavljaju prevelike institucije koje na smještaju imaju veliki broj djece i osoba sa invaliditetom. Drugi problem predstavlja dugotrajan boravak osoba u institucijama. U ovim zemljama još uvijek se razvijaju alternativni oblici smještaja.

2.5.1.1. Hrvatska

Hrvatska je jedna od prvih zemalja u svijetu koje su potpisale i ratificirale Konvenciju o pravima osoba s invaliditetom (CRPD) i time se obavezala na ostvarivanje prava osoba s invaliditetom.

U izvještaju za Hrvatsku (str. 68 do 78), koji se odnosi na period od 1998. do 2001., uočljivo je da dolazi do smanjivanja broja djece koja su u institucijama, te da istodobno dolazi do povećanja hraniteljskog smještaja. Opisane su mjere koje se poduzimaju za poboljšanje kvalitete hraniteljskog smještaja. Također su navedene zakonske promjene temeljem kojih se omogućava uspostavljanje modela domova porodičnog tima tipa, te mjere i programi čija je

svrha prevencija i na vrijeme pružanje pomoći djeci i porodicama u riziku od razdvajanja djece.³⁶

2.5.1.2.Slovenija

Činjenica je da je u Sloveniji od 1998. do 2001. godine broj djece u hraniteljskim porodicama opao s 1.513 na 1.284, odnosno za 15%, dok se broj djece u institucijama smanjio s 579 na 552, dakle za 5%. Ipak u Sloveniji je omjer broja djece koja su u instituciji i djece koja su u hraniteljstvu povoljan je u odnosu na ostale zemlje u ovom području (43% djece u institucijama, a 57% u hraniteljskim porodicama), a ako se uzmu u obzir primjeri dobre prakse iz Slovenije, kao što je npr. osnivanje kriznih centara za mlade, u kojima se osigurava kratkotrajni smještaj i savjetovanje za mlade koji su pobjegli od kuće, situacija i nije tako nepovoljna.³⁷

2.5.1.3. Srbija

U sklopu reformskih aktivnosti, u Srbiji su razvijani različiti programi za jačanje i širenje porodičnog smještaja. Razvijene su politike i procedure za regrutovanje, procjenu, obuku, podršku, praćenje i finansiranje srodničkih i nesrodničkih (profesionalnih) hraniteljskih porodica.

U 2002. godini pokrenut je projekt Ministarstva socijalnih pitanja «Strategija razvoja hraniteljstva», te je pokrenuto nekoliko lokalnih akcija usmjerenih na identifikaciju novih hranitelja. Značajno je napomenuti da je u tom istom razdoblju uveliko smanjen broj djece u domovima – sa 3.800 u 1998. godini na 2.157 u 2001., odnosno za 44%, što jasno pokazuje opredjeljenje za deinstitutionalizaciju.³⁸

³⁶Ajduković Marina., (2004). Pristupi zbrinjavanju djece bez odgovarajuće roditeljske skrbi u Europi, Zagreb, stranica 305

³⁷Ajduković Marina., (2004). Pristupi zbrinjavanju djece bez odgovarajuće roditeljske skrbi u Europi, Zagreb, stranica 305

³⁸Ajduković Marina ., (2004). Pristupi zbrinjavanju djece bez odgovarajuće roditeljske skrbi u Europi, Zagreb, stranica 306

3.REZULTATI ISTRAŽIVANJA

3.1.Parametri ispitanika

Empirijski dio istraživanja čini 12 centara za socijalni rad, 3 institucije socijalne zaštite sa područja Srednjobosanskog kantona gdje su statistički obrađeni podaci po metodologiji jedinstvenog anketnog upitnika. Ukupno je anketirano N = 43 zaposlenika centara za socijalni rad, prikazani u tabeli 1. i N = 17 institucije socijalne zaštite, prikazane u tabeli 2. Ukupan broj ispitanika u svim anketiranim organizacijama iznosi 58, od čega najviše čine ispitanici iz centra za socijalni rad Bugojno (f = 8 ili 19,51%), a najmanje služba socijalne zaštite Općina Dobretići (f = 1 ili 2,44%) sa standarnom devijacijom SD = 1,754.

Centri za socijalni rad

Tabela 1. Organizacije institucije/ustanove

Organizacije institucije/ustanove	f	%	N	SD
JU Centar za socijalni rad Bugojno	8	19.51	43	1.754
JU Centar za socijalni rad Novi Travnik	5	12.20		
JU Centar za socijalni rad Vitez	5	9.76		
JU Centar za socijalni rad Busovača	3	7.32		
JU Centar za socijalni rad Travnik	5	9.76		
JU Centar za socijalni rad Donji Vakuf	3	7.32		
JU Centar za socijalni rad Jajce	4	9.76		
JU Centar za socijalni rad Gornji Vakuf – Uskoplje	3	7.32		
Služba socijalne zaštite Kreševo	2	4.88		
Služba socijalne zaštite Kiseljak	2	4.88		
Služba socijalne zaštite Fojnica	2	4.88		
Služba socijalne zaštite Općine Dobretići	1	2.44		
UKUPNO	43	100.00		

Ustanove socijalne zaštite

Tabela 2. prikazuje N = 17 anketiranih i tri institucije socijalne zaštite od kojih je najviše anketirano u Ustanovi „Sumero“ - centar za podršku osoba sa invaliditetom u zajednici (f = 8 ili 47,06%), a najmanje u Zavodu za zbrinjavanje mentalno invalidnih lica „Drin“ Fojnica sa f = 4 ili 23,53% sa standarnom devijacijom SD = 1,700.

Tabela 2. Ustanove socijalne zaštite

Ustanove socijalne zaštite	F	%	N	SD
Ustanova „Sumero“ - centar za podršku osoba sa invaliditetom u zajednici	8	47.06	17	1.700
Zavod za zbrinjavanje mentalno invalidnih osoba „Bakovići“	5	29.41		
Zavod za zbrinjavanje mentalno invalidnih lica „Drin“Fojnica	4	23.53		
UKUPNO	17	100.00	17	1.700

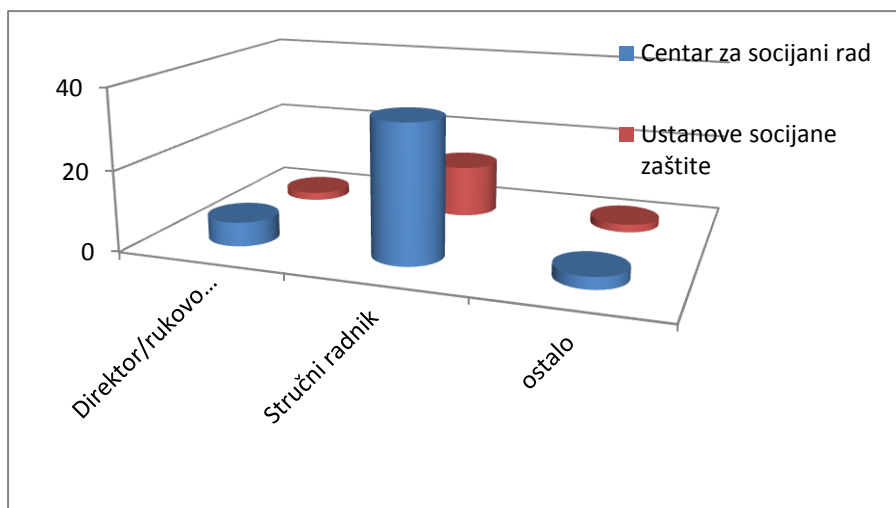
Pozicija u instituciji/ustanovi/organizaciji

Najveći broj uposlenika u radnoj organizaciji ima položaj stručnog radnika (f = 34 ili 79,07%) kod centara za socijalni rad sa standarnom devijacijom SD = 13.960, i f = 13 ili 76,48%, kod ustanova socijalne zaštite sa standarnom devijacijom SD = 5,2185; direktora/rukovodioca f = 6 ili 13,95% kod centara za socijalni rad, f = 2 ili 11,76% kod ustanova socijalne zaštite, dok pod ostalo čine f = 3 ili 6,98% kod centara za socijalni rad i f = 2 ili 11,76% kod ustanova socijalne zaštite. Rezultati su prikazani u tabeli 3. i grafikonu 1.

Tabela 3. Pozicija u instituciji/ustanovi/organizaciji

pozicija u instituciji/ustanovi/organizaciji	Centari za socijalni rad				Ustanove socijalne zaštite			
	F	%	N	SD	F	%	N	SD
Direktor/rukovodilac	6	13.95	43	13.960	2	11.76	17	5.185
Stručni radnik	34	79.07			13	76.48		
Ostalo	3	6.98			2	11.76		
UKUPNO	43	100.0	43	13.960	17	100.0	17	5.185

Grafikon 1. Pozicija u instituciji/ustanovi/organizaciji

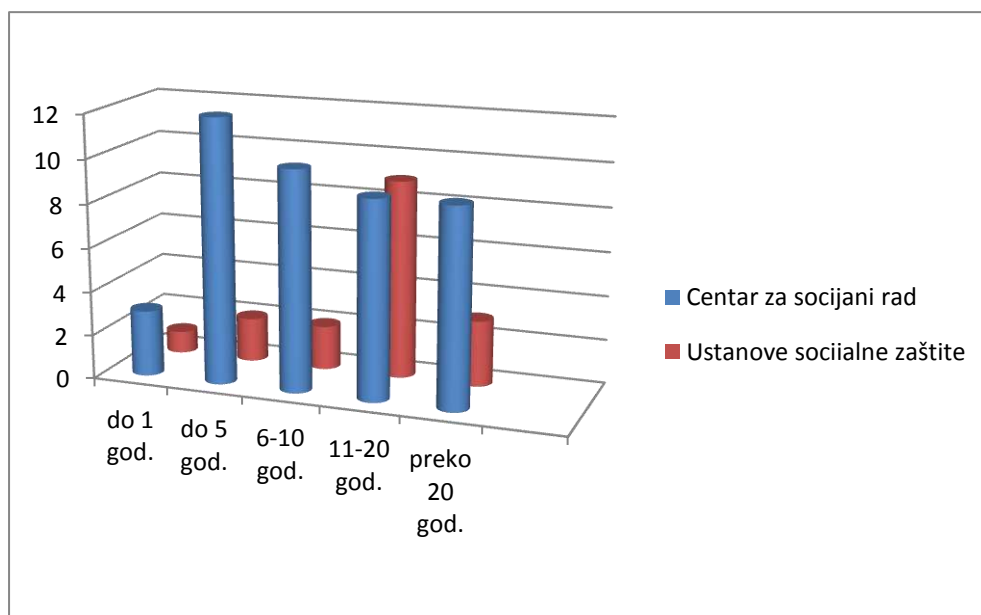
Godine radnog staža

Radni staž uposlenih prikazan je u tabeli 4. i grafikonu 2. Analizom podataka došli smo do sljedećih podataka: najveći broj uposlenika je sa radnim stažom u trajanju do 5 godina ($f = 12$ ili 27,91%) kod centara za socijalni rad sa standarnom devijacijom $SD = 3.007.$, a 11-20 godina kod ustanova socijalne zaštite ($f = 9$ ili 52,94%), sa standarnom devijacijom $SD = 2.871$. Najmanje radni staž je do 1 godinu ($f = 3$ ili 6,98%) kod centara za socijalni, a kod ustanova socijalne zaštite $f = 1$ ili 5,88% gdje možemo reći da se radi o iskusnijem dijelu zaposlenih.

Tabela 4. Godine radnog staža

Godine radnog staža	Centari za socijalni rad				Ustanove socijalne zaštite			
	F	%	N	SD	F	%	N	SD
do 1 god.	3	6.98	43	3.007	1	5.88	17	2.871
do 5 god.	12	27.91			2	11.76		
6-10 god.	10	23.26			2	11.76		
11-20 god.	9	20.93			9	52.94		
preko 20 god.	9	20.93			3	17.65		
UKUPNO	43	100.0	43	3.007	17	100.0	17	2.871

Grafikon 2. Godine radnog staža

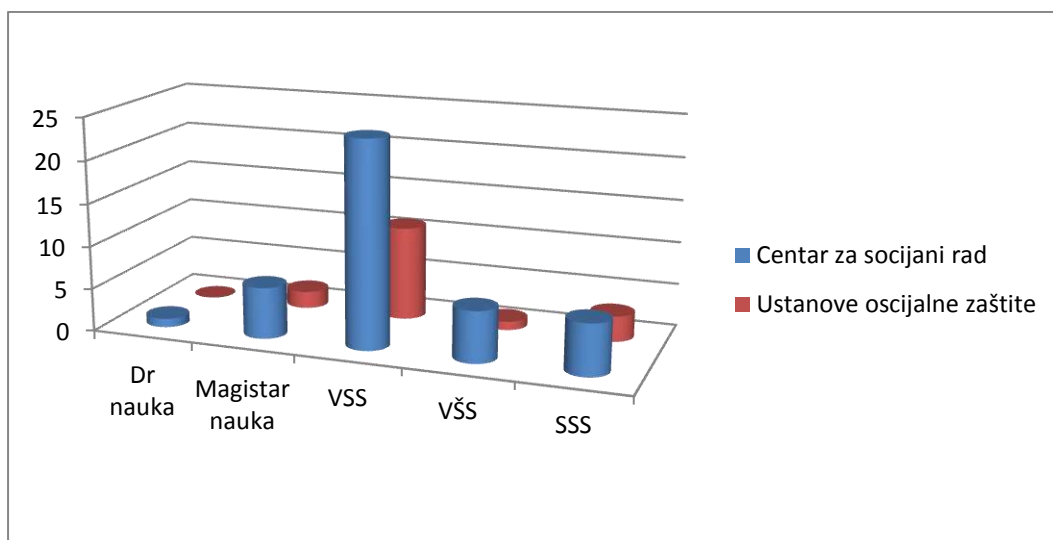
Stručna sprema

Kada govorimo o stručnoj spremi uposlenih koja je prikazana u tabeli 5. i grafikonu 3. možemo konstatovati da veliku većinu čine visoko obrazovan kadar. Najveći broj uposlenika ima visoku stručnu spremu i to $f = 24$ ili $55,81\%$ kod centara za socijalni rad sa standarnom devijacijom $SD = 7,940$, a kod ustanova socijalne zaštite $f = 11$ ili $64,71\%$, sa standarnom devijacijom $SD = 3.929$. Najmanje je doktora nauka ($f = 1$ ili $2,33\%$) kod centara za socijalni, a kod ustanova socijalne zaštite sa $f = 0$ ili 0.0% .

Tabela 5. Stručna sprema zaposlenih

Stručna sprema	Centari za socijalni rad				Ustanove socijalne zaštite			
	F	%	N	SD	F	%	N	SD
Dr nauka	1	2.33	43	7.940	0	0.00	17	3.929
Magistar nauka	6	13.95			2	11.76		
VSS	24	55.81			11	64.71		
VŠS	6	13.95			1	5.88		
SSS	6	13.95			3	17.65		
UKUPNO	43	100.0	43	7.940	17	100.0	17	3.929

Grafikon 3. Stručna sprema zaposlenih

Zanimanje

Centri za socijalni rad i ustanove socijalne zaštite imaju širok dijapazon zanimanja svojih uposlenih, što je vidljivo u tabelama 6 i 7. Najveći broj uposlenih kod centara za socijalni rad ($f = 17$ ili 39,53%), sa standarnom devijacijom $SD = 5.520$ čine socijalni radnici, a kod ustanova socijalne zaštite također socijalnih radnika sa $f = 6$ ili 35,39%, sa standarnom devijacijom $SD = 1.591$. Najmanje je psihologa-pedagoga zanimanja kod centara za socijalni rad ($f = 2$ ili 4,65%), dok kod ustanove socijalne zaštite su: logopeda i defektologa sa $f = 1$ ili 5,88%.

Tabela 6. Zanimanja - centar za socijalni rad

Zanimanje	F	%	N	SD
Socijalni radnik	17	39.53	43	5.520
Pedagog-psiholog	2	4.65		
Pravnik	12	27.91		
Ekonomski tehničar	3	6.98		
Sociolog	3	6.98		
Direktor	6	13.95		
UKUPNO	43	100.0	43	5.520

Tabela 7. Zanimanja - ustanove socijalne zaštite

Zanimanje	F	%	N	SD
Socijalni radnik	6	35.29	17	1.591
Pravnik	2	11.76		
Defektolog	1	5.88		
Odgajatelj	2	11.76		
Logoped	1	5.88		
Pedagog – psiholog	3	17.65		
Direktor	2	11.76		
UKUPNO	17	100.0	17	1.591

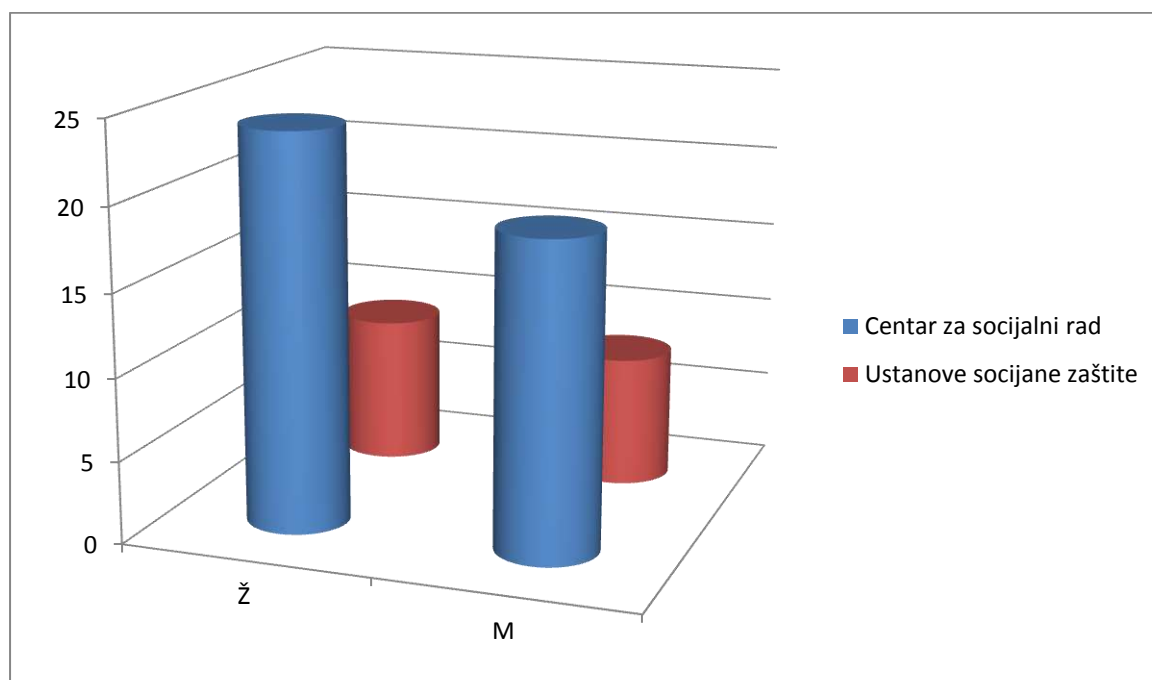
Spol

Tabela 8. i grafikon 4. pokazuju spolnu strukturu uposlenih. Najveći broj uposlenih čine žene i to kod centara za socijalni rad ($f = 24$ ili 55,81%), sa standarnom devijacijom $SD = 2.500$, a kod ustanova socijalne zaštite $f = 9$ ili 52,94%, sa standarnom devijacijom $SD = 0.500$, dok muškarca ima u centarima za socijalni rad $f = 19$ ili 44,19%, a u ustanovama socijalne zaštite $f = 8$ ili 47,06%,

Tabela 8. Spol

SPOL	Centari za socijalni rad				Ustanove socijalne zaštite			
	F	%	N	SD	F	%	N	SD
Ženski	24	55.81	43	2.500	9	52.94	17	0.500
Muški	19	44.19			8	47.06		
UKUPNO	43	100.0	43	2.500	17	100.0	17	0.500

Grafikon 4.Spol

3.2.Proklamirana postojeća politika u zbrinjavanju osoba sa intelektualnim poteškoćama na području BiH

Zbrinjavanje osoba sa intelektualnim poteškoćama i politika njihovog zbrinjavanja u BiH predstavljena kroz anketno pitanje prikazano je u tabeli 9. Statističkom obradom odgovora na postavljeno pitanje "Molim Vas da date Vaše mišljenje o poštivanju postojećih politika proklamiranih na području BiH u zbrinjavanju osoba sa intelektualnim poteškoćama" kod centara za socijalni rad došli smo do sljedećih pokazatelja: najviše odgovora imamo na postavljena pitanja "U kojoj mjeri Vi i Vaša institucija /u/o/ djelujete u skladu sa važećim politikama iz oblasti deinstitutionalizacije BiH" i "U kojoj mjeri Vi i Vaša institucija /u/o/ djelujete u skladu sa strategijom deinstitutionalizacije i transformacije ustanova socijalne zaštite u FBiH". Njih N = 29 ili 67,44% standardne devijacije SD = 10,307 i 11,324 dali su odgovor "prosječno", što nam ukazuje da se polovično poštuju proklamirane politike.

Tabela 9.Postojeće politike proklamirane na području BiH u zbrinjavanju osoba sa intelektualnim poteškoćama- centri za socijalni rad

Postojeće politike proklamirane na području BiH	N	SD	M	f, %	MNOGO LOŠIJE	LOŠIJE OD PROSJE	PROSJEČNO	BOLJE OD PROSJE	MNOGO BOLJE

					OD PROSJE KA	KA		EKA	E OD PROSJE EKA
a)U kojoj mjeri Vi i Vaša institucija /u/o/ djelujete u skladu sa važećim politikama iz oblasti deinstitutionalizacije BiH?	43	10.3 07	5	F	1	3	29	5	5
				%	2.33	6.98	67.44	11.63	11.63
b)U kojoj mjeri Vi i Vaša institucija /u/o/ djelujete u skladu sa strategijom deinstitutionalizacije i transformacije ustanova socijalne zaštite u FbiH?	43	11.3 24	1	F	0	1	29	13	0
				%	0.00	2.33	67.44	30.23	0.00
c) U kojoj mjeri Vi i Vaša institucija /u/o/ djelujete u skladu sa dokumentom politike zaštite osoba sa intelektualnim poteškoćama?	43	7.08 9	5	F	0	4	18	16	5
				%	0.00	9.30	41.86	37.21	11.63
d)U kojoj mjeri Vi i Vaša institucija /u/o/ djelujete u skladu sa Akcionim planom za osoba sa intelektualnim poteškoćama BiH?	52	11.6 03	3	F	0	3	26	23	0
				%	0.00	5.77	50.00	44.23	0.00

Statističkom obradom odgovora na postavljeno pitanje "Molim Vas da date Vaše mišljenje o poštivanju postojećih politika proklamiranih na području BiH u zbrinjavanju osoba sa intelektualnim poteškoćama" kod ustanova socijalne zaštite u zbrinjavanju osoba sa intelektualnim poteškoćama i politika njihovog zbrinjavanja u BiH predstavljena kroz anketno pitanje prikazano je u tabeli 10. Najviše odgovora imamo na postavljena pitanja "U kojoj mjeri Vi i Vaša institucija /u/o/ djelujete u skladu sa važećim politikama iz oblasti deinstitutionalizacije BiH?". Njih N = 12 ili 63.16% standardne devijacije SD = 4,214 dali su odgovor "Prosječno". Pitanje "U kojoj mjeri Vi i Vaša institucija/u/o/djelujete u skladu sa strategijom deinstitutionalizacije i transformacije ustanova socijalne zaštite u FbiH?" ima najviše odgovora; N = 13 ili 72,22% standardne devijacije SD = 4,293 dali su odgovor "Prosječno". Takođe i na pitanje "U kojoj mjeri Vi i Vaša institucija /u/o/ djelujete u skladu sa dokumentom politike zaštite osoba sa intelektualnim poteškoćama?", njih N = 12 ili 70.59% standardne devijacije SD = 4,454 dali su odgovor "Prosječno". Najmanji procenat

ima pitanje "U kojoj mjeri Vi i Vaša institucija /u/o/ djelujete u skladu sa Akcionim planom za djecu BiH?". Njih N = 8 ili 47,06% standardne devijacije SD = 2,800 dali su odgovor "Prosječno".

Tabela 10. Postojeće politike proklamirane na području BiH u zbrinjavanju osoba sa intelektualnim poteškoćama- ustanovesocijalnezaštite

Postojeće politike proklamirane na području BiH	N	SD	M	f, %	MNOGO LOŠIJE OD PROSJEKA	LOŠIJE OD PROSJEKA	PROSJEČNO	BOLJE OD PROSJEKA	MNOGO BOLJE OD PROSJEKA
a)U kojoj mjeri Vi i Vaša institucija /u/o/ djelujete u skladu sa važećim politikama iz oblasti deinstitutionalizacije BiH?	19	4.214	2	F	0	3	12	2	2
				%	0.00	15.79	63.16	10.53	10.53
b)U kojoj mjeri Vi i Vaša institucija /u/o/ djelujete u skladu sa strategijom deinstitutionalizacije i transformacije ustanova socijalne zaštite u F BiH?	18	4.293	1	F	0	1	13	4	0
				%	0.00	5.56	72.22	22.22	0.00
c) U kojoj mjeri Vi i Vaša institucija /u/o/ djelujete u skladu sa dokumentom politike zaštite osoba sa intelektualnim poteškoćama?	17	4.454	2	F	0	0	12	3	2
				%	0.00	0.00	70.59	17.65	11.76
d)U kojoj mjeri Vi i Vaša institucija /u/o/ djelujete u skladu sa Akcionim planom osoba sa intelektualnim poteškoćama za BiH?	17	2.800	2	F	0	2	8	5	2
				%	0.00	11.76	47.06	29.41	11.76

3.3.Poštivanje postojećih politika BiH iz oblasti deinstitutionalizacije

Mišljenje o poštivanju postojećih politika proklamiranih na području BiH u zbrinjavanju osoba sa intelektualnim poteškoćama prikazano je u tabeli 11. Analizom prikazane tabele

možemo konstatovati da najviše pozitivnih odgovora DA imamo na pitanjima "Da li u Vašoj instituciji /u/o/ postoje uredne i objedinjene evidencije(baza podataka) osobama sa intelektualnim poteškoćama smještenih u instituciju?". Njih N = 40 ili 93,02% standardne devijacije SD =18,190 dali su odgovor DA. Najmanje pozitivnih odgovora imamo na pitanje "Da li u Vašoj instituciji usluge podrške porodici i usluge zamjene za porodicu finansiraju iz istih izvora?" - N = 12 ili 27,91% standardne devijacije SD = 3,300.

Tabela 11. Poštivanje postojećih politika BiH iz oblasti deinstitucionalizacije–centrizasocijalnirad

Poštivanje postojećih politika BiH iz oblasti deinstitucionalizacije	N	SD	M	f, %	DA	NE	Nisa m sigur an/na
a) Da li ste upoznati sa postojećim politikama proklamiranim na području BiH, koje reguliraju reformu sistema institucionalnog zbrinjavanja djece?	43	6.799	17	f	21	5	17
				%	48.84	11.63	39.53
b) Da li ste pružali podršku djeci prilikom osamostaljivanja i zapošljavanja nakon boravka u instituciji/ustanovi/organizaciji?	43	7.760	14	f	14	24	5
				%	32.56	55.81	11.63
c) Da li ste u prethodnoj godini dana razvili nove usluge podrške porodici?	43	7.760	14	f	14	24	5
				%	32.56	55.81	11.63
d) U odnosu na prethodnu godinu dana, da li je se povećao broj djece koja su napustila instituciju/ustanovu/organizaciju?	43	2.494	15	f	15	17	11
				%	34.88	39.53	25.58
e) Da li ste u prethodnoj godini dana imali primjer zbrinjavanja djeteta u instituciju /u/o/ do 3 godine života?	43	3.300	15	f	18	15	10
				%	41.86	34.88	23.26
f) Da li se u Vašoj instituciji /u/o/ usluge podrške porodici i usluge zamjene za porodicu finansiraju iz istih izvora?	43	3.300	12	f	12	12	19
				%	27.91	27.91	44.19
g) Da li u Vašoj instituciji /u/o/ postoje uredne i objedinjene evidencije(baza podataka) o djeci smještenih u instituciju /ustanovu/organizaciju?	43	18.19 0	3	f	40	0	3
				%	93.02	0.00	6.98
h) Da li ste imali primjer djece koja su u prethodnoj godini dana	43	5.249	17	f	17	7	19
				%	39.53	16.28	44.19

iz institucio. ili vaninstituc. smještaja ostvarila kontakt sa svojim biološkim porodicama?							
i) Da li u Vašoj instituciji /u/o/ postoje urađene analize potreba i individualni planovi zaštite koji se redovno revidiraju za sve osoba sa intelektualnim poteškoćama?	43	3.859	16	f	18	16	9
				%	41.86	37.21	20.93
j) Dali ste imali primjer povratka osoba sa intelektualnim poteškoćama iz institucije /u/o/ u porodicu porijekla?	43	3.300	12	f	19	12	12
				%	44.19	27.91	27.91
k) Da li ste pružali podršku porodicama prilikom povratka djece u porodicu?	43	4.497	14	f	20	14	9
				%	46.51	32.56	20.93
l) Da li se u Vašoj instituciji/u/o/ povećao broj osoba sa intelektualnim poteškoćama smještene u hraniteljske porodice u prethodnoj godini dana?	43	4.463	16	f	16	19	8
				%	37.21	44.19	18.60

Kod ustanova socijalne zaštite mišljenje o poštivanju postojećih politika proklamiranih na području BiH u zbrinjavanju osoba sa intelektualnim poteškoćama prikazano je u tabeli 12. Rezultati prikazani u tabeli nam govore da najviše pozitivnih odgovora DA imamo na pitanjima "Da li u Vašoj instituciji /u/o/ postoje uredne i objedinjene evidencije (baza podataka) o djeci smještenih u instituciju /ustanovu/organizaciju?" i "Da li ste u prethodnoj godini dana imali primjer zbrinjavanja osobe sa intelektualnim poteškoćama u instituciju?". Njih N = 16 ili 94,12%, od ukupnog broja N = 17 standardne devijacije SD = 7,318, dali su odgovor DA.

Najmanje pozitivnih odgovora imamo na pitanju "Da li se u Vašoj instituciji/u/o/ povećao broj osoba sa intelektualnim poteškoćama smještene u hraniteljske porodice u prethodnoj godini dana?" - N = 0 ili 0.0% standardne devijacije SD = 4,500.

Tabela 12. Poštivanje postojećih politika BiH iz oblasti deinstitutionalizacije – ustanove socijalne zaštite

Poštivanje postojećih politika BiH iz oblasti deinstitutionalizacije	N	SD	M	f, %	DA	NE	Nisam siguran/na
a) Da li ste upoznati sa postojećim politikama proklamiranim na području BiH, koje reguliraju	17	4.643	4	f	12	1	4
				%	70.59	5.88	23.53

reformu sistema institucionalnog zbrinjavanja osoba sa intelektualnim poteškoćama?							
b) Da li ste pružali podršku osoba sa intelektualnim poteškoćama prilikom osamostaljenja i zapošljavanja nakon boravka u instituciji/ustanovi/organizaciji?	17	3.300	5	f	5	10	2
				%	29.41	58.82	11.76
c) Da li ste u prethodnoj godini dana razvili nove usluge podrške porodici?	17	5.249	3	f	3	13	1
				%	17.65	76.47	5.88
d) U odnosu na prethodnu godinu dana, da li je se povećao broj osoba sa intelektualnim poteškoćama koja su napustila instituciju/ustanovu/organizaciju?	17	5.907	2	f	14	1	2
				%	82.35	5.88	11.76
e) Da li ste u prethodnoj godini dana imali primjer zbrinjavanja osoba sa intelektualnim poteškoćama u instituciju?	17	7.318	1	f	16	1	0
				%	94.12	5.88	0.00
f) Da li se u Vašoj instituciji /u/o/ usluge podrške porodici i usluge zamjene za porodicu finansiraju iz istih izvora?	17	4.497	6	f	6	0	11
				%	35.29	0.00	64.71
g) Da li u Vašoj instituciji /u/o/ postoje uredne i objedinjene evidencije(baza podataka) osoba sa intelektualnim poteškoćama smještenih u instituciju /ustanovu/organizaciju?	17	7.318	1	f	16	1	0
				%	94.12	5.88	0.00
h) Da li ste imali primjer osoba sa intelektualnim poteškoćama koja su u prethodnoj godini dana iz institucio. ili van instituc. smještaja ostvarila kontakt sa svojim biološkim porodicama?	17	7.318	1	f	16	1	0
				%	94.12	5.88	0.00
i) Da li u Vašoj instituciji /u/o/ postoje urađene analize potreba i individualni planovi zaštite koji se redovno revidiraju za sve osobe sa intelektualnim poteškoćama?	17	4.921	5	f	12	5	0
				%	70.59	29.41	0.00
j) Dali ste imali primjer povratka osoba sa intelektualnim poteškoćama iz institucije /u/o/ u porodicu porijekla?	17	6.650	2	f	15	2	0
				%	88.24	11.76	0.00
k) Da li ste pružali podršku porodicama prilikom povratka osoba sa intelektualnim poteškoćama u porodicu?	17	4.028	8	f	9	8	0
				%	52.94	47.06	0.00

1) Da li se u Vašoj instituciji/u/o/ povećao broj osoba sa intelektualnim poteškoćama smještene u hraniteljske porodice u prethodnoj godini dana?	17	4.500	6	f	0	11	6
				%	0.00	64.71	35.29

Tabela 13. prikazuje T-test. Značajnost (Sig. ili p vrijednost) iznosi 0.017. U koloni "t" prikazan je uočeni ili izračunati iznos t-vrijednosti. Uz pretpostavku jednake varijance, t vrijednost je -1,487. Ima negativan smjer. Kolona "df" prikazuje stepen slobode u vezi sa t-testom. U koloni "Sig. (2-tailed)" prikazana je dvostrana p-vrijednost povezana testovima. P-vrijednost je 0.086. Ako je ova vrijednost manja od ili jednako 0.05 onda možemo odbaciti nultu hipotezu, govori nam da je varijabilnost ove dvije grupe je jednaka, što znači da su varijance nejednake. Ako je p-vrijednost manja od ili jednaka veličini α , onda se uzima vrijednost u donjem redu izraz (Sig. (2-tailed)).

U prikazanim rezultatima vrijednost Sig.=0.017koja je manja od 0.05 pa uzimamo drugu vrijednost u koloni (Sig. (2-tailed) koja iznosi 0,221, a koja je veća 0.05.Ako je uzeta vrijednost veća od 0.05 nulta hipoteza se prihvata, dok se u suprotnom odbacuje.

U našem primjeru je Sig. = 0, 017<0.05 pa se uzima druga vrijednost Sig. (2-tailed) = 0, 221. Kako je i ta vrijednost veća od 0.05, onda se prihvata nulta H_0 hipoteza a odbacuje hipoteza H_a (alternativna hipoteza).

Tabela 13. Prikazuje T-test. Značajnost po Levelu

Poštivanje postojećih politika BiH iz oblasti deinstitucionalizacije		Test jednakosti varijansi po Levelu		t-test za jednake vrijednosti				
		F	Sig.	t	df	Sig. (2- tailed)	Srednja razlika	Std. Pogrešn a razlika
	Jednake pretpostavljene varijanse	5,895	,017	- 1,48 7	73	,086	- ,226	,134
	Nejednake pretpostavljene varijanse			- 1,30 8	9,17 6	,221	- ,266	,173

Postavljene hipoteze na osnovu kojih smo radili analizu podataka glasi:

- H_{10} : Pretpostavljamo da se proces deinstitucionalizacije ustanova socijalne zaštite na području Srednjobosanskog kantona ne odvija u skladu sa opće prihvatljivim politikama u zbrinjavanju osoba sa intelektualnim poteškoćama proklamiranih na području BiH;
- H_a : Pretpostavljamo da se proces deinstitucionalizacije ustanova socijalne zaštite na području Srednjobosanskog kantona odvija u skladu sa opće prihvatljivim politikama u zbrinjavanju osoba sa intelektualnim poteškoćama proklamiranih na području BiH.

Na osnovu dobivenih rezultata možemo zaključiti da se prihvata H_{10} a odbacuje H_a alternativna hipoteza, odnosno ovim se prihvata H_1 hipoteza koja glasi „Pretpostavljamo da se proces deinstitucionalizacije ustanova socijalne zaštite na području Srednjobosanskog kantona ne odvija u skladu sa opće prihvatljivim politikama u zbrinjavanju osoba sa intelektualnim poteškoćama proklamiranih na području BiH”. Prema testu jednakosti varijansi po Levelu vidimo da su jednake pretpostavljene varijanse, jer je Sig veća od 0.05. Na osnovu testiranja hipoteze, T- test iznosi 0,221, što zaključujemo da ne postoji statistički značajna razlika među skupinama kada je u pitanju poštivanje postojećih politika BiH iz oblasti deinstitucionalizacije, te da se zbrinjavanje osoba sa intelektualnim poteškoćama na području Srednjobosanskog kantona ne odvija u skladu sa opće prihvatljivim politikama.

3.4.Dobna i spolna struktura osoba sa intelektualnim poteškoćama koja su trenutno u institucionalnom i vaninstitucionalnom smještaju

Zbrinjavanje nakon boravka u instituciji/ustanovi/organizaciji/ za „Centri za socijalni rad“ prikazano je u tabeli 14. Broj osoba sa intelektualnim poteškoćama smještene u biološke porodice nakon boravka u instituciji za muškarce najveći je u dobi 31-45 godina, njih $f=3$, dok je žena u dobi od 0-18, i od 19-30 njih $f=2$.

Broj osoba sa intelektualnim poteškoćama smještene u usvojiteljske porodice nakon boravka u instituciji kod žena nemamo ni jednu, dok kod muškaraca imamo u dobi 0-18, njih 2. Za ostale kategorije nemamo korisnika. Broj osoba sa intelektualnim poteškoćama smještene u hraniteljske porodice nakon boravka u instituciji kod muškaraca najviše imamo u dobi 0-

18, njih 5, a kod žena najviše imamo u dobi 66-80, njih 3. Broj osoba sa intelektualnim poteškoćama smještenih u ustanovu bazirane na porodičnom modelu nakon boravka u instituciji najviše imamo žena u dobi 46-65, njih 5, a muških u istoj dobi 4.

Tabela 14. Zbrinjavanje nakon boravka - centri za socijalni rad

Zbrinjavanje nakon boravka u instituciji/ustanovi/organizaciji		0-18	19-30	31-45	46-65	66-80	81+
a) Broj osoba sa intelektualnim poteškoćama smještene u biološke porodice nakon boravka u instituciji/ ustanovi/ organizaciji	M	1	1	3	1		
	Ž	2	2	1			1
b) Broj osoba sa intelektualnim poteškoćama smještene u usvojiteljske porodice nakon boravka u instituciji/ ustanovi/ organizaciji	M	2					
	Ž						
c) Broj osoba sa intelektualnim poteškoćama smještene u hraniteljske porodice nakon boravka u instituciji/ustanovi/ organizaciji/	M	5					
	Ž	2				3	
d) Broj osoba sa intelektualnim poteškoćama smještene u ustanove bazirane na porodičnom modelu nakon boravka u instituciji	M	1		3	4		
	Ž			2	5	1	

Kod ustanova socijalne zaštite na postavljeno pitanje prikazano je u tabeli 15: Zbrinjavanje nakon boravka u instituciji/ustanovi/organizaciji/. Broj osoba sa intelektualnim poteškoćama smješten u biološke porodice nakon boravka u instituciji za muške najveći je u dobi 31-45 godina, njih 1, dok kod žena imamo 1 u istoj dobi, 31-45 godina. Broj osoba sa intelektualnim poteškoćama smještene u usvojiteljske porodice nakon boravka u instituciji nemamo korisnika. Broj osoba sa intelektualnim poteškoćama smještene u hraniteljske porodice nakon boravka u instituciji kod muških imamo 1 u dobi od 0-18, dok kod žena imamo u dobi 0-18, njih 1. Broj osoba sa intelektualnim poteškoćama smještene u ustanove bazirane na porodičnom modelu nakon boravka u instituciji, kod muških najviše imamo u dobi 46-65, njih 3, a najmanje u dobi 0-18, samo 1. Kod žena najviše imamo u dobi 46-65, njih 23, a 1 u dobi 66-80 godina.

Tabela 15. Zbrinjavanje nakon boravka - ustanove socijalne zaštite

Zbrinjavanje nakon boravka u instituciji/ustanovi/organizaciji		0-18	19-30	31-45	46-65	66-80	81+
a) Broj osoba sa intelektualnim poteškoćama smještene u biološke porodice nakon boravka u instituciji/ustanovi/ organizaciji	M		1	1			
	Ž			1			
b) Broj osoba sa intelektualnim poteškoćama smještene u usvojiteljske porodice nakon boravka u instituciji/ustanovi/ organizaciji	M						
	Ž						
c) Broj osoba sa intelektualnim poteškoćama smještene u hraniteljske porodice nakon boravka u instituciji/ustanovi/ organizaciji/	M	1					
	Ž	1					
d) Broj osoba sa intelektualnim poteškoćama smještene u ustanove bazirane na porodičnom modelu nakon boravka u instituciji	M	1	28	25	33	3	
	Ž		16	16	23	1	

Broj osoba sa intelektualnim poteškoćama koja su u protekloj godini dana nakon boravka u instituciji/ustanovi/organizaciji/ promijenili oblik smještaja pod patronatom centra za socijalni rad prikazan je u tabeli 16. Vidljivo je da kad se radi o povratku osoba sa intelektualnim poteškoćama iz institucije u biološku porodicu najviše imamo kod muškaraca u dobi 31-45 godina, njih 3, a najmanje u dobi 0-18, samo 1. Smještaj iz jedne institucije u drugu -muških u dobi 46-65 godine imamo 3, a kod žena u dobi 31-45 imamo 7. Kod smještaja u hraniteljsku porodicu imamo u dobi od 0-18 godine i to: 5 muških i 2 žene u istoj dobi.

Tabela 16. Promjena oblika smještaja kod centra za socijalni rad

Promjena oblika smještaja		0-18	19-30	31-45	46-65	66-81	81+
a) Povratak osobe sa intelektualnim poteškoćama iz institucije /u/o/ u biološku porodicu	M	1		3			
	Ž	1		1			
b) Povratak osobe sa intelektualnim poteškoćama iz hraniteljske porodice u biološku porodicu	M						
	Ž						
c) Potpuno usvojenje	M						
	Ž						
d) Nepotpuno usvojenje	M						
	Ž						
e) Prelazak iz srodničke u nesrodničku porodicu	M						
	Ž						
f) Prelazak iz nesrodničke u srodničku	M						
	Ž						

g) Smještaj iz jedne institucije u drugu	M	1		2	3		
	Ž		4	7	2		
h) Smještaj uz osamostaljenje u „kuću na pola puta“/ „kuća za mlade“	M						
	Ž						
i) Smještaj u hraniteljsku porodicu	M	5					
	Ž	2					

U tabeli 17. prikazani su rezultati anketnog upitnika za ustanove socijalne zaštite na pitanje o "Broj osoba sa intelektualnim poteškoćama koja su u protekloj godini dana nakon boravka u instituciji/ ustanovi/ organizaciji/ promijenili oblik smještaja". Rezultati nam pokazuju da, kad se radi o povratku osoba sa intelektualnim poteškoćama iz institucije u biološku porodicu, imamo kod muških u dobi 31-45 godina, njih 1, kao žena u istoj dobi. Povratak osoba sa intelektualnim poteškoćama iz hraniteljske porodice u biološku porodicu nije bilo.

Kod smještaja iz jedne institucije u drugu imamo najviše starosne dobi 46-65 i to muških 32, a žena iste dobi 11. Kod smještaja u hraniteljsku porodicu imamo po 1 u dobi 0-18 godina.

Tabela 17. Promjena oblika smještaja u ustanovama socijalne zaštite

Promjena oblika smještaja		0-18	19-35	36-45	46-65	66-81	81+
a) Povratak osoba sa intelektualnim poteškoćama iz institucije /u/o/ u biološku porodicu	M		1	1			
	Ž			1			
b) Povratak osoba sa intelektualnim poteškoćama iz hraniteljske porodice u biološku porodicu	M						
	Ž						
c) Potpuno usvojenje	M						
	Ž						
d) Nepotpuno usvojenje	M						
	Ž						
e) Prelazak iz srodničke u nesrodničku porodicu	M						
	Ž						
f) Prelazak iz nesrodničke u srodničku	M						
	Ž						
g) Smještaj iz jedne institucije u drugu	M		13	14	32	2	
	Ž		8	9	11	1	
h) Smještaj uz osamostaljenje u „kuću na pola puta“/ „kuća za mlade“	M						
	Ž						
i) Smještaj u hraniteljsku porodicu	M	1					
	Ž	1					

Broj osoba sa intelektualnim poteškoćama koja su trenutno u institucionalnom i vaninstitucionalnom smještaju prema spolnoj i dobnoj strukturi osoba sa intelektualnim poteškoćama prikazane su u tabeli 18. za centre socijalnog rada, a za ustanove socijalne zaštite u tabeli 19. Analizom prikazanih podataka u pomenutim tabelama vidljivo je da je veći broj muškaraca i žena u institucionalnim ustanovama. Tako da od ukupnog broja 355 osoba sa intelektualnim poteškoćama imamo kod centra za socijalni rad: muških 143 ili 40,28%, od kojih najviše u dobi 0-18+ (njih 40), kod žena je statistički pokazatelj 114 ili 32,11% u dobi 0-18 godina, njih 38. Kod ustanova socijalne zaštite od ukupnog broja 108 takođe su pokazatelji veći za institucionalne ustanove, tako da imamo i veći broj korisnika. Muškaraca imamo 39 ili %, od kojih najviše u dobi 46-65, njih 17, kod žena imamo njih 30 ili 42,0% s tim da najviše imamo u istoj dobi 46-65, njih 17.

Treba napomenuti da Zavod za zbrinjavanje mentalno invalidnih lica „Drin“ Fojnica nema odgovora na ovo pitanje.

Tabela 18. Spolna, dobna struktura osoba sa intelektualnim poteškoćama i oblici brige kod centra za socijalni rad

Spolna, dobna struktura osobe sa intelektualnim poteškoćama i oblici brige		0-18	19-30	31-45	46-65	66-80	81+	UKUPNO	%
a) Institucionalni model	M	40	29	31	29	12	2	143	40.28
	Ž	38	13	21	25	15	2	114	32.11
b) Vaninstitucionalni model	M	7	12	9	17	10	0	55	15.49
	Ž	7	10	7	12	7	0	43	12.12
	N	92	64	68	83	44	4	355	100

Tabela 19. Spolna, dobna struktura osoba sa intelektualnim poteškoćama i oblici brige kod ustanova socijalne zaštite

Spolna, dobna struktura osobe sa intelektualnim poteškoćama i oblici brige		0-18	19-30	31-45	46-65	66-81	81+	UKUPNO	%
a) Institucionalni model	M	0	6	10	17	4	2	39	36.45
	Ž	0	1	4	17	7	1	30	28.04
b) Vaninstitucionalni model	M	0	3	8	13	0	0	24	22.43
	Ž	0	1	3	10	1	0	15	13.07
	N	0	11	25	57	12	3	108	100

Analizom koja je prethodno predstavljena u tabelama 18 i 19. možemo konstatovati da u centrima za socijalni rad kao i ustanovama socijalne zaštite najveći broj osoba sa intelektualnim poteškoćama je smješten u institucionalnim ustanovama, i to kod centra za socijalni rad 72,39%, dok je u vaninstitucionalnim u stanovima smješteno 27,61%. Kod ustanova socijalne zaštite najveći broj osoba sa intelektualnim poteškoćama je smješten u institucionalnim ustanovama, 64,49%, a u vaninstitucionalnim ustanovama 35,51%.

Ovim se potvrđuje H2 hipoteza gdje stoji: „Pretpostavljamo da je veći broj osoba sa intelektualnim poteškoćama u institucionalnom u odnosu na vaninstitucionalni smještaj na području Srednjobosanskog kantona”.

3.5.Pružanje usluga i pomoći

Na anketno pitanje iz upitnika “Molim Vas da u ovoj tabeli odgovorite da li Vaša institucija/ustanova/organizacija/ pruža navedene usluge i pomoći ili je u mogućnosti obezbijediti korisnicima” prikazano u tabeli 20. Dobiveni rezultati odgovora pokazuju nam da na pitanju “Hraniteljstvo” kao oblik usluge u oblasti socijalne zaštite imamo najviše odgovora “DA” (N = 31 ili 41,89%) standardne devijacije SD = 11,7432., na pitanju “Kuća na pola puta” imamo najviše odgovora “NE” (N = 43 ili 55,13%) standardne devijacije SD = 14,575, “Dnevni centri” oblik usluge u oblasti socijalne zaštite imamo najviše odgovora “NE” (N = 31 ili 60,78%) standardne devijacije SD = 9,669, za pitanje “Porodični centri” oblik usluge u oblasti socijalne zaštite imamo najviše NE odgovora” (N = 42 ili 97,67%) standardne devijacije SD = 13,847. “Savjetodavni centri” najviše imaju odgovora “NE” (N = 42 ili 95,45%) standardne devijacije SD = 13,802. Na pitanje “Pomoć porodicama pod rizikom od razdvajanja” imamo najviše odgovora “NE” (N = 39 ili 82,98%) standardne devijacije SD = 12,574. “Pružanje materijalne pomoći socijalno ugroženim porodicama (nezaposlenim radno sposobnim roditeljima)” imamo najviše odgovora “DA” (N = 34 ili 44,16%) standardne devijacije SD = 12,051. Na pitanje “Osnaživanje porodice” kao oblik usluge u oblasti dječije zaštite imamo najviše odgovora “DA” (N = 23 ili 46,94%) standardne devijacije SD = 8,192.

Tabela 20. Pružanje usluga i pomoći - centri za socijalni rad

P	f, %	DA	NE	Nisam siguran /na	MNO GO LOŠIJ E OD PROSJ EKA	LOŠIJ E OD PROSJ EKA	PROSJ EČNO	BOLJE OD PROSJ EKA	MNO GO BOLJE OD PROSJ EKA	N	SD	M
A	f	31	12	0	0	0	24	7	0	74	11.4 32	3.5
	%	41.89	16.2 2	0.0	0.0	0.0	32.43	9.46	0.0			
B	f	0	43	0	0	0	21	13	1	78	14.5 75	0.5
	%	0.0	55.1 3	0.0	0.0	0.0	26.92	16.67	1.28			
C	f	6	31	6	0	2	6	0	0	51	9.66 9	4
	%	11.76	60.7 8	11.76	0.0	3.92	11.76	0.0	0.0			
D	f	0	42	1	0	0	0	0	0	43	13.8 47	0
	%	0.0	97.6 7	2.33	0.0	0.0	0.0	0.0	0.0			
E	f	1	42	0	0	0	1	0	0	44	13.8 02	0
	%	2.27	95.4 5	0.0	0.0	0.0	2.27	0.0	0.0			
F	f	3	39	1	0	1	3	0	0	47	12.5 74	1
	%	6.38	82.9 8	2.13	0.0	2.13	6.38	0.0	0.0			
G	f	34	9	0	0	5	25	4	0	77	12.0 51	4.5
	%	44.16	11.6 9	0.0	0.0	6.49	32.47	5.19	0.0			
H	f	16	23	4	0	0	6	0	0	49	8.19 2	2
	%	32.65	46.9 4	8.16	0.0	0.0	12.24	0.0	0.0			

Legenda:

- a) Hraniteljstvo
- b) Kuća na pola puta
- c) Dnevni centri
- d) Porodični centri
- e) Savjetodavni centri
- f) Pomoć porodicama pod rizikom od razdvajanja
- g) Pružanje materijalne pomoći socijalno ugroženim porodicama(nezaposlenim radno sposobnim roditeljima)
- h) Osnaživanje porodice

Analizom i statističkom obradom anketnog pitanja "Molim Vas da u ovoj tabeli odgovorite da li Vaša institucija/ustanova/organizacija/ pruža navedene usluge i pomoći ili je u mogućnosti obezbijediti korisnicima" prikazano je u tabeli 21. Dobiveni rezultati odgovora

pokazuju nam da na pitanju "Hraniteljstvo" kao oblik usluge u oblasti socijalne zaštite imamo najviše odgovora "NE" (N = 24 ili 68,57%) standardne devijacije SD = 7,565., na pitanju "Kuća na pola puta" imamo najviše odgovora "NE" (N = 24 ili 68,57%) standardne devijacije SD = 7,777, "Dnevni centri" oblik usluge u oblasti socijalne zaštite imamo najviše odgovora "Prosječno" (N = 17 ili 48,57%) standardne devijacije SD = 6,304. Za pitanje "Porodični centri" oblik usluge u oblasti socijalne zaštite najviše ima "NE" (N=23 ili 65,71%) standardne devijacije SD = 7,227. "Savjetodavni centri" najviše imaju "NE" (N=23 ili 65,71%) standardne devijacije SD = 7,279. Na pitanje "Pomoć porodicama pod rizikom od razdvajanja" imamo najviše odgovora "NE" (N=14 ili 40,0%) standardne devijacije SD = 4,635. "Pružanje materijalne pomoći socijalno ugroženim porodicama(nezaposlenim radno sposobnim roditeljima)" imamo najviše odgovora "NE" (N=9 ili 25,71%) standardne devijacije SD = 3,276. Na pitanje "Osnaživanje porodice" kao oblik usluge u oblasti socijalne zaštite imamo najviše odgovora "DA" (N = 20 ili 57,2%) standardne devijacije SD = 6,927.

Tabela 21. Pružanje usluga i pomoći - ustanove socijalne zaštite

P	f, %	DA	NE	Nisam siguran /na	MNO GO LOŠIJ E OD PROSJ EKA	LOŠIJ E OD PROSJ EKA	PROSJ EČNO	BOLJE OD PROSJ EKA	MNO GO BOLJE OD PROSJ EKA	N	SD	M
A	F	0	24	1	0	0	4	3	3	35	7.56 5	3
	%	0.0	68.5 7	2.86	0	0	11.43	8.57	8.57			
B	F	0	24	0	0	0	0	5	6	35	7.77 7	0
	%	0.0	68.5 7	0	0	0	0	14.29	17.14			
C	f	0	13	0	0	0	17	3	2	35	6.30 4	1
	%	0.0	37.1 4	0	0	0	48.57	8.57	5.71			
D	f	0	23	2	0	0	5	3	2	35	7.22 7	2
	%	0.0	65.7 1	5.71	0	0	14.29	8.57	5.71			
E	f	0	23	1	0	1	1	6	3	35	7.27 9	1
	%	0.0	65.7 1	2.86	0	2.86	2.86	17.14	8.57			
F	f	0	14	0	0	6	8	5	2	35	4.63 5	3.5
	%	0.0	40.0 0	0	0	17.14	22.86	14.29	5.71			
G	f	4	9	1	0	8	8	3	2	35	3.27 6	3.5
	%	11.43	25.7	2.86	0	22.86	22.86	8.57	5.71			

			1									
H	f	20	11	4	0	0	0	0	0	35	6.92 7	0
	%	57.14	31.4 3	11.43	0.0	0.0	0.0	0.0	0.0			

Legenda:

- a) Hraniteljstvo
- b) Kuća na pola puta
- c) Dnevni centri
- d) Porodični centri
- e) Savjetodavni centri
- f) Pomoć porodicama pod rizikom od razdvajanja
- g) Pružanje materijalne pomoći socijalno ugroženim porodicama (nezaposlenim radno sposobnim roditeljima)
- h) Osnaživanje porodice

U tabeli 22. prikazani su rezultati usluga koje bi bile u funkciji deinstitutionalizacije. Vidljivo je da od ukupnog broja anketiranih (N=43) svega 12 ili 27,91% su dali potvrđan odgovor DA, standardne devijacije SD = 7.016. Na pitanje "Smatrate li da je u Vašoj instituciji/u/o/nedovoljno razvijenih usluga koje su u funkcij deinstitutionalizacije?" velika većina (N = 15 ili 34,88%) nije sigurna u odgovor na postavljeno pitanje. Kad tome dodamo i N = 16 ili 37,21% negativnih odgovora NE onda možemo reći da je u centrima za socijalni rad nedovoljno razvijena ova usluga.

Tabela 22. Usluga koja bi bile u funkciji deinstitutionalizacije - centri za socijalni rad

Centri za socijalni rad	N	SD	M	f, %	DA	NE	Nisam siguran/ na
a) Smatrate li da je u Vašoj instituciji /u/o/nedovoljno razvijenih usluga koje su u funkcij deinstitutionalizacije?	4 3	7.01 6	15	F %	12 27.91	16 37.21	15 34.88

U tabeli 23. prikazani su rezultati usluga koje bi bile u funkciji deinstitutionalizacije. Vidljivo je da od ukupnog broja anketiranih (N=17), njih 4 ili 23,53% su dali potvrđan odgovor DA, standardne devijacije SD = 3,951. Na pitanje "Smatrate li da je u Vašoj instituciji/u/o/nedovoljno razvijenih usluga koje su u funkcij deinstitutionalizacije?" manjina (N=1 ili 5,88%), je dala negativnih odgovora NE. Također nije sigurno u odgovor na

postavljeno pitanje njih: N = 12 ili 70,59%. Na osnovu pokazatelja možemo zaključiti da je u ustanovama socijalne zaštite nedovoljno razvijena ova usluga.

Tabela 23. Usluga koja bi bile u funkciji deinstitucionalizacije- ustanove socijalne zaštite

Ustanove socijalne zaštite	N	SD	M	f, %	DA	NE	Nisam siguran/na
a) Smatrate li da je u Vašoj instituciji /u/o/nedovoljno razvijenih usluga koje su u funkcij deinstitucionalizacije?	12	3.95	4	F	4	1	12
	7	1		%	23.53	5.88	70.59

Za dokazivanje Hipoteze H3 koristili smo Independent Samples T-test. Tabela 24. gdje je značajnost (Sig. ili p vrijednost) iznosi 0,436. U koloni "t" prikazane su uočene ili izračunate t-vrijednosti.

Uz pretpostavku jednake varijance, t-vrijednost je -0,370, ima negativan smjer. Kolona "df" prikazuje stepen slobode u vezi sa t-testom. U koloni "Sig. (2-tailed)" prikazana je dvostrana p-vrijednost povezana testovima, p-vrijednost je 0,607. Ako je ova vrijednost manja od ili jednako 0.05 onda možemo odbaciti nultu hipotezu. Govori nam da je varijabilnost ove dvije grupe jednaka, što znači da su varijance nejednake. Ako je p-vrijednost manja od ili jednaka veličini α , onda se uzima vrijednost u donjem redu izraz (Sig. (2-tailed)).

U prikazanim rezultatima vrijednost Sig.=0,436 koja je veća od 0.05 pa uzimamo prvu vrijednost u koloni (Sig. (2-tailed) koja iznosi 0,607, a koja je veća 0.05. Ako je uzeta vrijednost veća od 0.05, nulta hipoteza se prihvata, dok se u suprotnom odbacuje. U našem primjeru je Sig. = 0, 436 > 0.05 pa se uzima prva vrijednost Sig. (2-tailed) = 0, 607. Kako je i ta vrijednost veća od 0.05, onda se prihvata nulta H_0 hipoteza, a odbacuje hipoteza H_a (alternativna hipoteza).

Tabela 24. Prikazuje T-test. Značajnost po Levelu

	Test jednakosti varijansi po Levelu	t-test za jednake vrijednosti
--	-------------------------------------	-------------------------------

		F	Sig.	t	df	Sig. (2- tailed)	Srednja razlika	Std. Pogreš na razlika
Usluga u funkciji deinstituci onalizacije	Jednake pretpostavljene varijanse	0,643	,436	-,370	21	,607	-,050	,131
	Nejednake pretpostavljene varijanse			1,00 0	19,0 00	,330	-,050	,050

Postavljena hipoteze na osnovu kojih smo radili analizu podataka glasi:

- H₃₀: Pretpostavljamo da u sistemu socijalne zaštite na području Srednjobosanskog kantona nema dovoljno razvijenih usluga koje bi bile u funkciji deinstitucionalizacije;
- H_a: Pretpostavljamo da u sistemu socijalne zaštite na području Srednjobosanskog kantona ima dovoljno razvijenih usluga koje bi bile u funkciji deinstitucionalizacije,

Na osnovu dobivenih rezultata možemo zaključiti da se prihvata H₃₀ a odbacuje H_a alternativna hipoteza, odnosno ovim se prihvata H₃ hipoteza koja glasi: „Pretpostavljamo da u sistemu socijalne zaštite na području Srednjobosanskog kantona nema dovoljno razvijenih usluga koje bi bile u funkciji deinstitucionalizacije”. Prema testu jednakosti varijansi po Levelu vidimo da su jednake pretpostavljene varijanse, jer je Sig veća od 0.05. Na osnovu testiranja hipoteze, T-test iznosi 0,607 što, zaključujemo, ne postoji statistički značajna razlika među skupinama kada je u pitanju usluga koje bi bile u funkciji deinstitucionalizacije, te da u sistemu socijalne zaštite na području Srednjobosanskog kantona nema dovoljno razvijenih usluga koje bi bile u funkciji deinstitucionalizacije.

3.6.Prednosti vaninstitucionalnog u odnosu na institucionalni oblik zbrinjavanja osoba sa intelektualnim poteškoćama

Analizom statističkih podataka u tabeli 25. koja prikazuje prednosti vaninstitucionalnog smještaja u odnosu na institucionalni oblik zbrinjavanja osoba sa intelektualnim poteškoćama, gdje možemo vidjeti da je najveći broj odgovora na pitanju “Život osoba sa intelektualnim poteškoćama u porodičnom okruženju pozitivno utiče na njegov psihički, fizički i emocionalni razvoj”. Od ukupnog broja N=75, njih N = 22 ili 50,0% odgovorilo je “Potpuno se slažem”, standardne devijacije SD = 8,256. Na pitanje “Smatrate li da osoba sa intelektualnim poteškoćama imaju veće mogućnosti za lični razvoj i rehabilitaciju van institucije?” N = 22 ili 50,0% dala je odgovor “Uglavnom se slažem” sa standardnom

devijacijom $SD = 7,8359$. Pitanje "Slažete li se sa tvrdnjom da osoba sa intelektualnim poteškoćama u vaninstitucionalnom obliku smještaja razvijaju radne navike, znanja i vještine koje u velikim institucijama ne mogu ostvariti?" imamo $N = 17$ ili $39,53\%$ dala je odgovor "Djelimično se slažem", sa standardnom devijacijom $SD = 6,591$. Na pitanju "Vaninstitucionalna briga pogoduje sa manjim konfliktnim situacijama i omogućava bolji terapijski rad u odnosu na instituciju" imamo $N = 18$ ili $41,86\%$ dala je odgovor "uglavnom se slažem" sa standardnom devijacijom $SD = 6,499$.

Postavljeno pitanje "Osoba sa intelektualnim poteškoćama koja su smještena izvan institucije imaju manje mogućnosti za neki od oblika zlostavljanja?" imamo $N = 12$ ili $27,91\%$ dala je odgovor "Uglavnom se slažem" i "Uglavnom se ne slažem" sa standardnom devijacijom $SD = 3,440$. Na pitanju "Smatrate li da vaninstitucionalni oblici zaštite pružaju veće mogućnosti prema individualnim potrebama osoba sa intelektualnim poteškoćama u odnosu na instituciju?" imamo $N = 20$ ili $45,45\%$ dala je odgovor "Potpuno se slažem" sa standardnom devijacijom $SD = 7,222$. "Smatrate li da porodični oblici zaštite kroz individualni rad sa osoba sa intelektualnim poteškoćama pružaju veće mogućnosti u zadovoljavanju njihovih potreba?" - na ovo postavljeno anketno pitanje imamo $N = 20$ ili $46,51\%$ dala je odgovor "otpuno se slažem" sa standardnom devijacijom $SD = 7,736$. Pitanje "Osoba sa intelektualnim poteškoćama u vaninstitucionalnom smještaju su bolje pripremljena za samostalan život i rad u odnosu na instituciju?" imamo $N = 17$ ili $39,53\%$ dala je odgovor "Potpuno se slažem" sa standardnom devijacijom $SD = 6,621$. Kada je u pitanju vaninstitucionalni oblik zaštite na postavljeno pitanje "Smatrate li da je vaninstitucionalni oblik zaštite bolji način života osoba sa intelektualnim poteškoćama u odnosu na instituciju?" imamo $N = 17$ ili $39,53\%$ dala je odgovor "Potpuno se slažem" sa standardnom devijacijom $SD = 6,591$. Pitanje "Smatrate li da je u nedovoljno prostora i opreme u instituciji koju osoba sa intelektualnim poteškoćama imaju svakodnevno na raspolaganju?" imamo $N = 23$ ili $53,49\%$ dala je odgovor "Djelimično se slažem" sa standardnom devijacijom $SD = 7,710$.

Tabela 25. Prednosti vaninstitucionalnog smještaja u odnosu na institucionalni oblik zbrinjavanja osoba sa intelektualnim poteškoćama - centri za socijalni rad

Prednosti vaninstitucionalnog smještaja u odnosu na institucionalni oblik zbrinjavanja osoba sa intelektualnim poteškoćama	N	SD	M	f, %	POTP UNO SE SLAŽEM	UGL AVN OM SE SLAŽEM	DJEL IMIČ NO SE SLAŽEM	UGL AVN OM SE NE SLAŽEM	POTP UNO SE NE SLAŽEM

(a) Život osoba sa intelektualnim poteškoćama u porodičnom okruženju pozitivno utiče na njegov psihički, fizički i emocionalni razvoj ?	44	8.256	10	f	22	12	10	0	0
				%	50.00	27.27	22.73	0.0	0.0
(b) Smatrate li da osoba sa intelektualnim poteškoćama imaju veće mogućnosti za lični razvoj i rehabilitaciju van institucije?	43	7.359	7	f	5	22	10	7	0
				%	11.36	50.00	22.73	15.91	0.0
(c) Slažete li se sa tvrdnjom da osoba sa intelektualnim poteškoćama u vaninstitucionalnom obliku smještaja razvijaju radne navike, znanja i vještine koje u velikim institucijama ne mogu ostvariti?	43	6.591	8	f	8	15	17	3	0
				%	18.60	34.88	39.53	6.98	0.0
(d) Vaninstitucionalna briga pogoduje sa manjim konfliktnim situacijama i omogućava bolji terapijski rad u odnosu na instituciju?	43	6.499	6	f	6	18	14	5	0
				%	13.95	41.86	32.56	11.63	0.0
(e) Osobe sa intelektualnim poteškoćama koje su smještene izvan institucije imaju manje mogućnosti za neki od oblika zlostavljanja?	43	3.440	10	f	4	12	10	12	5
				%	9.30	27.91	23.26	27.91	11.63
(f) Smatrate li da vaninstitucionalni oblici zaštite pružaju veće mogućnosti prema individualnim potrebama osoba sa intelektualnim poteškoćama u odnosu na instituciju?	44	7.222	10	f	20	10	12	2	0
				%	45.45	22.73	27.27	4.55	0.0
(g) Smatrate li da porodični oblici zaštite kroz individualni rad osoba sa intelektualnim poteškoćama pružaju veće mogućnosti u zadovoljavanju njihovih potreba?	43	7.736	10	f	20	10	13	0	0
				%	46.51	23.26	30.23	0.0	0.0
(h) Osobe sa intelektualnim poteškoćama u vaninstitucionalnom smještaju su bolje pripremljene za samostalan život i rad u odnosu na	43	6.621	10	f	17	14	10	2	0
				%	39.53	32.56	23.26	4.65	0.0

instituciju?									
i) Smatrate li da je vaninstitucionalni oblik zaštite bolji način života osoba sa intelektualnim poteškoćama u odnosu na instituciju?	43	6.591	8	f	17	15	8	3	0
				%	39.53	34.88	18.60	6.98	0.0
j) Smatrate li da je u nedovoljno prostora i opreme u instituciji koju osobe sa intelektualnim poteškoćama imaju svakodnevno na raspolaganju?	43	7.710	7	f	8	7	23	5	0
				%	18.60	16.28	53.49	11.63	0.0

Analizom statističkih podataka u tabeli 26. koja prikazuje prednosti vaninstitucionalnog smještaja u odnosu na institucionalni oblik zbrinjavanja osoba sa intelektualnim poteškoćama, gdje možemo vidjeti da najveći broj odgovora je na pitanju "Život osoba sa intelektualnim poteškoćama u porodičnom okruženju pozitivno utiče na njegov psihički, fizički i emocionalni razvoj". Od ukupnog broja N=17, njih N = 15 ili 88,24% dala je odgovor "Potpuno se slažem" sa standardne devijacije SD = 5,851. Na pitanje "Smatrate li da osoba sa intelektualnim poteškoćama sa teškoćama u razvoju ima veće mogućnosti za lični razvoj i rehabilitaciju van institucije?" N = 10 ili 55,56% dala je odgovor "Potpuno se slažem" sa standardnom devijacijom SD = 3,611. Pitanje "Slažete li se sa tvrdnjom da osoba sa intelektualnim poteškoćama u vaninstitucionalnom obliku smještaja razvijaju radne navike, znanja i vještine koje u velikim institucijama ne mogu ostvariti?" imamo N = 10 ili 58,82% dala je odgovor "Uglavnom se slažem" sa standardnom devijacijom SD = 3,774. Na pitanju "Vaninstitucionalna briga pogoduje sa manjim konfliktnim situacijama i omogućava bolji terapijski rad u odnosu na instituciju" imamo N = 9 ili 52,94% dala je odgovor "Potpuno se slažem" sa standardnom devijacijom SD = 3,555. Postavljeno pitanje "Osobe sa intelektualnim poteškoćama koje su smještene izvan institucije imaju manje mogućnosti za neki od oblika zlostavljanja?" imamo N = 10 ili 58,82% dala je odgovor "Uglavnom se slažem" sa standardnom devijacijom SD = 3,774. Na pitanje "Smatrate li da vaninstitucionalni oblici zaštite pružaju veće mogućnosti prema individualnim potrebama osoba sa intelektualnim poteškoćama u odnosu na instituciju?" imamo N = 9 ili 52,94% dala je odgovor "Potpuno se slažem" sa standardnom devijacijom SD = 3,555. "Smatrate li da porodični oblici zaštite kroz individualni rad sa osoba sa intelektualnim poteškoćama pružaju veće mogućnosti u zadovoljavanju njihovih potreba?" - na ovo postavljeno anketno pitanje imamo N = 9 ili 52,94% dala je odgovor "Potpuno se slažem" sa standardnom devijacijom

SD = 3,555. Pitanje "Osobe sa intelektualnim poteškoćama u vaninstitucionalnom smještaju su bolje pripremljena za samostalan život i rad u odnosu na instituciju?" imamo N = 9 ili 52,94% dala je odgovor "Potpuno se slažem" sa standardnom devijacijom SD = 3,555. Kada je u pitanju vaninstitucionalni oblik zaštite, na postavljeno pitanje "Smatrate li da je vaninstitucionalni oblik zaštite bolji način života osoba sa intelektualnim poteškoćama u odnosu na instituciju?", imamo N = 8 ili 47.06% dala je odgovor "Potpuno se slažem" sa standardnom devijacijom SD = 3,441.

Pitanje "Smatrate li da je u nedovoljno prostora i opreme u instituciji koju osoba sa intelektualnim poteškoćama imaju svakodnevno na raspolaganju?" imamo N = 7 ili 41.18% dala je odgovor "Uglavnom se slažem" sa standardnom devijacijom SD = 2,939.

Tabela 26. Prednosti vaninstitucionalnog smještaja u odnosu na institucionalni oblik zbrinjavanja osoba sa intelektualnim poteškoćama - ustanove socijalne zaštite

Prednosti vaninstitucionalnog smještaja u odnosu na institucionalni oblik zbrinjavanja osoba sa intelektualnim poteškoćama	N	SD	M	f, %	POTPUNO SE SLAŽEM	UGLAVNOM SE SLAŽEM	DJELIMIČNO SE SLAŽEM	UGLAVNOM SE NE SLAŽEM	POPUNO SE NE SLAŽEM
(a) Život osoba sa intelektualnim poteškoćama u porodičnom okruženju pozitivno utiče na njegov psihički, fizički i emocionalni razvoj?	17	5.851	0	f	15	2	0	0	0
				%	88.24	11.76	0.0	0.0	0.0
(b) Smatrate li da osoba sa intelektualnim poteškoćama imaju veće mogućnosti za lični razvoj i rehabilitaciju van institucije?	18	3.611	2	f	10	5	2	1	0
				%	55.56	27.78	11.11	5.56	0.0
(c) Slažete li se sa tvrdnjom da osoba sa intelektualnim poteškoćama u vaninstitucionalnom obliku smještaja razvijaju radne navike, znanja i vještine koje u velikim institucijama ne mogu ostvariti?	17	3.774	2	f	5	10	2	0	0
				%	29.41	58.82	11.76	0.0	0.0

(d) Vaninstitucionalna briga pogoduje sa manjim konfliktnim situacijama i omogućava bolji terapijski rad u odnosu na instituciju?	17	3.555	2	f	9	6	2	0	0
				%	52.94	35.29	11.76	0.0	0.0
(e) Osobe sa intelektualnim poteškoćama koje su smještene izvan institucije imaju manje mogućnosti za neki od oblika zlostavljanja?	17	3.774	2	f	5	10	2	0	0
				%	29.41	58.82	11.76	0.0	0.0
(f) Smatrate li da vaninstitucionalni oblici zaštite pružaju veće mogućnosti prema individualnim potrebama osoba sa intelektualnim poteškoćama u odnosu na instituciju?	17	3.555	2	f	9	6	2	0	0
				%	52.94	35.29	11.76	0.0	0.0
(g) Smatrate li da porodični oblici zaštite kroz individualni rad osoba sa intelektualnim poteškoćama pružaju veće mogućnosti u zadovoljavanju njihovih potreba?	17	3.555	2	f	9	6	2	0	0
				%	52.94	35.29	11.76	0.0	0.0
(h) Osoba sa intelektualnim poteškoćama u vaninstitucionalnom smještaju su bolje pripremljena za samostalan život i rad u odnosu na instituciju?	17	3.555	2	f	9	6	2	0	0
				%	52.94	35.29	11.76	0.0	0.0
(i) Smatrate li da je vaninstitucionalni oblik zaštite bolji način života osoba sa intelektualnim poteškoćama u odnosu na instituciju?	17	3.441	2	f	8	7	2	0	0
				%	47.06	41.18	11.76	0.0	0.0
(j) Smatrate li da je nedovoljno prostora i opreme u instituciji koju osoba sa intelektualnim poteškoćama imaju svakodnevno na raspolaganju?	17	2.939	4	f	6	7	4	0	0
				%	35.29	41.18	23.53	0.0	0.0

Statističkom analizom postavljenog pitanja u anketnom upitniku o posljedicama koje dovodi institucionalna briga kod centara za socijalni rad prikazanog u tabeli 27. vidljivo je da najviše odgovora imamo na pitanju "Smatrate li da je u institucijama nedovoljno hrane, obuće, odjeće

i drugih sredstava koji dovode do neuhranjenosti i loše higijene?." Imamo N = 15 ili 34,88% odgovora "Uglavnom se slažem" sa standardnom devijacijom SD = 5,462, dok na ostala pitanja u tabeli na pitanje "Smatrate li da dugotrajan boravak u instituciji negativno utiče na fizički, psihički i emocionalni razvoj djeteta?" imamo N = 17 ili 39,53% odgovora "Djelimično se slažem" sa standardnom devijacijom SD = 5,426. Kod pitanja "Osobe sa intelektualnim poteškoćama smještene u instituciju mješovitog spola i uzrasta imaju veći rizik od nekog oblika zlostavljanja?" imamo N= 16 ili 37.21% odgovora "Uglavnom se slažem" sa standardnom devijacijom SD = 5,238. Pitanje "Boravak i briga o osoba sa intelektualnim poteškoćama u institucijama negativno utiče na zdravlje i njihov razvoj?" imamo N = 15 ili 34,09% odgovora "Djelimično se slažem" sa standardnom devijacijom SD = 5,636. Pitanje "Veliki broj osoba sa intelektualnim poteškoćama pogoduje stvaranje konfliktnih situacija i onemogućava bilo kakav terapijski rad?" imamo N = 17 ili 39,53% odgovora "Uglavnom se slažem" sa standardnom devijacijom SD = 4,841. Na pitanje "Institucionalna briga o osobama sa intelektualnim poteškoćama ne uspijeva u dovoljnoj mjeri pripremiti osobu sa intelektualnim poteškoćama za samostalan život?" imamo N = 16 ili 37,21% odgovora "Djelimično se slažem" sa standardnom devijacijom SD = 4,716. Na pitanje "Osobe sa intelektualnim poteškoćama koje izlaze iz okvira ustanove postižu slabije rezultate u obrazovanju, osposobljavanju i zapošljavanju?" imamo N = 17 ili 39,53% odgovora "Djelimično se slažem" sa standardnom devijacijom SD = 4,673. Pitanje "Smatrate li da institucionalna briga negativno utiče na kvalitet zadovoljavanja potreba osoba sa intelektualnim poteškoćama?" imamo N = 16 ili 36,36% odgovora "Uglavnom se ne slažem" sa standardnom devijacijom SD = 4,707. Kad je u pitanju higijenski uslov, na postavljeno pitanje "Smatrate li da institucionalni smještaj nema dovoljno higijenskih uslova?" imamo N = 17 ili 39,53% odgovora "Uglavnom se neslažem" sa standardnom devijacijom SD = 4,841.

Tabela 27. Posljedice koje dovodi institucionalna briga kod centara za socijalni rad

Posljedice koje dovodi institucionalna briga	N	SD	M	f, %	POTPUNO SE SLAŽEM	UGLAVNOM SE SLAŽEM	DJELIMIČNO SE SLAŽEM	UGLAVNOM SE NE SLAŽEM	POTPUNO SE NE SLAŽEM
(a) Smatrate li da dugotrajan boravak u instituciji negativno utiče na fizički, psihički i emocionalni razvoj	43	5.462	10	f	10	15	13	5	0
				%	23.26	34.88	30.23	11.63	0.0

osoba sa intelektualnim poteškoćama?									
(b) Osoba sa intelektualnim poteškoćama smještena u instituciju mješovitog spola i uzrasta imaju veći rizik od nekog oblika zlostavljanja?	43	5.426	8	f	10	8	17	8	0
				%	23.26	18.60	39.53	18.60	0.0
(c) Boravak i briga o osobama sa intelektualnim poteškoćama u institucijama negativno utiče na njihovo zdravlje i razvoj?	43	5.238	9	f	7	9	11	16	0
				%	16.28	20.93	25.58	37.21	0.0
(d) Veliki broj osoba sa intelektualnim poteškoćama pogoduje stvaranje konfliktnih situacija i onemogućava bilo kakav terapijski rad?	44	5.636	10	f	5	10	15	14	0
				%	11.36	22.73	34.09	31.82	0.0
(e) Smatrate li da je u institucijama nedovoljno hrane, obuča, odjeće i drugih sredstava koji dovode do nehranjenosti i loše higijene?	43	4.841	8	f	3	5	8	17	10
				%	6.98	11.63	18.60	39.53	23.26
(f) Institucionalna briga o osobama sa intelektualnim poteškoćama ne uspijeva u dovoljnoj mjeri pripremiti osobu za samostalan život?	43	4.716	8	f	11	8	16	6	2
				%	25.58	18.60	37.21	13.95	4.65
(g) Osobe sa intelektualnim poteškoćama koje izlaze iz okvira ustanove postižu slabije rezultate u obrazovanju, osposobljavanju i zapošljavanju?	43	4.673	8	f	3	6	17	9	8
				%	6.98	13.95	39.53	20.93	18.60
(h) Smatrate li da institucionalna briga negativno utiče na kvalitet zadovoljavanja potreba osoba sa intelektualnim poteškoćama?	44	4.707	9	f	9	6	11	16	2
				%	20.45	13.64	25.00	36.36	4.55
(i) Smatrate li da institucionalni smještaj nema dovoljno higijenskih uslova?	43	4.841	8	f	2	7	8	17	9
				%	4.65	16.28	18.60	39.53	20.93

Posljedice koje dovodi institucionalna briga kod ustanova socijalne zaštite prikazana je u tabeli 28. Statističkom analizom postavljenog pitanja u anketnom upitniku vidljivo je da najviše odgovora imamo na pitanju "Smatrate li da dugotrajan boravak u instituciji negativno

utiče na fizički, psihički i emocionalni razvoj osoba sa intelektualnim poteškoćama?" imamo od ukupnog broja N = 17 njih 12 ili 70,59% odgovora "Potpuno se slažem" sa standardnom devijacijom SD = 4,454, dok na ostala pitanja u tabeli na pitanje "Osobe sa intelektualnim poteškoćama smještene u instituciju mješovitog spola i uzrasta imaju veći rizik od nekog oblika zlostavljanja?" imamo N = 9 ili 52,94% odgovora "Djelimično se slažem" sa standardnom devijacijom SD = 3,382. Kod pitanja "Boravak i briga o osobama sa intelektualnim poteškoćama u institucijama negativno utiče na njihovo zdravlje i razvoj" imamo N = 8 ili 47,06% odgovora "Djelimično se slažem" sa standardnom devijacijom SD = 3,200. Pitanje "Veliki broj osoba sa intelektualnim poteškoćama pogoduje stvaranje konfliktnih situacija i onemogućava bilo kakav terapijski rad?" imamo N = 9 ili 52,94% odgovora "Uglavnom se slažem" sa standardnom devijacijom SD = 3,919. Na pitanju "Smatrate li da je u institucijama nedovoljno hrane, obuće, odjeće i drugih sredstava koji dovode do nehranjenosti i loše higijene?" imamo od ukupnog broja N = 17 njih 12 ili 70,59% odgovora "Djelimično se slažem" sa standardnom devijacijom SD = 4,454. Na pitanje "Institucionalna briga o osoba sa intelektualnim poteškoćama ne uspijeva u dovoljnoj mjeri pripremiti osobu za samostalan život?" imamo N = 10 ili 58,8% odgovora "Potpuno se slažem" sa standardnom devijacijom SD = 3,774. Na pitanje "Osobe sa intelektualnim poteškoćama koje izlaze iz okvira ustanove postižu slabije rezultate u obrazovanju, osposobljavanju i zapošljavanju?" imamo po N = 9 ili 39,13% odgovora "Uglavnom se slažem" i „Djelimično se slažem“ sa standardnom devijacijom SD = 4,030. Pitanje "Smatrate li da institucionalna briga negativno utiče na kvalitet zadovoljavanja potreba osoba sa intelektualnim poteškoćama?" imamo N = 10 ili 58,82% odgovora "Potpuno se slažem" sa standardnom devijacijom SD = 3,774. Kad je u pitanju higijenski uslov na postavljeno pitanje "Smatrate li da institucionalni smještaj nema dovoljno higijenskih uslova?" imamo N = 8 ili 47,06% odgovora "Djelimično se slažem" sa standardnom devijacijom SD = 3,072.

Tabela 28. Posljedice koje dovodi institucionalna briga kod ustanova socijalne zaštite

Posljedice koje dovodi institucionalna briga	N	SD	M	f, %	POTPUNO SE SLAŽEM	UGLAVNOM SE SLAŽEM	DJELIMIČNO SE SLAŽEM	UGLAVNOM SE NE SLAŽEM	POTPUNO SE NE SLAŽEM
(a) Smatrate li da dugotrajan	17	4.454	2	f	12	2	3	0	0

boravak u instituciji negativno utiče na fizički, psihički i emocionalni razvoj osoba sa intelektualnim poteškoćama?				%	70.59	11.76	17.65	0.0	0.0
(b) Osobe sa intelektualnim poteškoćama smještene u instituciju mješovitog spola i uzrasta imaju veći rizik od nekog oblika zlostavljanja?	17	3.382	3	f	3	5	9	0	0
				%	17.65	29.41	52.94	0.0	0.0
(c) Boravak i briga o osoba sa intelektualnim poteškoćama u institucijama negativno utiče na njihovo zdravlje i razvoj?	17	3.200	3	f	3	6	8	0	0
				%	17.65	35.29	47.06	0.0	0.0
(d) Veliki broj osoba sa intelektualnim poteškoćama pogoduje stvaranje konfliktnih situacija i onemogućava bilo kakav terapijski rad?	17	3.919	2	f	2	9	6	0	0
				%	11.76	52.94	35.29	0.0	0.0
(e) Smatrate li da je u institucijama nedovoljno hrane, obuće, odjeće i drugih sredstava koji dovode do neuhranjenosti i loše higijene?	17	4.454	2	f	2	3	12	0	8
				%	11.76	17.65	70.59	0.0	22,9
(f) Institucionalna briga o osoba sa intelektualnim poteškoćama ne uspijeva u dovoljnoj mjeri pripremiti djecu za samostalan život?	17	3.774	2	f	10	5	2	0	0
				%	58.82	29.41	11.76	0.0	0.0
g) Osobe sa intelektualnim poteškoćama koje izlaze iz okvira ustanove postižu slabije rezultate u obrazovanju, osposobljavanju i zapošljavanju?	23	4.030	5	f	5	9	9	0	0
				%	21.74	39.13	39.13	0	0.0
h) Smatrate li da institucionalna briga negativno utiče na kvalitet zadovoljavanje potreba osoba sa intelektualnim poteškoćama?	17	3.774	2	f	10	5	2	0	0
				%	58.82	29.41	11.76	0.0	0.0
i) Smatrate li da institucionalni smještaj nema dovoljno higijenskih uslova?	17	3.072	2	f	2	6	8	1	0
				%	11.76	35.29	47.06	5.88	0.0

Za dokazivanje Hipoteze H4 koristili smo Independent Samples T-test, tabela 29. gdje je značajnost (Sig. ili p-vrijednost) iznosi 0.063. U koloni "t" prikazane su uočene ili

izračunate t-vrijednosti. Uz pretpostavku jednake varijanse, t-vrijednost je 2,340, ima pozitivan smjer. Kolona "df" prikazuje stepen slobode u vezi sa t-testom. U koloni "Sig. (2-tailed)" prikazana je dvostrana p-vrijednost povezana testovima, p-vrijednost je 0,707. Ako je ova vrijednost manja od ili jednako 0.05 onda možemo odbaciti nultu hipotezu. Govori nam da je varijabilnost ove dvije grupe je jednaka, što znači da su varijanse nejednake. Ako je p-vrijednost manja od ili jednaka veličini α , onda se uzima vrijednost u donjem redu izraz (Sig. (2-tailed)).

U prikazanim rezultatima vrijednost Sig.=0.063 koja je veća od 0.05 pa uzimamo prvu vrijednost u koloni (Sig. (2-tailed) koja iznosi 0,120,a koja je veća 0.05.Ako je uzeta vrijednost veća od 0.05 nulta hipoteza se prihvata, dok se u suprotnom odbacuje. U našem primjeru je Sig. = 0, 063>0.05 pa se uzima prva vrijednost Sig. (2-tailed) = 0, 120. Kako je i ta vrijednost veća od 0.05 onda se prihvata nulta H_0 hipoteza a odbacuje hipoteza H_a (alternativna hipoteza).

Tabela 29. T-test. Značajnost po Levelu

		Test jednakosti varijansi po Levelu		t-test za jednake vrijednosti				
		F	Sig.	t	Df	Sig. (2-tailed)	Srednja razlika	Std. Pogreška na razlika
Vaninstitucionalni smještaj	Jednake pretpostavljene varijanse	3,647	,063	2,340	15	,120	,021	1,119
	Nejednake pretpostavljene varijanse			1,635	2,220	,231	-,231	1,119

Postavljena hipoteze na osnovu kojih smo radili analizu podataka glasi:

- H_0 : Pretpostavljamo da je vaninstitucionalni smještaj za osobe sa intelektualnim poteškoćama optimalnije i humanije rješenje u odnosu na institucionalni smještaj;
- H_a : Pretpostavljamo da je vaninstitucionalni smještaj za osobe sa intelektualnim poteškoćama nije optimalnije i humanije rješenje u odnosu na institucionalni smještaj;

Na osnovu dobivenih rezultata možemo zaključiti da se prihvata H_0 a odbacuje H_a alternativna hipoteza, odnosno ovim se prihvata H_0 hipoteza koja glasi: „Pretpostavljamo da je vaninstitucionalni smještaj za osobe sa intelektualnim poteškoćama optimalnije i humanije rješenje u odnosu na institucionalni smještaj”. Prema testu jednakosti varijansi po Levelu

vidimo da su jednake pretpostavljene varijanse, jer je Sig veća od 0.05. Na osnovu testiranja hipoteze, T- test iznosi 0,120 što zaključujemo da ne postoji statistički značajna razlika među skupinama.

3.7. Resursi u institucijama

Kapacitet centara za socijalni rad u procesu deinstitutionalizacije prikazan je u PRILOZIMA tabela 1. Ukupan broj zaposlenika u 12 centara za socijalni rad je 94.. Od tog broja najviše imamo uposlenih sa visokom stručnom spremom (60 uposlenika), 20 sa srednjom stručnom spremom i 12 sa višom stručnom spremom. Od ukupnog broja najviše imamo socijalnih radnika, što je i razumljivo (njih 33), pravnika 17, pedagoga – psihologa 3, a dok defektologa imamo 0. Takođe je vidljivo da je na poslovima procesa deinstitutionalizacije u Centarima za socijalni rad Srednjobosanskog kantona angažovano 23 uposlenika.

Tabela 30. Prikazuje broj zaposlenih koji su angažovani na poslovima procesa deinstitutionalizacije u JU Centara za socijalni rad Srednjobosanskog kantona.

Vidljivo je da je najveći broj uposlenika u Centru za socijalni rad Travnik (njih 10), dok u Fojnici, Kreševu, Busovači, Donjem Vakufu, Gornjem Vakufu i Općini Debrići nemamo angažovanog osoblja na poslovima procesa deinstitutionalizacije

Tabela 30. Broj zaposlenih koji su angažovani na poslovima procesa deinstitutionalizacije u JU Centara za socijalni

Organizacije institucije/ustanove	Broj zaposlenih koji su angažovani na poslovima procesa deinstitutionalizacije
JU Centar za socijalni rad Bugojno	2
JU Centar za socijalni rad Novi Travnik	5
JU Centar za socijalni rad Vitez	3
JU Centar za socijalni rad Busovača	0
JU Centar za socijalni rad Travnik	10
JU Centar za socijalni rad Donji Vakuf	0
JU Centar za socijalni rad Jajce	2
JU Centar za socijalni rad Gornji Vakuf – Uskoplje	0
Služba socijalne zaštite Kreševo	0
Služba socijalne zaštite Kiseljak	1
Služba socijalne zaštite Fojnica	0

Služba socijalne zaštite Općina Dobretići	0
UKUPNO	23

Kapacitet ustanova socijalne zaštite u procesu deinstitutionalizacije prikazan je u PRILOZIMA tabela 2. Ukupan broj zaposlenika u 3 ustanove socijalne zaštite je 394.. Od tog broja najviše imamo uposlenih sa srednjom stručnom spremom (277), visokom stručnom spremom 54 uposlenika i 9 sa višom stručnom spremom. Od ukupnog broja najviše imamo socijalnih radnika (13), zatim pedagoga – psihologa 6, i pravnika 5. Takođe je vidljivo da je na poslovima procesa deinstitutionalizacije u ustanove socijalne zaštite Srednjobosanskog kantona angažovano 46 uposlenika.

Tabela 31. Broj zaposlenih koji su angažovani na poslovima procesa deinstitutionalizacije u ustanovama socijalne zaštite

Ustanova socijalne zaštite	Broj zaposlenih koji su angažovani na poslovima procesa deinstitutionalizacije
Ustanova Sumero centar za podršku osobama sa invaliditetom u zajednici	21
Zavod za zbrinjavanje mentalno invalidnih osoba Bakovići	10
Zavod za zbrinjavanje mentalno invalidnih lica, Drin“Fojnica	15
UKUPNO	46

Dostupnost finansijskih, ljudskih i institucionalnih potencijala za centre za socijalni rad prikazana je u tabeli 32. Statističkom analizom vidljivo je da najviše odgovora imamo na pitanju "Smatrate li da je neophodno zapošljavanje stručnog kadra koji bi radio na poslovima procesa deinstitutionalizacije?". Od ukupnog broja $N = 43$, njih $N = 22$ ili 51,16% odgovorilo je "Potpuno se slažem" sa standardnom devijacijom $SD = 7,310$, dok na ostalim pitanjima imamo približnu situaciju. Tako na pitanju "Smatrate li da je u Vašoj instituciji /u/o/ nedovoljan broj stručnog kadra koji je angažovan na poslovima procesa zbrinjavanja osoba sa intelektualnim poteškoćama i deinstitutionalizacije ustanova socijalne zaštite?" imamo $N = 25$ ili 58,14% odgovorilo je "Potpuno se slažem" sa standardnom devijacijom $SD = 8,452$. Na pitanje "Smatrate li da bi angažovanjem stručnih radnika u Vašim

institucijama/u/o/ doprinijelo poboljšanju provođenja procesa transformacije ustanova socijalne zaštite" imamo N = 21 ili 48,84% odgovorilo je "otpuno se slažem" sa standardnom devijacijom SD = 6,621. Na pitanje "Slažete li se da je dovoljno finansijskih resursa za animiranje hraniteljskih porodica?" imamo najviše N = 21 ili 48.84% odgovora "Potpuno se ne slažem" sa standardnom devijacijom SD = 6,530. Na pitanju "Smatrate li da je nedovoljno finansijskih sredstava u pružanju podrške porodicama pod rizikom od razdvajanja?" imamo najviše N = 23 ili 53,49% odgovora "Potpuno se slažem" sa standardnom devijacijom SD = 7,552. Pitanje "Smatrate li da je dovoljno finansijskih sredstava usmjerenih porodicama osoba sa intelektualnim poteškoćama koja su odvojena od bioloških roditelja zbog siromaštva?" imamo najviše N = 20 ili 46,51% odgovora "Potpuno se ne slažem" sa standardnom devijacijom SD = 6,437. Pitanje "Slažete li se da je trenutna edukacija stručnjaka na zadovoljavajućem nivou?" imamo najviše N = 18 ili 41,86% odgovora "Uglavnom se ne slažem" sa standardnom devijacijom SD = 7,338. Na pitanju "Smatrate li da je trenutna sposobnost stručnih radnika na zadovoljavajućem nivou?" imamo najviše N = 24 ili 55,81% odgovora "Djelimično se slažem" sa standardnom devijacijom SD = 8,663.

Tabela 32. Dostupnost finansijskih, ljudskih i institucionalnih potencijala kod centara za socijalni rad

Dostupnost finansijskih, ljudskih i institucionalnih potencijala	N	SD	M	f, %	POTP UNO SE SLAŽEM	UGL AVN OM SE SLAŽEM	DJEL IMIČ NO SE SLAŽEM	UGL AVN OM SE NE SLAŽEM	POTP UNO SE NE SLAŽEM
(a) Smatrate li da je u Vašoj instituciji /u/o/ nedovoljan broj stručnog kadra koji je angažovan na poslovima procesa zbrinjavanja osoba sa intelektualnim poteškoćama i deinstitutionalizacije ustanova socijalne zaštite?	43	7.310	8	f	22	9	8	2	2
				%	51.16	20.93	18.60	4.65	4.65
(b) Smatrate li da je neophodno zapošljavanje stručnog kadra koji bi radio na poslovima procesadeinstitutionalizacije?	43	8.452	5	f	25	8	5	3	2
				%	58.14	18.60	11.63	6.98	4.65

(c)Smatrate li da bi angažovanjem stručnih radnika u Vašim institucijama/u/o/ doprinijelo poboljšanju provođenja procesa transformacije ustanova dječije zaštite?	43	6.621	4	f	21	10	4	4	4
				%	48.84	23.26	9.30	9.30	9.30
(d) Slažete li se da je dovoljno finansijskih resursa za animiranje hraniteljskih porodica'	43	6.530	6	f	3	4	9	6	21
				%	6.98	9.30	20.93	13.95	48.84
(e) Smatrate li da je nedovoljno finansijskih sredstava u pružanju podrške porodicama pod rizikom od razdvajanja'	43	7.552	7	f	23	8	7	2	3
				%	53.49	18.60	16.28	4.65	6.98
(f)Smatrate li da je dovoljno finansijskih sredstava usmjerenih porodicama osoba sa intelektualnim poteškoćama koja su odvojena od bioloških roditelja zbog siromaštva?	43	6.437	6	f	2	4	6	11	20
				%	4.65	9.30	13.95	25.58	46.51
(g) Slažete li se da je trenutna edukacija stručnjaka na zadovoljavajućem nivou?	43	7.338	4	f	1	4	17	18	3
				%	2.33	9.30	39.53	41.86	6.98
h)Smatrate li da je trenutna sposobnost stručnih radnika na zadovoljavajućem nivou?	43	8.663	4	f	3	12	24	4	0
				%	6.98	27.91	55.81	9.30	0.0

Statističkom analizom anketnog pitanja dostupnost finansijskih, ljudskih i institucionalnih potencijala ustanova socijalne zaštite prikazana je u tabeli 33. Na pitanju "Smatrate li da je u Vašoj instituciji /u/o/ nedovoljan broj stručnog kadra koji je angažovan na poslovima procesa zbrinjavanja osoba sa intelektualnim poteškoćama i deinstitutionalizacije ustanova socijalne zaštite?" imamo od ukupnog broja N = 17 njih N = 10 ili 58,82% odgovorilo je "Potpuno se slažem" sa standardnom devijacijom SD = 3,774. Na ostala pitanja kao što je "Smatrate li da je neophodno zapošljavanje stručnog kadra koji bi radio na poslovima procesa deinstitutionalizacije?" imamo od ukupnog broja N = 17 njih N = 12 ili 70,59% odgovorilo je "Potpuno se slažem" sa standardnom devijacijom SD = 4,409. Pitanje "Smatrate li da bi angažovanjem stručnih radnika u Vašim institucijama/u/o/ doprinijelo poboljšanju provođenja procesa transformacije ustanova socijalne zaštite?" imamo N = 12 ili 70,59% odgovorilo je "Potpuno se slažem" sa standardnom devijacijom SD = 4,363. Na pitanje

“Slažete li se da je dovoljno finansijskih resursa za animiranje hraniteljskih porodica?” imamo najviše N = 7 ili 41,18% odgovor “Djelimično se slažem” sa standardnom devijacijom SD = 2,245. Na pitanju “Smatrate li da je nedovoljno finansijskih sredstava u pružanju podrške porodicama pod rizikom od razdvajanja?” imamo najviše N = 8 ili 47,06% odgovor “Totpuno se slažem” sa standardnom devijacijom SD = 2,870. Pitanje “Smatrate li da je dovoljno finansijskih sredstava usmjerenih porodicama osoba sa intelektualnim poteškoćama koja su odvojena od bioloških roditelja zbog siromaštva?” imamo najviše N = 12 ili 70,59% odgovora “Djelimično se slažem” sa standardnom devijacijom SD = 4,363. Pitanje “Slažete li se da je trenutna edukacija stručnjaka na zadovoljavajućem nivou?” imamo najviše N = 10 ili 58,82% odgovora “Djelimično se slažem” sa standardnom devijacijom SD = 3,555. Na pitanje “Smatrate li da je trenutna sposobnost stručnih radnika na zadovoljavajućem nivou?” imamo od ukupnog broja anketiranih N = 17 najviše N = 9 ili 52.94% odgovora “Djelimično se slažem” sa standardnom devijacijom SD = 3,072, dok na ostalim pitanjima imamo približnu situaciju.

Tabela 33. Dostupnost finansijskih, ljudskih i institucionalnih potencijala kod ustanova socijalne zaštite

Dostupnost finansijskih, ljudskih i institucionalnih potencijala	N	SD	M	f, %	POTP UNO SE SLAŽEM	UGL AVN OM SE SLAŽEM	DJEL IMIČ NO SE SLAŽEM	UGL AVN OM SE NE SLAŽEM	POTP UNO SE NE SLAŽEM
(a) Smatrate li da je u Vašoj instituciji /u/o/ nedovoljan broj stručnog kadra koji je angažovan na poslovima procesa zbrinjavanja osoba sa intelektualnim poteškoćama i deinstitutionalizacije ustanovasocijalne zaštite?	17	3.774	2	f	2	10	5	0	0
				%	11.76	58.82	29.41	0.0	0.0
(b) Smatrate li da je neophodno zapošljavanje stručnog kadra koji bi radio na poslovima procesa deinstitutionalizacije?	17	4.409	1	f	12	1	3	1	0
				%	70.59	5.88	17.65	5.88	0.0
(c) Smatrate li da bi angažovanjem stručnih	17	4.363	2	f	12	2	2	1	0
				%	70.	11.	11.	5.8	0.0

radnika u Vašim institucijama/u/o/ doprinijelo poboljšanju provođenja procesa transformacije ustanova socijalne zaštite?					59	76	76	8	
(d) Slažete li se da je dovoljno finansijskih resursa za animiranje hraniteljskih porodica?	17	2.245	2	f	2	1	7	2	5
				%	11.76	5.88	41.18	11.76	29.41
(e) Smatrate li da je nedovoljno finansijskih sredstava u pružanju podrške porodicama pod rizikom od razdvajanja?	17	2.870	3	f	8	5	3	1	0
				%	47.06	29.41	17.65	5.88	0.0
(f)Smatrate li da je dovoljno finansijskih sredstava usmjerenih porodicama osoba sa intelektualnim poteškoćama koja su odvojena od bioloških roditelja zbog siromaštva?	17	4.363	2	f	0	1	12	2	2
				%	0.0	5.88	70.59	11.76	11.76
(g) Slažete li se da je trenutna edukacija stručnjaka na zadovoljavajućem nivou?	17	3.555	2	f	1	4	10	2	0
				%	5.88	23.53	58.82	11.76	0.0
h)Smatrate li da je trenutna sposobnost stručnih radnika na zadovoljavajućem nivou?	17	3.072	2	f	2	4	9	2	0
				%	11.76	23.53	52.94	11.76	0.0

Za dokazivanje Hipoteze H5. koristili smo Independent Samples T-test. Tabela 34 gdje je Značajnost (Sig. ili p vrijednost) iznosi 0,394. U koloni "t" prikazanesu uočene ili izračunate t-vrijednosti. Uz pretpostavku jednake varijanse, t-vrijednost je 0,521ima pozitivan smjer. Kolona "df" prikazuje stepen slobode u vezi sa t-testom. U koloni "Sig. (2-tailed)" prikazana je dvostrana p-vrijednost povezana testovima, p-vrijednost je 0,291. Ako je ova vrijednost manja od ili jednako 0.05 onda možemo odbaciti nultu hipotezu, govori nam da je varijabilnost ove dvije grupe je jednaka, što znači da su varijanse nejednake. Ako je p vrijednost manja od ili jednaka veličini α , onda se uzima vrijednost u donjem redu izraz (Sig. (2-tailed)).

U prikazanim rezultatima vrijednost Sig.=0,291 je veća od 0.05 pa uzimamo prvu vrijednost u koloni (Sig. (2-tailed) koja iznosi 0,475,a koja je veća 0.05.Ako je uzeta vrijednost veća od 0.05 nulta hipoteza se prihvata, dok se u suprotnom odbacuje.

U našem primjeru je $\text{Sig.} = 0,291 > 0.05$ pa se uzima prva vrijednost $\text{Sig. (2-tailed)} = 0,475$. Kako je i ta vrijednost veća od 0.05 onda se prihvata nulta H_0 hipoteza a odbacuje hipoteza H_a (alternativna hipoteza).

Tabela 34. Prikazuje T-test. Značajnost po Levelu

		Test jednakosti varijansi po Levelu		t-test za jednake vrijednosti				
		F	Sig.	t	df	Sig. (2-tailed)	Srednja razlika	Std. Pogreška na razlika
Vaninstitucionalni smještaj	Jednake pretpostavljene varijanse	,749	,291	,521	29	,475	,307	,424
	Nejednake pretpostavljene varijanse			,720	27,277	,478	,307	,426

Postavljena hipoteza na osnovu kojih smo radili analizu podataka glasi:

- H_{50} : Pretpostavljamo da je nedovoljno finansijskih, ljudskih i institucionalnih potencijala za uspješan proces deinstitutionalizacije institucija socijalne zaštite na području Srednjobosanskog kantona;
- H_a : Pretpostavljamo da je dovoljno finansijskih, ljudskih i institucionalnih potencijala za uspješan proces deinstitutionalizacije institucija socijalne zaštite na području Srednjobosanskog kantona;

Na osnovu dobivenih rezultata možemo zaključiti da se prihvata H_{50} , a odbacuje H_a alternativna hipoteza, odnosno ovim se prihvata H_5 hipoteza koja glasi „Pretpostavljamo da je nedovoljno finansijskih, ljudskih i institucionalnih potencijala za uspješan proces deinstitutionalizacije institucija socijalne zaštite na području Srednjobosanskog kantona”. Prema testu jednakosti varijansi po Levelu vidimo da su jednake pretpostavljene varijanske jer je Sig veća od 0.05. Na osnovu testiranja hipoteze, T- test iznosi 0,291 što zaključujemo ne postoji statistički značajna razlika među skupinama.

Testiranje generalne hipoteze

Tabela 35. Analiza hipoteza

HIPOTEZA	Prihvata se	NE prihvata se
HIPOTEZA 1	1	0
HIPOTEZA 2	1	0
HIPOTEZA 3	1	0
HIPOTEZA 4	1	0
HIPOTEZA 5	1	0
HIPOTEZA ISTRAŽIVANJA	5	0

U tabeli 35. napravljena je analiza hipoteza koje se prihvataju i onih koje se ne prihvataju. Na osnovu prihvaćenih hipoteza, prihvatamo generalnu hipotezu H koja glasi: “Pretpostavljamo da postoji potreba za sistematskim promjenama u modelu zbrinjavanja osoba sa intelektualnim poteškoćama u institucijama socijalne zaštite te da resursi za realizaciju procesa deinstitutionalizacije i uspostavljanja modela socijalne integracije nisu u dovoljnoj mjeri razvijeni na području Srednjobosanskog kantona.”.

4.ZAKLJUČNA RAZMATRANJA

Na osnovu analize rezultata istraživanja došli smo do sljedećih zaključaka:

Na području Srednjobosanskog kantona proces deinstitutionalizacije ustanova socijalne zaštite se ne odvija u skladu sa opće prihvatljivim politikama u zbrinjavanju osoba sa intelektualnim poteškoćama proklamiranim na području Bosne i Hercegovine.

U institucijama/ ustanovama/ organizacijama postoje uredne i objedinjene evidencije (baze podataka) o osobama sa intelektualnim poteškoćama smještenih u institucije.

U sistemu socijalne zaštite na području Srednjobosanskog kantona nema dovoljno razvijenih usluga koje bi bile u funkciji deinstitutionalizacije. Također, nisu dovoljno razvijene nove usluge podrške porodici, koje bi bile u funkciji prevencije i pružanja podrške porodicama pod rizikom od razdvajanja.

Na području Srednjobosanskog kantona veći broj osoba sa intelektualnim poteškoćama smješten u insitucionalni oblik zaštite u odnosu na vaninstitucionalni oblik zaštite.

Vaninstitucionalni oblik zaštite je optimalnije i humanije rješenje za osobe sa intelektualnim poteškoćama u odnosu na instituciju, jer pozitivno utiče na njegov rast i razvoj, razvija radne navike, znanja i vještine dok dugotrajan boravak u instituciji negativno utiče na psihički i emocionalni razvoj.

Za uspješan proces deinstitutionalizacije na području Srednjobosanskog kantona nepostoji dovoljno finansijskih, ljudskih i institucionalnih potencijala.

Nedovoljan je broj stručnih radnika u institucijama/ ustanovama/ organizacijama socijalne i zaštite angažovanih na poslovima procesa zbrinjavanja osobama sa intelektualnim poteškoćama i deinstitutionalizacije, te da je potrebno zapošljavanje i angažovanje stručnih radnika koji bi radili na poslovima deinstitutionalizacije.

Za uspostavljanje socijalno-integracijskog modela u zaštiti osobama sa intelektualnim poteškoćama na području Srednjobosanskog kantona neophodna je sistematska promjena

paradigme u modelu zaštite i zbrinjavanja osobama sa intelektualnim poteškoćama iz institucionalnih u vaninstitucionalne oblike zaštite, te preventivnog djelovanja na jačanju i osnaživanju porodica pod rizikom, za šta je neophodno obezbijediti dovoljno institucionalnih, finansijskih i ljudskih resursa te unaprijediti postojeće i razviti nove socijalne usluge koje će biti u skladu sa potrebama.

5.LITERATURA:

Knjige:

1. Bouillet Dejana,.(2010), Izazovi integriranog odgoja i obrazovanja,Pedagoški fakultet, Zagreb,
2. Latinac T. Martina,(2014). Nevidljiva djeca, od upoznavanja do inkluzije, Ured UNICEF za Hrvatsku, Zagreb.
3. Matković Gordana, (2006), Decentralizacija socijalne zaštite u Srbiji, Centar za liberalon-demokratske studije, Beograd.
4. Miković Milanka (2007)Socijalni rad i mentalno zdravlje“, Fakultet političkih nauka, Sarajevo,
5. Pavlović Bojan, (2014), Prikaz alternativnih oblika zaštite u Bosni i Hercegovini. Sarajevo
6. Vuković Drenka, Natalija, P. (2012), Rizici i izazovi socijalnih reformi, Fakultet političkih nauka, Beograd.
7. Goffman Erving, (2009) Stigma, Zabeleške o ophođenju sa narušenim identiteom, Mediteran Publishing,Novi Sad,

Časopisi:

8. Beker Kosana, (2010), Bilten veliki mali, tema broja: Deinstitutionalizacija, Inicijativa inkluziju VelikiMali, Beograd

Naučni radovi i istraživanja:

9. Ajduković Marina, (2004), Pristupi zbrinjavanju djece bez odgovarajuće roditeljske skrbi u Europi,Pravni fakultet Sveučilišta u Zagrebu, Zagreb
10. Bogdanović Zvezdana, Marušić Dubravka, (2015), Deinstitutionalizacija djece i odraslih, Projekt modernizacije sustava socijalne zaštite -komponenta IV, Ministarstvo socijalne politike i mladih Hrvatska, Zagreb.
11. Canjuga Antonija, (2013). Uloga Centra za socijalnu skrb u procesu deinstitutionalizacije socijalnih usluga, Čakovec

12. Čano Sabina. i ostali, (2012), „Univerzalnost prava u praksi: Analiza primjene Konvencije Ujedinjenih nacija o pravima osoba sa invaliditetom s fokusom na osobe sa intelektualnim teškoćama u Bosni i Hercegovini,“ SUMERO i People in Need, Sarajevo.
13. Jerinić Andrea (2017) Deinstitutionalizacija- humani pristup psihički oboljelim osobama, preddiplomski stručni studij sestrinstvo, Dubrovnik
14. Milačić-Vidojević Ivona, Dragojević Nada, Pregledni rad,(2011),„Stigma i diskriminacija prema osobama s mentalnom bolešću i članovima njihovih porodica“, Univerzitet u Beogradu,Fakultet za specijalnu edukaciju i rehabilitaciju, Beograd
15. Pejaković, Lj. (2003). Transformacija ustanova za smeštaj dece i omladine – razvoj vaninstitucionalnih oblika zaštite, Izdavačko produzeće Socijalna misao,Beograd
16. Sladović, B., Kreger, K. Orešković., Vejmelka, L., (2007). Iskustvo života u dječijem domu: Kvalitetna analiza izjava mladih, Zagreb.
17. Sofović Jasna, S.Jasmina,(2010) Položaj djece u Bosni i Hercegovini, SOS Dječija sela, Sarajevo
18. Sovar Irena, (2014)Institucionalizacija i deinstitutionalizacija ustanova za djecu bez odgovarajuće roditeljske skrbi, stručni članak, Iskustva iz prakse,stranica 312-327
19. Stojković Stojković,Meita Mufyati,Petra Plasa,(2004),Izvan deinstitutionalizacije, Disability monitor initiative south East Evrope, Beograd
20. Šabanović Meliha (2016), Deinstitutionalizacija ustanova socijalne i dječije zaštite u razvoju modela socijalne integracije djece, Magistarski rad, Filozofski fakultet u Tuzli, Tuzla
21. Teodor, S., Lucija V.(2015) Udomiteljstvo djece u Hrvatskoj iz perspektive udomitelja i stručnjaka, Pravni fakultet Sveučilišta u Zagrebu, Zagreb,
22. Žegarac Nevenka, (2014). Pravo djeteta na kvalitetno staranje - Analiza sprovođenja smjernica Ujedinjenih nacija za alternativno staranje o djeci u zemljama zapadnog Balkana,Save the children international, Sarajevo

Dokumenti:

23. Evropska koalicija za život u zajednici (2011) „Kreiranje uspješne kampanje za život u zajednici“, Tuzla
24. Evropska mreža za samostalan život (2014) „Razotkrivanje mitova, Samostalni život, Informativni centar za osobe sa invaliditetom“, „Lotos“ Tuzla
25. Federalno ministarstvo zdravstva, Zavod za javno zdravstvo Federacije BiH, Projekt mentalnog zdravlja BiH (2012). Istraživanje stavova javnosti o osobama sa mentalnim poremećajima, Finalni izvještaj za Federaciju BiH, Sarajevo,
26. Federalno ministarstvo rada i socijalne politike (2013), Strategija deinstitucionalizacije i transformacije ustanova socijalne zaštite u Federaciji Bosni i Hercegovini 2014-2020, Sarajevo,
27. Federalno ministarstvo rada i socijalne politike (2014), Smjernice o djelovanju centra za pružanje usluga socijalne skrbi dnevnog zbrinjavanja djece s invaliditetom i djece ometene u razvoju u Federaciji Bosni i Hercegovini. Sarajevo,
28. Federalno ministarstvo rada i socijalne politike (2017), Akcioni plan za provedbu deinstitucionalizacije i transformacije ustanova socijalne zaštite u Federaciji Bosni i Hercegovini (2014-2020), Sarajevo
29. Institucija ombudsmena za ljudska prava, (2018), Specijalno izvješće o stanju prava osoba s intelektualnim i mentalnim teškoćama u Bosni i Hercegovini, Banja Luka.
30. Izvještaj nevladinih organizacija (2013), Konvencija o pravima osoba sa invaliditetom u Bosni i Hercegovini, Open society foundations, Sarajevo
31. Ministarstvo za demografiju, obitelj, mlade i socijalnu politiku (2018), Plan deinstitucionalizacije i transformacije domova socijalne skrbi i drugih pravnih osoba koji obavljaju djelatnost socijalne skrbi u RH 2018-2020, Zagreb
32. Vlada Federacije Bosne i Hercegovine, (2008). Dokument Politike zaštite djece bez roditeljskog staranja i porodica pod rizikom od razdvajanja u FBiH 2006.-2016., Sarajevo
33. Vlada Federacije Bosne i Hercegovine, (2015) „Nacrt zakona o hraniteljstvu Federacije Bosne i Hercegovine. Sarajevo.

34. Vlada Federacije Bosne i Hercegovine, (2016)Strategija za izjednačavanje mogućnosti za osobe sa invaliditetom u Federaciji Bosne i Hercegovine 2016-2021,
35. Vlada Kantona Sarajevo,(2018),Akcioni plan reforme i razvoja sistema socijalne zaštite u kantonu Sarajevo 2018-2020,Sarajevo

Internet izvori:

1. Kecmanović, Dušan, (2010), (Ne)mogućnost prevencije stigme duševnog poremećaja i destigmatizacije osoba sa duševnim poremećajem,Psihološka istraživanja vol. XIII (2), str. 185-217. Medicinski fakultet, Beograd, dostupan 24.12.2019,
http://www.komunikacija.org.rs/komunikacija/casopisi/Psiholoska%20istrazivanja/XIII_2/02/download_ser_lat
2. Matković Teo ,Štulhofer Aleksandar , 2006, Socijalna isključenost u Hrvatskoj – empirijska analiza, UNDP: Zagreb, dostupan 31.10.2019,
http://www.ffzg.unizg.hr/socio/astulhof/tekstovi/astulhof_iskljucenost%20u%20HR.pdf
3. Smiljana Kristina, B.,(2013) Promjene u pristupima odgoju i obrazovanju učenika s teškoćama, Sveučilište u Zadru, stručni članak, dostupan 02.01.2020, <https://hrcak.srce.hr/122647>
4. VučinaIskra, Musa Sanjin, Dizdarević-Maksumić Adnana, 2012, Stavovi javnosti prema osobama oboljelim od mentalnih poremećaja u Bosni i Hercegovini, Zavod za javno zdravstvo FBiH, Sarajevo, dostupan 31.12.2019,<http://www.zzjzfbih.ba/wp-content/uploads/2009/02/Istrazivanje-stavova-javnosti-o-osobama-sa-mentalnim-poremecajima-u-FBiH.pdf>,
5. Ustanova socijalne zaštite, Sumero centar za podršku osobama s invaliditetom u zajednici,Letak-ustanove, dostupan 22.12.2020.,<http://sumero.ba/publikacije/Letak-ustanova.pdf>

Zakoni i dokumenti sa internet izvora:

6. Zakon o zaštiti osoba sa duševnim smetnjama,Službene novine Federacije BiH⁶, br: 37/2001.dostupan 10.01.2020,http://www.akaz.ba/Mentalno/Dokumenti/Zakon_o_zastiti_osoba_s_dusevnim_smetnjama__37-01.pdf

7. Federacija Bosna i Hercegovina,(2005),Porodični zakon Federacije BiH,Sarajevo, dostupan 04.01.2021.,<https://www.paragraf.ba/propisi/fbih/porodicni-zakon-federacije-bih.html>
8. Konvencija o pravima osoba sa invaliditetom(2006) dostupna 02.01.2020, http://www.mhrr.gov.ba/pdf/konvencija_bos.pdf
9. Generalna skup Ujedinjenih naroda,(1948),Opća deklaracija o ljudskim pravima.,dostupan 20.12.2019. http://www.arhivsa.ba/wordpress/?page_id=327,
10. Evropska socijalna povelja(1998), dostupna 10.01.2020.<https://rm.coe.int/168047e017>

6.PRILOZI

6.1.Tabele

Tabela 1.Kapacitet institucije /ustanove/organizacije/ u procesu deinstitucionalnizacije centara za socijalni rad

Centri za socijalni rad	Broj %	Kapacitet institucije /ustanove/organizacije/ u procesu deinstitucionalnizacije									
		(a) Ukupan broj zaposlenih u	(b) Broj zaposlenih sa VSS	(c) Broj zaposlenih sa VŠS	(d) Broj zaposlenih sa SSS	(e) Broj zaposlenih socijalnih radnika	(f) Broj zaposlenih pedagoga-psihologa u	(g) Broj zaposlenih defektologa u	(h) Broj zaposlenih pravniko u	(i) Broj zaposlenih koji su angažovani na poslovima procesa deinstitucionalizacije	Ukupno
JU Centar za socijalni rad Travnik	N	13	11	0	2	7	1	0	1	10	45
	%	28,89	24,44	0,00	4,44	15,56	2,22	0,00	2,22	22,22	100
JU Centar za socijalni rad Donji Vakuf	N	7	6	1	3	3	0	0	1	0	21
	%	33,33	28,57	4,76	14,29	14,29	0,00	0,00	4,76	0,00	100
JU Centar za socijalni rad Novi Travnik	N	8	6	1	0	4	0	0	2	5	26
	%	30,77	23,08	3,85	0,00	15,38	0,00	0,00	7,69	19,23	100
Služba socijalne zaštite Općine Dobretić	N	10	5	0	4	0	0	0	2	0	21
	%	47,62	23,81	0,00	19,05	0,00	0,00	0,00	9,52	0,00	100
JU Centar	N	6	3	3	0	3	0	0	1	0	16

za socijalni rad Gornji Vakuf	%	37.50	18.75	18.75	0.00	18.75	0.00	0.00	6.25	0.00	100
Služba socijalne zaštite Općine Kiseljak	N	5	5	0	0	2	1	0	1	1	15
	%	33.33	33.33	0.00	0.00	13.33	6.67	0.00	6.67	6.67	100
JU Centar za socijalni rad Busovača	N	7	5	1	1	2	1	0	2	0	19
	%	36.84	26.32	5.26	5.26	10.53	5.26	0.00	10.53	0.00	100
JU Centar za socijalni rad Vitez	N	9	5	2	2	3	0	0	2	3	26
	%	34.62	19.23	7.69	7.69	11.54	0.00	0.00	7.69	11.54	100
JU Centar za socijalni rad Jajce	N	13	6	1	4	4	0	0	1	2	31
	%	41.94	19.35	3.23	12.90	12.90	0.00	0.00	3.23	6.45	100
JU Centar za socijalni rad Bugojno	N	10	3	3	3	3	0	0	2	2	26
	%	38.46	11.54	11.54	11.54	11.54	0.00	0.00	7.69	7.69	100
Služba socijalne zaštite Općine Fojnica	N	3	3	0	0	1	0	0	1	0	8
	%	37.50	37.50	0.00	0.00	12.50	0.00	0.00	12.50	0.00	100
Služba socijalne zaštite Općine Kreševo	N	3	2	0	1	1	0	0	1	0	8
	%	37.50	25.00	0.00	12.50	12.50	0.00	0.00	12.50	0.00	100

UKUPNO	N	94	60	12	20	33	3	0	17	23	262
--------	---	----	----	----	----	----	---	---	----	----	-----

PRILOZI

Tabela 2. Kapacitet institucije /ustanove/organizacije/ u procesu deinstitutionalizacije ustanove socijalne zaštite

Ustanove socijalne zaštite	Broj %	Kapacitet institucije /ustanove/organizacije/ u procesu deinstitutionalizacije									Ukupno
		(a) Ukupan broj zaposlenih u	(b) Broj zaposlenih sa VSS	(c) Broj zaposlenih sa VŠS	(d) Broj zaposlenih sa SSS	(e) Broj zaposlenih socijalnih radnika	(f) Broj zaposlenih pedagoga-psihologa u	(g) Broj zaposlenih defektologa u	(h) Broj zaposlenih pravniko u	(i) Broj zaposlenih koji su angažovani na poslovima procesa deinstitutionalizacije	
1	N	42	21	0	21	3	2	0	1	21	111
	%	37.84	18.92	0.00	18.92	2.70	1.80	0.00	0.90	18.92	100
2	N	131	17	3	76	4	2	1	2	10	246
	%	53.25	6.91	1.22	30.89	1.63	0.81	0.41	0.81	4.07	100
3	N	221	16	6	180	6	2	2	2	15	450
	%	49.11	3.56	1.33	40.00	1.33	0.44	0.44	0.44	3.33	100
UKUPNO	N	394	54	9	277	13	6	3	5	46	807

LEGENDA

- 1 Ustanova „Sumero“ - centar za pomoć osobama sa invaliditetom u zajednici
- 2 Zavod za zbrinjavanje mentalno invalidnih osoba Bakovići
- 3 Zavod za zbrinjavanje mentalno invalidnih lica „Drin“ Fojnica

6.2. Anketni upitnik

Anketni upitnik zaposlenika centra za socijalni rad

Poštovani/ e

Ovaj upitnik konstruisan je za izradu magistarskog rada. Upitnik će poslužiti za ispitivanje potreba za promjenama postojećeg institucionalnog modela zbrinjavanja osoba sa intelektualnim poteškoćama i mogućnostima za uspješno sprovođenje procesa deinstitucionalizacije. Anketa je anonimna i koristiti će se isključivo u svrhu istraživanja na temu: „Deinstitucionalizacija/ Život u lokalnoj zajednici osoba sa intelektualnim poteškoćama“. Molim Vas da (pr)ocijenite u kojoj mjeri se slažete sa dolje evidentiranim konstatacijama. Sve što ste napisali ostaje potpuno anonimno i poslužit će isključivo za izradu magistarske teze.

Zahvaljujemo Vam se unaprijed na saradnji i doprinosu u unapređenju teorije i prakse socijalnog rada.

1. Opća pitanja

a) Naziv i mjesto institucije/ustanove/organizacije/ u kojoj ste zaposleni: _____
b) Općina u kojoj je smještena Vaša institucija/ustanova/organizacija/: _____
c) Vaša pozicija u instituciji/ustanovi/organizaciji/ u okviru koje popunjavate upitnik: (a) direktor/rukovodilac, (b) stručni radnik, (c) ostalo
d) Vaše godine radnog staža: (a) do 1 god., (b) do 5 god., (c) 6-10 god., (d) 11-20 god., (e) preko 20 god.
e) Stručna sprema: (a) Dr. nauka, (b) Magistar nauka, (c) VSS, (d) VŠS, (e) SSS
f) Zanimanje: _____
g) Spol: (a) Ž (b) M

2. Molim Vas da u ovoj tabeli zaokruživanjem ponuđenih odgovora dajete Vaše mišljenje o poštivanju postojećih politika proklamiranih na području BiH u zbrinjavanju osoba sa intelektualnim poteškoćama rangiranjem na skali od a-d!

Postojeće politike proklamirane na području BiH	MOLIM OZNAČITE (unesite X u odgovarajući kvadrat)				
	(1) MNOGO LOŠIJE OD PROSJEK A	(2) LOŠIJE OD PROSJEK A	(3) PROSJEČN O	(4) BOLJE OD PROSJEK A	(5) MNOGO BOLJE OD PROSJEK A
a) U kojoj mjeri Vi i Vaša institucija/u/o/ djelujete u skladu sa važećim politikama iz oblasti deinstitucionalizacije BiH?					
b) U kojoj mjeri Vi i Vaša institucija/u/o/ djelujete u skladu sa strategijom deinstitucionalizacije i transformacije ustanova socijalne zaštite u BiH?					
c) U kojoj mjeri Vi i Vaša institucija/u/o/ djelujete u skladu sa dokumentom politike zaštite osoba sa intelektualnim poteškoćama?					
d) U kojoj mjeri Vi i Vaša institucija /u/o/ djelujete u skladu sa Akcionim planom za osoba sa intelektualnim poteškoćama FbiH?					

3. Molim Vas da u ovoj tabeli zaokruživanjem ponuđenih odgovora dajete Vaše mišljenje o poštivanju postojećih politika proklamiranih na području BiH o zbrinjavanju osoba sa intelektualnim poteškoćama rangiranjem na skali od a-p!

Poštivanje postojećih politika BiH iz	MOLIM OZNAČITE (unesite X u odgovarajući kvadrat)
---------------------------------------	--

oblasti deinstitucionalizacije	DA	NE	Nisam siguran/na
a) Da li ste upoznati sa postojećim politikama proklamiranim na području BiH, koje reguliraju reformu sistema institucionalnog zbrinjavanja osoba sa intelektualnim poteškoćama?	Ukoliko je Vaš odgovor DA upišite, koje politike Vi poznajete, a koje regulišu reformu sistema institucionalnog zbrinjavanja osoba sa intelektualnim poteškoćama		
b) Da li ste pružali podršku osobi sa intelektualnim poteškoćama prilikom osamostaljivanja i zapošljavanja nakon boravka u instituciji/ustanov/organizaciji?	Ukoliko je Vaš odgovor DA upišite način na koji ste pružali podršku;		
c) Da li ste u prethodnoj godini dana razvili nove usluge podrške porodici?	Ukoliko je Vaš odgovor DA navedite koje nove usluge ste razvili;		
d) U odnosu na prethodnu godinu dana, da li je se povećao broj osoba sa intelektualnim poteškoćama koja su napustila instituciju/ustanovu/organizaciju?	Ukoliko je Vaš odgovor DA navedite razlog napuštanja institucije/ustanove/organizacije		
e) Da li ste u prethodnoj godini dana imali primjer zbrinjavanja osobe sa intelektualnim poteškoćama u instituciju/u/o/ ?			
f) Da li se u Vašoj instituciji/u/o/ usluge podrške porodici i usluge zamjene za porodicu finansiraju iz istih izvora?			
g) Da li u Vašoj instituciji/u/o/ postoje uredne i objedinjene evidencije(baza podataka) o osobama sa intelektualnim poteškoćama smještenih u instituciju /u/o/?			
h) Da li ste imali primjer osobe sa intelektualnim poteškoćama koju su u prethodnoj godini dana iz institucionalnog ili vaninstitucionalnog smještaja ostvarila kontakt sa svojim biološkim porodicama?			
i) Da li u Vašoj instituciji /u/o/ postoje urađene analize potreba i individualni planovi zaštite koji se redovno revidiraju za sve osoba sa intelektualnim			

poteškoćama?			
n) Da li ste imali primjer povratka osobe sa intelektualnim poteškoćama iz institucije/u/o/ u porodicu porijekla?			
o) Da li ste pružali podršku porodicama prilikom povratka osobe sa intelektualnim poteškoćama u porodicu?			
p) Da li se u Vašoj instituciji/u/o/ povećao broj osoba smještenih u hraniteljske porodice u prethodnoj godini dana?			

4. Molim Vas da u ovoj tabeli unesete broj osoba sa intelektualnim poteškoćama koja su trenutno u institucionalnom i vaninstitucionalnom smještaju prema spolnoj i dobnoj strukturi, osoba sa intelektualnim poteškoćama na skali od a do b!

Spolna, dobna struktura djece i oblici brige		MOLIM UNESTIE BROJ (unesite broj u odgovarajući kvadrat)					
		0-18	18-30	31-45	46-65	66-80	81+
a) Institucionalni model	M						
	Ž						
b) Vaninstitucionalni model	M						
	Ž						

5. Molim Vas da unesete broj osoba sa intelektualnim poteškoćama koja su u prethodnih godinu dana vraćena u biološke porodice ili smještena u zamjenske porodice nakon boravka u Vašoj instituciji/ustanovi/organizaciji, rangiranjem na skali od a do d!

Zbrinjavanje nakon boravka u instituciji/ustanovi/organizaciji		MOLIM UNESTIE BROJ (unesite broj u odgovarajući kvadrat)					
		0-18	18-30	31-45	46-65	66-80	81+
a) Broj osoba sa intelektualnim poteškoćama smještene u biološke porodice nakon boravka u instituciji/ustanovi/organizaciji	M						
	Ž						
b) Broj osoba sa intelektualnim poteškoćama smještene u usvojiteljske porodice nakon boravka u instituciji/ustanovi/organizaciji	M						
	Ž						
c) Broj osoba sa intelektualnim poteškoćama smještene u hraniteljske porodice nakon boravka u	M						
	Ž						

instituciji/ustanovi/organizaciji							
d) Broj osoba sa intelektualnim poteškoćama smještene u ustanove bazirane na porodičnom modelu nakon boravka u instituciji/ustanovi/organizaciji	M						
	Ž						

6. Molim Vas da u ovoj tabeli unesete broj osoba sa intelektualnim poteškoćama koja su u protekloj godini dana nakon boravka u Vašoj instituciji/ustanovi/organizaciji/promijenili oblik smještaja, na skali od a do i !

Promjena oblika smještaja		MOLIM UNESTIE BROJ (unesite broj u odgovarajući kvadrat)					
		0-18	18-30	31-45	46-65	65-80	81+
a) Povratak osoba sa intelektualnim poteškoćama iz institucije/u/o/ u biološku porodicu	M						
	Ž						
b) Povratak osoba sa intelektualnim poteškoćama iz hraniteljske porodice u biološku porodicu	M						
	Ž						
c) Potpuno usvojenje	M						
	Ž						
d) Nepotpuno usvojenje	M						
	Ž						
e) Prelazak iz srodničke u nesrodničku porodicu	M						
	Ž						
f) Prelazak iz nesrodničke u srodničku	M						
	Ž						
g) Smještaj iz jedne institucije u drugu	M						
	Ž						
h) Smještaj uz osamostaljenje u „kuću na pola puta“ / “kuća za mlade“	M						
	Ž						
i) Smještaj u hraniteljsku porodicu	M						
	Ž						

7. Molim Vas da u ovoj tabeli odgovorite da li Vaša institucija/ustanova/organizacija/ pruža navedene usluge i pomoći ili je u mogućnosti obezbijediti korisnicima, rangiranjem na skali od a-h! i u kojoj mjeri su navedene usluge razvijene, ocjenjivanjem na skali od 1 do 5! (unoseći X u odgovarajući kvadrat za svaku navedenu uslugu).

	MOLIM OZNAČITE	Ukoliko Vaša institucija/ustanova/organizacija pruža neku od navedenih usluga, molimo ocijenite u kojoj
--	----------------	---

Usluge u oblasti zaštite osoba sa intelektualnim poteškoćama	(unesite X u odgovarajući kvadrat)			mjeri su navedene usluge razvijene?				
	DA	NE	Nisam siguran/na	(1) MNOGO LOŠIJE OD PROSJ EKA	(2) LOŠIJE OD PROSJ EKA	(3) PROSJ EČNO	(4) BOLJE OD PROSJ EKA	(5) MNOGO BOLJE OD PROSJEKA
a) Hraniteljstvo								
b) Kuća na pola puta								
c) Dnevni centri								
d) Porodični centri								
e) Savjetodavni centri								
f) Pomoć porodicama pod rizikom od razdvajanja								
g) Pružanje materijalne pomoći socijalno ugroženim porodicama (nezaposleni i radno sposobnim roditeljima)								
h) Osnaživanje porodice				Navedite neke druge usluge koje Vaša institucija/u/o/ pruža u procesu deinstytucionalizacije				

8. Molim Vas da u ovoj tabeli odgovorite na pitanje o uslugama koje bi bile u funkciji deinstytucionalizacije.

Usluge u funkciji deinstytucionalizacije	MOLIM OZNAČITE (unesite X u odgovarajući kvadrat)			
	DA	NE	Nisam siguran/na	Ukoliko je Vaš odgovor DA, koje usluge bi po Vama trebalo razviti u cilju poboljšanja kvaliteta usluga u procesu transformacije ustanova socijalne zaštite?
a) Smatrate li da je u Vašoj instituciji/u/o/ nedovoljno razvijenih usluga koje su u funkciji deinstytucionalizacije?				_____

9. Molim Vas da u ovoj tabeli zaokruživanjem ponuđenih odgovora dajete Vaše mišljenje o prednosti vaninstitucionalnog smještaja u odnosu na instituciju rangiranjem na skali od a do j!

Prednosti vaninstitucionalnog	MOLIM OZNAČITE (unesite X u odgovarajući kvadrat)

u odnosu na institucionalni oblik zbrinjavanja osoba sa intelektualnim poteškoćama:	(a) POTPUNO SE SLAŽEM	(b) UGLAVNOM SE SLAŽEM	(c) DJELIMIČNO SE SLAŽEM	(d)UGLAVNOM SE NE SLAŽEM	(e) POTPUNO SE NE SLAŽEM
(a) Život osoba sa intelektualnim poteškoćama u porodičnom okruženju pozitivno utiče na njegov psihički, fizički i emocionalni razvoj?					
(b) Smatrate li da osoba sa teškoćama u razvoju ima veće mogućnosti za lični razvoj i rehabilitaciju van institucije?					
(c) Slažete li se sa tvrdnjom da osoba sa intelektualnim poteškoćama u vaninstitucionalnom obliku smještaja razvijaju radne navike, znanja i vještine koje u velikim institucijama ne mogu ostvariti?					
(d) Vaninstitucionalna briga pogoduje sa manjim konfliktnim situacijama i omogućava bolji terapijski rad u odnosu na instituciju?					
(e) Osobe sa intelektualnim poteškoćama koja su smještena izvan institucije imaju manje mogućnosti za neki od oblika zlostavljanja?					
(f) Smatrate li da					

vaninstitucionalni oblici zaštite pružaju veće mogućnosti prema individualnim potrebama osobe sa intelektualnim poteškoćama u odnosu na instituciju?					
g) Smatrate li da porodični oblici zaštite kroz individualni rad sa osobama sa intelektualnim poteškoćama pružaju veće mogućnosti u zadovoljavanju njegovih potreba?					
h) Djeca u vaninstitucionalnom smještaju su bolje pripremljena za samostalan život i rad u odnosu na instituciju?					
i) Smatrate li da je vaninstitucionalni oblik zaštite bolji način života osobama sa intelektualnim poteškoćama u odnosu na instituciju?					
j) Smatrate li da je u nedovoljno prostora i opreme u instituciji koju osobe sa intelektualnim poteškoćama imaju svakodnevno na raspolaganju?					

10. Molim Vas da u ovoj tabeli zaokruživanjem ponuđenih odgovora dajete Vaše mišljenje o posljedicama koje dovodi institucionalna briga rangiranjem na skali od a do i!

Posljedice koje dovodi	MOLIM OZNAČITE (unesite X u odgovarajući kvadrat)
------------------------	--

institucionalna briga:	(a) POTPUNO SE SLAŽEM	(b) UGLAVNOM SE SLAŽEM	(c) DJELIMIČNO SE SLAŽEM	(d) UGLAVNOM SE NE SLAŽEM	(e) POTPUNO SE NE SLAŽEM
(a) Smatrate li da dugotrajan boravak u instituciji negativno utiče na fizički, psihički i emocionalni razvoj osobe sa intelektualnim poteškoćama?					
(b) Osoba sa intelektualnim poteškoćama smještena u instituciju mješovitog spola i uzrasta imaju veći rizik od nekog oblika zlostavljanja?					
(c) Boravak i briga o osobama sa intelektualnim poteškoćama u institucijama negativno utiče na njegovo zdravlje i razvoj?					
(d) Veliki broj osoba sa intelektualnim poteškoćama pogoduje stvaranje konfliktnih situacija i onemogućava bilo kakav terapijski rad?					
(e) Smatrate li da je u institucijama nedovoljno hrane, obuće, odjeće i drugih sredstava koji dovode do neuhranjenosti i loše higijene					
(f) Institucionalna briga o osoba sa intelektualnim poteškoćama ne uspijeva u dovoljnoj mjeri pripremiti osobu za samostalan život?					
g) Osoba sa					

intelektualnim poteškoćama koja izlaze iz okvira ustanove postižu slabije rezultate u obrazovanju, osposobljavanju i zapošljavanju?					
h) Smatrate li da institucionalna briga negativno utiče na kvalitet zadovoljavanja potreba osobama sa intelektualnim poteškoćama?					
i) Smatrate li da institucionalni smještaj nema dovoljno higijenskih uslova?					

11. Molim Vas da u ovoj tabeli unesete broj koji će odgovoriti na pitanje kapaciteta Vaše institucije/ustanove/ organizacije/ rangiranjem na skali od a do i !

Kapacitet institucije/ustanove/organizacije u procesu deinstitucionalizacije	MOLIM UNESTIE BROJ (unesite broj u odgovarajući kvadrat)
(a) Ukupan broj zaposlenih u Vašoj instituciji/u/o	
(b) Broj zaposlenih sa VSS	
(c) Broj zaposlenih sa VŠS	
(d) Broj zaposlenih sa SSS	
(e) Broj zaposlenih socijalnih radnika u Vašoj instituciji/u/o	
(f) Broj zaposlenih pedagoga- psihologa u Vašoj instituciji/u/o	
(g) Broj zaposlenih defektologa u Vašoj instituciji/u/o	
(h) Broj zaposlenih pravnika u Vašoj instituciji/u/o	
(i) Broj zaposlenih u Vašoj instituciji/u/o koji su angažovani na poslovima procesa deinstitucionalizacije	

12. Molim Vas da u ovoj tabeli ocijenite od 1-5 dostupnost finansijskih, ljudskih i institucionalnih potencijala, rangiranjem na skali od a-h!

Dostupnost finansijskih, ljudskih i institucionalnih potencijala	MOLIM OZNAČITE (unesite X u odgovarajući kvadrat)				
	(a) POTPUN O SE SLAŽEM	(b) UGLAVNO M SE SLAŽEM	(c) DJELIMIČN O SE SLAŽEM	(d) UGLAVNO M SE NE SLAŽEM	(e) POTPUN O SE NE SLAŽEM
(a) Smatrate li da je u Vašoj instituciji/u/o/ nedovoljan broj stručnog kadra koji je angažovan na poslovima procesa zbrinjavanja osoba sa intelektualnim poteškoćama i deinstitutionalizacije ustanova?					
(b) Smatrate li da je neophodno zapošljavanje stručnog kadra koji bi radio na poslovima procesa deinstitutionalizacije?					
(c) Smatrate li da bi angažovanjem stručnih radnika u Vašim institucijama/u/o/ doprinijelo poboljšanju provođenja procesa transformacije ustanova?					
(d) Slažete li se da je dovoljno finansijskih resursa za animiranje hraniteljskih porodica?					
(e) Smatrate li da je nedovoljno finansijskih sredstava u pružanju					

podrške porodicama pod rizikom od razdvajanja?					
(f)Smatrate li da je dovoljno finansijskih sredstava usmjerenih porodicama osoba sa intelektualnim poteškoćama koja su odvojena od bioloških roditelja zbog siromaštva?					
(g) Slažete li se da je trenutna edukacija stručnjaka na zadovoljavajućem nivou?					
h)Smatrate li da je trenutna sposobnost stručnih radnika na zadovoljavajućem nivou?					

HVALA NA SARADNJI I !